

DİNLER TARİHİ VE DİNLERİN ASLİ YAPISINDAN UZAKLAŞMASI

İçindekilere tıklayınca ilgili başlığa gider

HİNDUİZM VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ	3
BRAHMANİZM - HİNDUİZM	5
HİNDUİZM'İN TARİHİ	5
MÜSLÜMANLARIN HİNDİSTAN'A ETKİLERİ.....	6
HİNDUİZMİN GEÇİRDİĞİ DÖNEMLER	6
HİNT KUTSAL METİNLERİ- KİTAPLARI.....	7
MANU KANUNNÂMESİ (Manusmriti)	8
TANRI İNANCI: MONOTEİZM	9
HİNDUİZM VE PANTEİZM	9
HULÛL (TANRI'NIN İNSAN VEYA BAŞKA VARLIK SÛRETİNDE GÖRÜNMESİ).....	10
HİNDUİZM'DE AVATARA İNANCI	11
HİNDUİZM'DE KASTLAR	13
HİNDİSTAN'IN NÜFUSU VE KASTLAR.....	17
DİN ADAMLARI - RAHİPLER (BRAHMANLAR)	17
ASKERLER VE YÖNETİCİLER (KŞATRİYALAR)	18
TARIM VE HAYVANCILIKLA UĞRAŞAN İŞÇİLER, TÛCCARLAR VE ESNAF (VAİSYALAR).....	18
HİZMETÇİ VE KÖLELER (SUDRALAR)	18
KAST DIŞI VE PİS GÖRÜLEN DOKUNULMAZLAR: PARYALAR VEYA DALİTLER.....	19
KAST SİSTEMİ, YARGI VE SOSYAL HAYAT	20
KAST SİSTEMİNİN SONUÇLARI	21
HİNDUİZM'DE KURTULUŞ DOKTRİNİ VE AHLÂK.....	21
SAMSARA ÇARKI.....	21
KARMA.....	23
TENASÛH.....	23
HİNDUİZM'DE KADIN.....	24
KADINLAR, DOĞUŞTAN (YARATILIŞTAN) KÖTÜ KABUL EDİLMEKTEDİR	26
KADINLAR, KÖLELER VE DALİTLERLE AYNI KATEGORİDE DEĞERLENDİRİLMEKTEDİR.....	27
KIZ ÇOCUĞU EVLİLİKLERİ.....	27
KIZ ÇOCUKLARININ KÛRTAJLA ÖLDÜRÜLMESİ.....	28
ERKEĞE VERİLEN BAŞLIK PARASI: DRAHOMA.....	28
KADININ ÖLEN KOCASININ ARDINDAN KENDİSİNİ YAKMASI: SATİ.....	28
EVLİLİK ÇEŞİTLERİ	29
ÇOK KADINLA EVLİLİK.....	29
HİNDUİZM'DE İBADET: KURBAN	30
HİNDUİZM'DE GÜNAHLAR VE REENKARNASYON.....	31
HELAL VE HARAM YİYECEKLER	33
DİNEN PİS KABUL EDİLME VEYA KİRLENME GEREKÇELERİ.....	34
HİNDUİZM'DE İNSAN HAYATININ EVRELERİ (ASHRAMA-DHARMA)	35
ÖĞRENCİLİK DÖNEMİ.....	36
AİLE HAYATI DÖNEMİ.....	38
MÛNZEVİ HAYAT DÖNEMİ.....	39
ÇİLECİLİK (DİLENCİLİK) DÖNEMİ	39
HİNDUİZM'DE MEZHEPLER	41
CAYNİZM	41

BUDİZM	41
BUDA'DAN SONRA BUDİZM.....	43
BUDİZM'DE MEZHEPLER.....	44
BUDİZM'DE KUTSAL METİNLER	45
BUDİZM'DE İNANÇ, İBADET, AHLÂK.....	45
İSLÂMÎ KAYNAKLARDA BUDİZM VE BUDİSTLER.	48
TAOCULUK.....	48
TAOCULUKTA KUTSAL METİNLER	50
TAOCULUKTA İBADET	51
YAHUDİ MİSTİSİZMİ: KABALA.....	51
KABALA'DA TANRI	53
KABALA'DA RUH.....	53
HIRİSTİYANLIĞA YUNAN VE ROMA UYGARLIĞI ETKİSİ	53
HIRİSTİYANLIKTA ÜÇLEME (TESLİS/TRINITY)	54
HIRİSTİYANLIKTA KABALİZM.....	56
HIRİSTİYANLIKTA HULÛL VEYA INCARNATION (TANRI'NIN İNSAN BEDENİNE GİRMESİ)	56
MÜSLÜMAN TOPLUMLARDA HULÛL VEYA INCARNATION	56
MÜSLÜMAN TOPLUMLARDA KABALA'NIN ETKİLERİ	58
MANİHEİZM.....	60
MANİHEİZM'İN AHLAKİ ESASLARI.....	64
MANİHEİZM'DE İNANÇLAR.....	65
TANRI İNANCI	65
AHİRET VE KURTULUŞ İNANCI	66
MANİHEİZM'DE İBADET	66
KOZMOGONİ VE KOZMOLOJİ	67
DUALİZM ANLAYIŞI.....	67
BÜYÜK MİT: TANRISAL RUHUN DÜŞÜŞÜ VE KURTULUŞU	68
MYSTERIUM TREMENDUM OLARAK MUTLAK DUALİZM	68
MANİHEİZM'DE MEHDİ VE MESİH	69
MECÛSİLİK.....	69
KURUCUSU	70
TARİHİ GELİŞİMİ.....	70
KUTSAL METİNLER	71
İNANÇ ESASLARI	72
TEMEL İBADETLER	73
RAHİPLİK SİSTEMİ VE MÂBED	73
SÂBİİLİK	74
İSLÂMÎ KAYNAKLARDA SÂBİİLER	75
RENKLERİN DİLİ VE HİNDİSTAN.....	77
KAYNAKÇA	77
HİNDİSTAN HARİTASI: BAŞLICA KENTLERİ	79
HİNDİSTAN'IN EN GÖRKEMLİ VE İHTİŞAMLI TAPINAKLARI	80

HİNDUIZM VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

DİNLERİN ASLİ YAPISINDAN UZAKLAŞMASI

Dinler, asli (öz) yapılarından uzaklaştıkça dünyayı adeta Cehennem'e çevirmişler; gerçek dinin asli yapısı (özü), hayata egemen oldukça, dünya, adeta Cennet'e dönüşmüştür.

En eski din olmasının da etkisiyle asli yapısından belki de en fazla uzaklaşan dine örnek, Hinduizm'dir. Hinduizm, pek çok konuda buna uygun bir prototiptir. Kast sistemi ve onu meşrulaştırmayı amaçlayan Reenkarnasyon buna dair birkaç örnektir.

Dinler, asli yapılarından uzaklaştıkça yapısal olarak birbirlerine benzemekte, aynı konularda benzer özellikleri taşımakta, toplumlar, benzer acıları ve sancıları yaşamaktadır.

Brahmanizm'in, Rahman veya İbrahim sözcükleriyle aynı kökten geldiği düşünülmektedir.¹ Zamanla, kast sistemini yaşatmayı amaçlayan ırk temelli Hinduizm adıyla anılır olmuştur. Başlangıçta 'Brahma' tek tanrı kabul ediliyordu. O, yaratıcı, yaşatıcı ve evreni yönetici idi. Her şeyi bilen, her şeye güç yetiren, vb. üstün nitelikleriyle mükemmel idi. Zamanla, O'nun nitelikleri (sıfatları), bağımsız bir tanrı olarak görülmeye başlanmıştır.²

Rig Veda'daki şu ifade bunu teyit etmektedir: *"Aslında hakikat (tanrı) birdir. Ancak azizler ondan Agni, Yama, Matarisvan gibi isimlerle bahsetmişlerdir. Onlar İndra derler, Mitra derler, Varuna veya Soma derler."*³

Bu dinin asli yapısından uzaklaşmasına diğer bir örnek kast sistemidir. Başlangıçta kast sistemi yoktu, ilk dini metinlere bunu dayandırmak oldukça güçtür.⁴ Bu uzaklaşmayı, insan hakları alanında da gözlemlemek mümkündür. Başlangıçta kadınlar, erkeklerle eşit haklara sahip iken, kadınlar en temel haklarından bile mahrum edilmişlerdir.⁵ Özellikle başlık parasının kızın ailesi tarafından erkeğe verilmesi (drahoma), kocası ölen kadının nihai kurtuluş adına kocasıyla beraber kendisini yaktırması (sati) bunun en somut örnekleridir.

Bir dinin asli yapısından uzaklaştığını anlamamanın çok basit birkaç kriteri var: İnsana, hayata, canlılara ve doğaya verdiği önem ve değer... Bunlar, önemli göstergelerdir. Konuyu anlamak için dinin egemen olduğu toplumlardaki zayıfların, yoksulların, yaşlıların, çocukların, güçsüzlerin, çaresizlerin, hastaların, yetimlerin, kadınların ve hatta farklı düşünce ve inanç mensuplarının durumuna ve konumuna bakmak gerekir. Onlar ne kadar zor koşullarda yaşıyorlarsa, dinde, o ölçüde bozulmalar meydana gelmiştir. **Çünkü gerçek dinin asıl amacı, varoluş gerekçesi; barışı, hak ve adaleti egemen kılmak, zayıfı, yoksulu, muhtacı korumaktır.**

Dünyada horlanmanın, ötekileştirmenin, dışlamanın, baskı ve şiddetin en yoğun yaşandığı ülkelerden biri, kast sisteminin egemen olduğu Hindistan'dır. Kimsesizlerin, kadınların ve çocukların aşağılandığı ve şiddete maruz kaldığı ülke...

"Hindistan'da son 30 yıl içinde 12 milyon kız çocuğu doğmadan kürtajla alınmıştır."⁶

Zenginlerle yoksullar arasındaki uçurumun en derin ve en geniş olduğu ülke yine Hindistan'dır. Oradaki kalburüstü tabaka olan dini ve dünyevi otoriteler, bu gerçeklerin üzerini örtmekte ve halkı onlara hiçbir katkısı olmayan ayrıntılarla oyalamakta, onları ninnilerle ve masallarla uyutmaktadır.

¹ <http://www.hisholychurch.net/media/books/tkc/TKCb2-3HinduConnection.html>
<http://pu.edu.pk/images/journal/csas/PDF/13-Dr.%20Shaheed%20Soherwardi.pdf>
<http://www.wlsessays.net/files/EhlkeHinduism.pdf>
<http://haynes.jpschools.org/wp-content/uploads/sites/119/2013/07/world-religioins-comparison-chart-1.pdf>
<http://aaail.org/fiji/articles/jalaluddean/significanceabrahamworldscriptures.pdf>
<https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0brahim>
<http://www.hermetics.org/Abraham.html>

² "Gerçek bilginler yalnızca üstün niteliklere sahip tek tanrıya dua ederler." Rigveda 1:164:46; "Ey halkım! O'ndan başkasına kulluk etmeyin. Yalnızca O'na hamd edin." Rigveda 8:1:1; O'nun resmi yoktur." Yajurveda 32:3; "O'ndan başkasına ibadet edenler karanlıklarda boğulurlar." Yajurveda 40:9; "Bizi doğru yola ilet, bizi saptıran günahlardan bizi kurtar." Yajurveda 40:16; "O tektir." Chandogya Upanishad 6:2:1; "O'nun ne baba ne de efendisi vardır." Svetasvatara Upanishad 6:9; "O'nun benzeri yoktur." Svetasvatara Upanishad 4:19; "O gözle görülemez." Svetasvatara Upanishad 4:20

³ The Vedas, 1.1.89 Mantra s.89, Issue 1, Draft 2, Compiled by the Dharmic Scriptures Team November 24, 2002
<http://www.cakravartin.com/wordpress/wp-content/uploads/2008/08/vedas.pdf>

⁴ Emine Ersöz, Manu Kanunnamesi'ne Göre Hinduizm, 65.

⁵ Emine Ersöz, Manu Kanunnamesi'ne Göre Hinduizm, 15.

⁶ <http://tr.euronews.com/2014/03/08/hindistanda-kadin-olmak-/>

"1 milyar 200 milyon nüfuslu Hindistan'da her üç kişiden biri açlık sınırında yaşamaktadır. Bu insanlar fakir değil, çok fakirdirler. Sokakta yaşayan evsizlerin sayısının 160 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Bu, korkunç bir rakamdır. Türkiye nüfusunun iki katı insan sokaklarda yaşamaktadır. Hindistan'da kadın olmak değil erkek olmak da zordur. Sokakta yaşayanların % 40'nın kadın olduğu tahmin edilmektedir."⁷

Bu kadar kalabalık bir ülkede refah içinde yaşayan, hak ve adaleti esas alan, dünyayı ve bilimsel çalışmaları takip eden çeşit çeşit insan toplulukları elbette vardır.

Giz ve gizemlerin ülkesidir Hindistan. Bilim adına ve ilahi kitaplarda anlatılan din adına her ne varsa orada tam tersi uygulamalara, sapla samanın en yoğun biçimde karıştırılmasına sık sık tanık olursunuz: Rüyalar, büyüler, sezgiler, astral seyahatler, parapsikoloji, ruhçuluk (spiritualizm), panteizm (tanrılık iddiaları), mistisizm, ilham iddiaları, paganizm, wicca, astroloji, tarot, yıldızname, mitoloji, feng shui okültizm, ezoterizm, gizemcilik, batınlık, gnostisizm, yoga, maji, kehanet, medyumluk, cinler ve cincilik, deccal, muskacılık, üfürükçülük, muskacılık, nazar, tılsım, meditasyon, renk, hipnoz, manyetizma, ruhsal telkin, biyoenerji, telekinezi, piramitler, taşlar, okunmuş sular, kocakarı tedavi yöntemleri, sayılar, rakamlar, gizli ilimler, şans/sızlık, uğur/suzluk, fütürizm, karma, ufo, telepati, reiki, nirvana, tenasüh, reenkarnasyon, ruh göçü...

Hindistan adeta din üreten bir ülkedir. Sanki orada din fabrikaları vardır. Her dini ve o dinin türettiği yüzlerce farklı dini bulabilirsiniz. Hinduizm'e göre, insan her şeye tapabilir; hayvana, insana, bitkiye, havaya, suya, toprağa, gökteki cisimlere... Yapılan sayısız şenlikler (festivaller) ve törenlerle Hindu büyülenmektedir. Tapınaklar ve içindeki putlar inanılmaz ihtişamlı ve görkemlidir.

Hinduizm'e göre her şey kutsaldır. Hayvanlar, bitkiler, sular, topraklar. En az değersiz olan insandır. İnsanın; hayvanların, bitkilerin veya heykellerin binde biri kadar bile değeri yoktur. Buna özellikle en alt tabaka inanır. Yerde dolaşan kedi veya fare kutsaldır(!), çünkü olasıdır ki büyük babamız bir zamanlar efendilerine itiraz veya isyan ettiği için dünyaya kedi veya fare olarak gelmiştir. Bir Batılı, bir Hindu'nun hayvanlara çok saygı gösterdiğini düşünür ve ona hayran olur. Oysa bu Batılı bilmez ki Hindu, kedi veya fareye değil büyük babasına saygı duymaktadır.

Hindular, Mahabharata ve Ramayana gibi destansı kahramanların, hala yaşadıklarına inanmakta ve umutlarını onlara bağlamaktadır.

Halkın % 70'i, yani yaklaşık 700 milyon insan köylerde yaşamaktadır. Kadınların % 50'si, erkeklerin % 25'i okuryazar değildir.

Hindistan'da son 20 yılda 10 milyon kız bebeğin ebeveynleri tarafından doğmadan önce ya da doğduktan hemen sonra öldürüldüğü belirtilmektedir. BM Çocuk Fonu (UNICEF) tarafından yayımlanan "2007 Dünya Çocuklarının Durumu" adlı raporda, Hindistan'da çocuğun cinsiyetinin belirlendiği testten sonra kız ceninlerinin önemli bölümünün kürtaajla alındığı belirtilmiştir. Raporda, Hindistan'da kadına karşı ayrımcılık yüzünden günde ortalama 7 bin kız çocuğunun dünyaya gelme şansını yitirdiği bildirilmiştir.⁸

Hindistan'da her yıl 15.000 kadın, kocaları ya da kocalarının aileleri tarafından çeyizleri yeterli görülmediği için öldürülmektedir.

Yaşadığımız çağda, dünyada (2014) 35.8 milyon köle bulunuyor. Bunun % 61'i Hindistan, Çin, Pakistan, Özbekistan ve Rusya'da yaşamaktadır. Hindistan'da 14 milyon, Çin'de 3.2 milyon, Pakistan'da 2 milyon, Endonezya ve Bangladeş'de 700 bin, Tayland'da 500 bin, Vietnam'da 300 bin köle bulunmaktadır.⁹

Nüfusunun neredeyse yarısından fazlasının çok fakir olduğu Hindistan'da en ihtişamlı ve görkemli binalar, tapınaklardır.¹⁰ Bu tutarsızlık, tapınakların kullandığı alan ve onlara harcanan sermayede açık biçimde görülmektedir. En alt kasttaki ve kast dışındaki 500 milyonu aşan halkın ve onların ailelerinin yaşadıkları mekânlar ve onların alım gücü, dünyanın iki yüzünü göstermektedir.

Aşağıdaki çalışma, konu hakkındaki eserlerden bir derleme niteliğindedir.

⁷ <http://www.hazargrubu.org/etkinlikler/gorusmeler-ziyaretler/573-hindistan-delhide-women-in-distress-dernegi.html>

⁸ <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=5612922&tarih=2006-12-14>

⁹ <http://www.globalslaveryindex.org/>

¹⁰ Bu çalışmanın son bölümünde tapınakların görüntüleri bulunmaktadır.

BRAHMANİZM - HİNDUİZM

Brahman veya Brahma, Hinduizm’de yaratıcı tanrının adıdır. Sanskritçe’de “brahman” “kutsal kudret, yüce gerçek” anlamlarına geliyor. Bu kutsal kudrete bağlı olan veya kendini ona adanmış anlamında ‘brahman veya brahmin’ kelimeleri din adamları için de kullanılmaktadır. Brahmanizm ile Hinduizm eşanlamlıdır.

Hinduizm’in Brahmanizm adını alması birkaç gerekçeye dayanmaktadır: Bunlar, Tanrı’nın adının Brahma ve din adamlarının unvanının brahman veya brahmin olmasından, ayrıca din adamlarının gerek dini ve gerekse de sosyal hayatta egemen olmalarından dolayıdır. Din adamlarının kendi konumlarını güçlendirmek için Vedalar’ı yorumlama tekeli kendi ellerinde bulundurmaları da ana gerekçelerden biridir.

Diğer taraftan Brahman sözcüğü, kök itibarıyla hem İbrahim, hem de Rahman sözcüğüyle yakın bir ilişkiye sahiptir.

Hinduizmde, yaratıcı Brahma’dır; Brahma’nın niteliklerinin ne olduğundan ziyade ne olmadığından söz edilir. Brahma; sonsuzdur, değişmez, ezelîdir, mutlaktır, kusursuzdur, her şey ona dayanır. O açıklanamaz, bilinenlerin niteliklerinin dışındadır. O’nun başlıca niteliği, yaratıcı ve kudretli olmasıdır. Brahma’nın koruyucu (vişnu) ve yok edici (şiva) niteliği, adeta farklı iki tanrı gibi algılanmış ve bu ikisi tapmada daha fazla öne çıkarılmıştır.

Din adamı sınıfı olan ‘brahmanlar’, dini hayatın belirlenmesinde adeta tek otoritedir. ‘Guru’ denilen manevi mürşit, resmi ayinleri yöneten bir rahip değil, dünyayı terk eden ve manevi işlerde kendisine bağlanan kişidir.

Hinduizm’in temel dini kitaplarından biri olan Upanişadlar’a göre yaratıcı Brahma, ruhtur; insan ruhu ise atmandır. Brahma ile atman birdir, aynıdır. Buna göre insan ruhu atman, aslında Tanrı’nın bir parçasıdır. Ölümünden sonra su damlasının okyanusla birleşmesi gibi Tanrı’yla birleşir ve Tanrı’da yok olur. Esasında bütün evren, Tanrı’nın kendisi veya çeşitli görünümleridir.

Brahma, her şeyin özüdür; o eşyada onlar kendisini bilmeksizin vardır; insanın içindedir ve onun atmanından farklı değildir. Atman, Brahma ile birleştiğinde ferdî varlığını yitirir; böylece âlemin aşkın ilk sebebi olan Tanrı esrarengiz bir şekilde insana hulûl eder ve nefisle birleşir.

Hinduizm’in kaynak kitabı Upanişadlar; sufizmi, Batı mistisizmini, Neo Platonculuğu, Alman filozofu Arthur Schopenhauer’i derinden etkilemiştir.

Hinduizm’e göre Tanrı Brahma evrenin mutlak sahibi olmakla birlikte klasik monoteist dinlerde olduğu gibi **evrendeki varlıkların ötesinde kişiliği bulunan bir güç değildir. Brahma, bütün varlıkların ve onların oluşturduğu yasaların içinde mevcuttur.** Bir anlamda Brahma, varlıkların hepsinin iştirakiyle oluşan evrensel yasanın ontolojik sonucudur. **Bu panteist görüş bütün Hindû doktrinlerini belirler.**

Klasik Hinduizm’in panteist bir yapıda olduğunu destekleyen en önemli kanıt, özellikle kozmolojik (astrofizik: fiziksel evrenin yapısı ve tarihi) kavramların Tanrı tarafından yaratılmadığı, aksine bizzat bu kavramların Tanrı’yı oluşturmuş olduğu inancıdır.

Hindû panteizmini destekleyen ikinci kozmolojik unsur maddenin ve evrenin başlangıcsız ve sonsuz olduğudur. Buna göre yaratılış, sonsuz enerjinin isim ve biçim kazanmasından ibarettir. Ruh göçü kavramı sayesinde her şeyin birbirine dönüşebildiği Hindû evren haritasında karma inancının tanrı fikrini tâli bir alana itmesi normal bir sonuçtur. **Hindû tanrısının evrene doğrudan tek müdahalesi hulûl (avatara) inancında görülebilir** ki bu inanç da tabiatçı ve panteist kökenli Hinduizm’e yerli Hint dinlerinin katkısında aranmalıdır.¹¹

HİNDUİZM’İN TARİHİ

Hindistan’ın en eski ırkları, Afrika zencileri Okyanusyalılar ve Asya kökenli Dravidler’den oluşan karmaşık etnik yapıya sahiptir. Bu bilgi, MÖ 2500 yıllarından kalma İndus vadisindeki şehirlere ait

¹¹ DİA, Hinduizm

kalıntılara dayanmaktadır. Kadim Hindistan'da Hami ırkına mensup kavimler yaşadığı sanılmaktadır. Koyu esmer olan bu insanlar, avcılık ve balıkçılıkla geçinirlerdi.

MÖ 2000-1500 yılları arasında Batı'dan Ârî veya Aryan grupları, Hindistan ve çevresindeki bölgelere gelmiş ve yerli ırklarla aralarında mücadele başlamıştır. MÖ 1500'den itibaren Ârîler, yerli ırkları hâkimiyetleri altına almış, yerli Hint dinleriyle göçebe Ârîler'in inançlarının karışımından, temel kaynağı Veda adı verilen kutsal metinler olan yeni bir dinî gelenek ortaya çıkmıştır.¹²

Esasında Hindistan'a göç eden Ârî kökenli din adamlarının oluşturduğu bu Veda külliyatı, din adamlarının yüzlerce yıl boyunca buna getirdikleri açıklamalar ve yorumlarla, Brahmanalar ve Upanişadlar adları altında gitgide genişlemiştir. Böylece Hinduizm; Aryanların kendi inançları, Hind halkının coğrafi mekânlarla, hayvanlarla, yerli kahramanlarla ilgili inançlarının sentezi sonucu ortaya çıkmıştır.

Aryanlar, Hindu-İranlı ve Hindu-Avrupalı köklere sahiptir. Sümer sözcüğünün, Sum-ari köklerinden geldiği de iddia edilmiştir. Batıdaki kavimler, Mezopotamya'da çok uzun süreli medeniyet kurmuşlar, bir kısmı ise Hindistan'ı işgal ederek kültürlerini oraya taşımışlardır. Bunun sonucu Hinduizm ortaya çıkmıştır. Aryanların, Hz İbrahim'in bölgeyi dolaşarak yaymağa çalıştığı dine ait metinleri kullanarak zamanla kendi çıkarlarına uygun biçimde bir din adapte ettiklerini görmekteyiz.

Aryanlar, Hindistan'a göç edince, kendi (beyaz) ırklarını üst kastlar olarak belirlemişler, diğer ırkları da tenlerine göre ayrı ayrı kategori yapmış, aralarına duvarlar örmüş ve onları, aşağıya doğru indikçe temel haklarından yoksun bırakmışlardır. Arîlerin din adamları (rahipleri), halkı sınıflara ayırıp dini bir aristokrasi kurdular.

Hinduizm, günümüzde başta Hindistan olmak üzere, Nepal, Bangladeş, Sri Lanka, Bali ve hatta Mauritius, Güney Afrika, Fiji, Singapur, Malezya, Surinam, Trinidad ve Tobago'da yayılmış olup, Avrupa'da da Hindular yaşamaktadır.

MÜSLÜMANLARIN HİNDİSTAN'A ETKİLERİ

Bu arada 1200-1850 yılları arasında Müslümanların ve özellikle Türklerin bölgeye çeşitli düzeylerde hakim olduğunu görmekteyiz. Delhi Sultanlığı, Gazne Sultanının komutanı Aybey tarafından 1206 yılında kurulmuştur. Bu sultanlık, 1206'dan 1451'e kadar varlığını devam ettirmiştir. Ekber Şah (1555-1605), Hind-Türk Devletini kurmuş, elli yıl hükümdarlık yapmıştır. Orada İslam'la Hint inançlarını karışımı bir mezhep kurmak istemiş, bu yeni mezhebe, ilahi din veya hak din adı verilmiştir.

HİNDUIZMİN GEÇİRDİĞİ DÖNEMLER

Klâsik Hinduizm, genel olarak beş döneme ayrılmıştır:

1 - **Vedalar Dönemi** (MÖ 2000-1500-MÖ 400): Vedalar, sonra Brahmanalar, daha sonra Aranyakalar ve temel Upanişadlar adıyla anılan Hindu kutsal metinlerinin kompoze edildiği ve yazıya geçirildiği dönemdir.

2 - **Sutralar Dönemi** (MÖ 500 -400- MÖ 200): Bu dönem, kurban törenlerinin giderek büyük önem kazanmaya başladığı bir devredir. Hinduizm içerisinde birer reform hareketi şeklinde ortaya çıkan Mahavira ve Buda hareketlerinin bağımsız birer dini kimlik kazanmaları da yine bu döneme rastlamaktadır.

3 - **Destanlar Dönemi** (MÖ 200- MS 300): Bu dönem tıpkı Vedalar dönemi gibi, Ramayana ve Mahabharata destanları, Yacnavalkya ve **Manu Kanunnameleri** ve Bhagavad Purana gibi Hinduizm açısından büyük öneme sahip kutsal literatürün teşekkül ve kompoze edildiği, dolayısıyla Hinduizmin bugün mevcut bütün inançlarının tamamlandığı bir devre olarak dikkati çeker. Bu dönem, Hinduizm'i, din adamlarının yanı sıra halkın da kabul ettiği dönemdir.

¹² DİA, Brahmanizm

4 - **Puranalar Dönemi** (MS 300- 750): Bu dönemde Hinduizm, bütün Hint yarımadasında hâkim duruma gelmiştir.

5 - **Son Darsana Dönemi** (MS 750-1000): İki büyük Hint filozofu Kumarila ve Şankara'nın Advaita (ikisizlik, brahman ile atmanın özdeşleştiği monist) sistemini tesis ettikleri Upanişadların temel alındığı bir devredir.¹³

6 - **Bhakti Düşüncesi Dönemi** (MS 1000-1600): Kişinin sevgiyle kendisini Tanrı'ya vermesi, adaması dönemidir. Aynı dönemde İslâm'la Hinduizm'i uzlaştırmaya çalışan her türlü put ve heykele karşı çıkan Sih hareketi ortaya çıkmıştır.

7 - **Monoteizm'e Dönüş Dönemi** (MS 1800'ler): Ram Mohan Roy; Hinduizm, Hristiyanlık ve İslâm üzerine yaptığı çalışmaların sonucunda Hinduizm'in aslında saf teizm olduğunu ve putperest bir din olmadığını savunmuştur. Hinduizm'in temel özelliklerinden olan çok eşli evliliğe ve sati (dul kalan kadının yakılması) geleneğine karşı çıkmış; ilk modern Hindû mezhebi olan ve yeni Hindistan'ın oluşumunda ciddi roller üstlenen Brahma Samaj'ı kurmuştur. Bir başka reformist Dayanand Sarasvati'dir. Hinduizm'in yozlaşmış putperest bir din haline getirildiğini ileri süren Sarasvati esas kutsal kitapların Vedalar olduğunu savunmuştur. Bir başka reformcu olan Ramakrişna Paramahansa'ya göre, Hinduizm, İslâm, Yahudilik, Hristiyanlık gibi dinlerin hepsi aynı mesajı vermektedir; bundan dolayı da aralarında özce herhangi bir fark söz konusu değildir. Ramakrişna'nın başlattığı bu hareket öğrencisi Narendranath Datta (Vivekânanda) tarafından geliştirilmiş ve Batı ülkelerinde yayılmıştır.

Birûni, Hindu dininde teolojik inanışlar açısından halk ve aydın sınıfı arasında bariz farklar olduğunu ifade etmiştir. Brahmanların Allah'ın birliğine, başlangıcı ve sonu olmadığına, irâde, kudret, hikmet ve hayat sahibi olduğuna, dirilteceğine, benzeri ve ortağı olmadığına, yani Allah'ın maddeden uzak ve bir birlik içinde, gerçek varlığın kendisi olduğuna inandıklarını naklederek onların tevhid ehli olduklarını belirtmektedir.

HİNT KUTSAL METİNLERİ- KİTAPLARI

Ârîler, Hindistan yerli halklarını egemenlikleri altına almış, Veda adı verilen çeşitli kutsal metinleri ortaya koymuşlardır.

Hinduizm'un kutsal kitapları Şruti (vahiy) ve Smriti (gelenek) olmak üzere ikiye ayrılır. Şruti 'işitilen', Smriti 'hatırlanan' demektir. Şruti metinleri, Tanrı tarafından "rişi" adını alan rahiplere vahiy yoluyla verildiğine inanılır. Smriti koleksiyonu ise ilhama dayalı olduğu kabul edilen ve gelenek içerisinde yorumlanan metinlerden oluşur. *Dharma*; din, görev, kanun, doğru, adalet, uygulama, prensip kelimelerinin tamamının birleşimini karşılayan çok kapsamlı bir kelimedir.

Şruti (vahiy) koleksiyonu şunlardan oluşmaktadır:

1. **VEDALAR:** Diğer adı Rig Veda olup 1028 ilahiden, 10 kitaptan oluşmaktadır. Dünyanın en eski dini metni olarak bilinmektedir. Vedalar dört bölümden oluşur: Rig Veda (zikir-şükür ilahileri), Sama Veda ayinsel melodiler), Yacur Veda (kurban ayinleri) ve Atharva Veda (dualar). Vedalardaki çok ilahlı yapı, Tanrı'nın çeşitli isimleri olarak ifade edilmektedir. **Veda "bilgi" anlamına gelmektedir. Hint dininin en önemli kutsal metni Vedalar'dır.** Mantralar ve şiirler, önemli yer tutar.

2. **BRAHMANALAR:** Bunlar Vedalar'a yazılan şerhlerdir. Modern Hinduizm'in kurbana dair ilk inançları ve ayinleri bu metinlerde ortaya çıkar. Brahmanalar'da bulunan ritüelle ilgili konulara şerh olarak yazılan Aranyakalar da aynı konular hakkındadır.

3. **UPANİŞADLAR:** Upanişadlar, **gizli öğretiler** anlamına gelmektedir. MÖ 8. yüzyıldan MÖ 6. yüzyıla kadar olan sürede ortaya çıkan Upanişadlar'ın öğretisi, inzivâ hayatına çekilen **Kşatriya kastına mensup mistik grupların oluşturduğu** bir çevrede şekillenmiştir. Upanişad koleksiyonu yaklaşık 200 ayrı kitapçıktan oluşur. Kitapçıklar üslûp olarak edebîdir ve diyaloglar tarzında kaleme alınmıştır.

¹³ Dr. Ali İhsan YİTİK, Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi, s.21.

Kelime anlamı olarak, "**dizinin dibine, bir üstadın dizinin dibinde**" anlamını ifade eden ancak terim olarak bir doktrin ve "**gizli öğreti**" anlamına gelen **Upaniṣad**, Vedalar'ın son kısmını oluşturan **Sama Veda**'ya verilen bir isimdir. Klasik ya da temel Upaniṣadlar muhtemelen MÖ 800 ile 400 arasında derlenmiş ve Sanskritçe olarak yazılmış olan metinlerdir. MS 15. yüzyıla kadar gelen başka birçok Upaniṣad olmakla birlikte bunlar, vahyi kitaplar (ṣruti) statüsünü alamamışlardır; bu yüzden ismi altında yaklaşık yüz tane kadar Upaniṣad olmasa rağmen, Upaniṣadlar denildiği zaman, esas olarak anlaşılan on üç temel Upaniṣaddır. Bunlara çoğunlukla Vedanta (Vedaların sonu) diye gönderme yapılır.¹⁴

Smṛiti (gelenek) koleksiyonundaki metinler şunlardır:

1. **VEDANGALAR:** Vedalar'ın şerhi mahiyetinde olup MÖ 5. yüzyıl civarında ortaya çıkmıştır.
2. **DHARMA SUTRA VE DHARMA ŚASTRALAR:** Dharma Śastralar'ın bir parçası olan **Manu Kanunnâmesi modern Hindû fıkhnın temelini oluşturur** ve evlilikten ölüm sonrasındaki hayata kadar pek çok konuyu ele alır.
3. **PURANALAR:** Mitoslar, tanrıların şecereleri, kahramanlar ve azizlerle ilgili zengin bilgiler veren Puranalar bir anlamda Hinduizm'in kutsal tarihini sunar. Hindû mitolojisinin pek çok unsuru bu kitaplarda korunmuştur.
4. **DESTANLAR:** Mahabharata ve Ramayana önemli destanlardır. **Mahabharata'nın bir bölümünü oluşturan Bhagavat-Gita (Rabbin Ezgisi) modern Hindû ahlâkının da temelini oluşturur.** Gita'da yaklaşık 700 vecize vardır ve orada tanrı Kriṣṇa'ya hitap edilir.
5. **TANTRALAR:** Yerli halklara ait cinsel kültlerle Brahmanizm'in karışımı sonucu meydana gelmiştir. Bu adla bir mezhep ortaya çıkmıştır.¹⁵

MANU KANUNNÂMESİ (Manusmṛiti)

M.Ö. 200- M.S. 100 yıllarından oluştuğu sanılan Manu Kanunnamesi, Hinduizm'in temel ahlak ve ibadet esaslarını içeren kutsal kitaplarından biridir. Bu tarih önemlidir. **Çünkü bu tarih brahman geleneğinin Anti-Vedik hareketler tarafından ciddi olarak tehdit edildiği dönemdir.**

Hinduizm'de bunun dışında dini metin olarak iki kutsal destan vardır: Mahabharata ve Ramayana destanları. Bhagavad-Gita, Mahabharata'nın bir bölümüdür. Hintler, kendi atalarına "Bharata" derler. Mahabharata "Büyük Bharata" savaşını anlatmaktadır.

Manu Kanunnamesi, Hinduizm'in dini hukukunu ve Hindu felsefesini ortaya koyan bir kitaptır. Orijinal dili Sanskritçe olup 2685 maddeden oluşmaktadır. **Tanrı'nın adlarına ve özelliklerine pek yer verilmeyen kitapta din kuralları yoğun biçimde işlenmiştir.** Dokuz ayrı şerhi yapılmış ve Batı dillerine çevrilmiş ilk Sanskrit eser olan bu kitap, Hinduizm'in temel yapıtlarından biridir.

Manu Kanunnamesi, Hinduizm'in temel ahlak ve ibadet esaslarını içinde barındıran kutsal kitaplarından biridir. Manusmṛiti, **Ortodoks Hindu geleneğini ortaya koyan temel eserlerden biridir.** Manu Kanunnamesi (Manusmṛiti)'nin orijinal dili Sanskritçe'dir. Eser 2685 maddeden oluşmaktadır. Dr. Surendra Kumar'a göre onun 1214 maddesi orijinaldir. Geri kalan 1471'i metne sonradan ilave edilmiştir.

Manu, insanlığın atası, tufan inancının başkahramanı, çok sayıda çocukları olan birden fazla Manu'dan söz edilir. Manu, Sanskritçe'de insan ve düşünme anlamlarına gelir; ancak birden çok kişi tarafından yazılan Kanunname davranışları konu edinir. Manusmṛiti ya da Mahabharata'dan hangisinin ilk metin olduğu kesin değildir.

Manu Kanunnamesi, *Smṛiti (dini geleneksel kitap)* literatürüne dâhil olan temel 18 *Dharma Sastra*'dan biridir. Manusmṛiti, Vedalar gibi dinin en temel kaynaklarından biri değildir. Tarihin hiçbir döneminde bütün Hindular Manusmṛiti'ye ya da başka bir kanun kitabına tamamen inanmış ve

¹⁴ D. S. Sarma, Hint Dini Tarihine Giriş, s.16

¹⁵ DĀ, Hinduizm

kurallarını eksiksiz uygulamış değillerdir. Gerek Manusmriti gerek diğer Dharma Sastralar'da ortaya konan toplumsal düzen bu karşı hareketlere bir tepki olarak düşünülebilir. **Asırların geçmesiyle Manusmriti'nin dini gelenekteki merkezi önemi, 9 ayrı şerhi yapılarak ortaya konmuştur. Batılı araştırmacılar hiçbir eserin Manusmriti kadar ünlü ve asırlarca otoritesini devam ettiren temel kaynaklardan biri olmayı sürdürmeyi başaramadığını söylerler. Manusmriti Avrupa dillerine çevrilen ilk Sanskrit eserlerdendir. Nietzsche İncil'i eleştirmiş, ona övgüler yağdırmıştır.**

Manu Kanunnamesi'nde, erdemli bir kralın ülkesini nasıl yöneteceği, farklı kastlardaki kadın ve erkeklerin nasıl davranması gerektiği, karı-kocanın vazifeleri, hayat, ölüm, karma, yeniden doğuş, cinsel hayata ilişkin kurallar ve yasaklar gibi günlük hayata dair ayrıntılar ele alınır. Manusmriti ne sadece bir hukuk kitabıdır ne de tamamen felsefi bir eserdir. O, ameli konuları anlatırken Hinduizm'in temel felsefesini de ortaya koyar.

Manu Kanunnamesi, çok sayıda çelişki içermektedir. Yemek için öldürmek ve vejetaryenlik konusundaki uyuşmazlık eserdeki çelişkili konulardan göze en fazla çarpanıdır.

Hindu gelenekte, *Manu*'ya otorite bağlanımda tabiatüstü bir güç atfedilir.

TANRI İNANCI: MONOTEİZM

Hinduizm dini açıdan monoteisttir. **Brahma, Vişnu ve Şiva şeklindeki Hindu üçlemesi, yaratma, koruma ve yok etmeyi kontrolünde tutan baş Tanrının üç açıklaması olarak kabul edilir. Hinduların Tanrısı her yerde ve her zaman hazır, her şeye gücü yeten, sonsuz, çok merhametli ve soyut bir varlıktır.** Onun ruhu bütün evreni kaplamıştır. O, bütün şekillerin ve isimlerin ötesindedir.¹⁶

Rig Veda'da geçen *"Ashında hakikat birdir. Ancak azizler ondan Agni, Yama, Matarisvan gibi isimlerle bahsetmişlerdir."* (*The Hymns of the Rgveda*, trans. Ralph T. G. Griffith, ed. by. J. L. Shastri, Motilal Banarsidas, Delhi, 1973, book 1, 164/46.) ifadesi, özünde tek ve yüce bir tanrıya inanıldığının delilidir. Hinduizm'i ve tanrı inancını ele alırken bu ifade göz ardı edilmemelidir. Bu, Tanrı'nın özünde bir olmakla birlikte farklı formlara büründüğünü gösterir.

HİNDUİZM VE PANTEİZM

Modern döneme kadar egemen Hinduizm'e göre Tanrı Brahma evrenin mutlak sahibi olmakla birlikte klasik tektanrıci (monoteist) dinlerde olduğu gibi **evrendeki varlıkların ötesinde kişiliği bulunan bir güç değildir.** Brahma, bütün varlıkların ve onların oluşturduğu yasaların içinde mevcuttur. Bir anlamda **Brahma, varlıkların hepsinin katılımıyla oluşan evrensel yasanın ontolojik sonucudur. Bu panteist görüş bütün Hindü doktrinlerini belirler.** Bununla birlikte modern Hinduizm, Hristiyanlık ve İslam'ın etkisiyle Brahma'yı kişisel bir tanrı haline getirme eğilimindedir. **Başlangıçta Hinduizm'in nasıl bir tanrı inancı olduğu konusunda net bir bilgi sahibi değiliz. Bu panteist anlayış, muhtemelen Upanişadlar ile modern dönem arasında olmalıdır.**

Klasik Hinduizm'in panteist bir yapıda olduğunu destekleyen en önemli kanıt, varlıkların Tanrı tarafından yaratılmadığı, aksine kozmolojik (evrene ait bilgiler) kavramların Tanrı'ya (veya tanrıları) oluşturmuş olduğu inancıdır.

Hinduizm'e göre kozmosun işleyiş yasalarının Tanrı'dan tamamen bağımsız olduğu tezi özellikle evrensel karma anlayışında ortaya çıkar. Böylece **varlıkların gelecekleri ve geçmişleri, Tanrı'nın hiçbir etkisinin söz konusu olmadığı karma (sebeup-sonuç yasası) tarafından belirlenir.** Her varlığın yaptığı eylemler mekanik bir yasa ile varlığın o andaki hayatı pozisyonunu belirler. Bu genel yasa özellikle ölümden sonraki hayat söz konusu edildiğinde oldukça netleşir. Buna göre varlıklar bu dünyada yaptıkları eylemlerin sonucunda eğer kötülükleri ağır basan bir hayat yaşamışlarsa daha kötü bir varlık kalıbında yeniden dünyaya gelirler (ruh göçü). Her varlık

¹⁶ A.Ranjan Mohapatra, Hinduizm, s.213

kalıbı kendisi için belirlenen kurallara uymadığı sürece yeniden doğuş döngüsü (samsara çarkı) devam edecektir.

Hindû doktrinlerinde hayat hakkındaki kötümser anlayışın sebebi budur. İnsanın biricik amacı mokşadır, hayat ve ölüm döngüsünden kurtulmaktır. Bütün varlıkları belirleyen bu kozmik yasa herhangi bir ilâhî müdahaleyi gerektirmeksizin kendiliğinden işlemektedir. Fakat Hinduizm zamanla monoteist hale getirilirken tanrı Brahma'nın ön plana çıkarılması ile karma inancına da teistik bir mahiyet kazandırılmaya çalışılmıştır

Hindû panteizmini destekleyen ikinci kozmolojik unsur maddenin ve evrenin başlangıcsız ve sonsuz olduğudur. Buna göre yaratılış sonsuz enerjinin isim ve biçim kazanmasından ibarettir. Ruh göçü kavramı sayesinde her şeyin birbirine dönüşebildiği Hindû evren haritasında karma inancının tanrı fikrini tâli bir alana itmesi normal bir sonuçtur. Hindû tanrısının evrene doğrudan tek müdahalesi hulûl (avatara) inancında görülebilir ki bu inanç da tabiatçı ve panteist kökenli Hinduizm'e yerli Hint dinlerinin katkısında aranmalıdır.

Vedalar'da oldukça gelişmiş bir tanrılar topluluğu (panteon) vardır. Vedalar'da ilk bakışta neredeyse her gücün ilâhlaştırıldığı görülmektedir. Çok tanrılı bir yapı içinde zamanla bir tanrıyı öne çıkarma (henoteizm) sonucu bazı tanrılar (Prajapati, Varuna) önem kazanmıştır. Vedalar çeşitli tanrılara adanan dualar, büyü formülleri ve ilahilerle doludur.

Hinduizm'de yüce varlık (Brahma) ile ferdin bütün bedenî ve ruhî fonksiyonlarının dayandığı gerçek demek olan atman arasında ilişki kurularak Brahma'nın atmandan yani insanın hakiki varlığından farklı olmadığı ortaya konmak suretiyle panteizme ulaşılır. Brahma ve atmanın birleşmesi demek olan bu mükemmel duruma inziva yoluyla ve yoga uygulamasıyla ulaşılabacağına inanılır.

Upanişadlarda bir yaratılmış bir de yaratılmamış Brahma'dan söz edilir. Yaratılmamış Brahma en yüksek olandır. Her yerde her şeyde var olmakla birlikte tanımlanamamakta, kelimelerle ifade edilememektedir. Aynı zamanda Nirguna Brahma olarak da isimlendirilen Yaratılmamış Brahma, bir şahsiyete sahip değildir; çünkü şahsiyet sınırlayıcıdır.

Yaratılan Brahma ise tanımlanabilmektedir. Bedeninin ruh, biçiminin ışıık, düşüncesinin gerçek olması ve doğadaki bütün eserlere ait kokuların, dileklerin çıktığı akaşaya benzemesi gibi özellikler atfedilen Yaratılmış Brahma'ya Isvara olarak isimlendirilmektedir.

Isvara sadece bir yaratıcı da değildir. Yarattığında Brahma, koruduğunda Vişnu ve yok ettiğinde Şiva olmaktadır. Cinsiyetsiz olduğu ifade edilen Isvara'ya Hindular'ın hem anne hem de baba olarak hitap ettikleri belirtilmektedir. Isvara bir arkadaş, bir dost, bir çocuk, hatta bir koca olarak dahi düşünülmektedir.

HULÛL (TANRI'NIN İNSAN VEYA BAŞKA VARLIK SÛRETİNDE GÖRÜNMESİ)

Hulul: İlâhî zâtın veya sıfatların yaratıklardan birine veya tamamına intikal edip onlarla birleşmesine hulul deniyor.

Geleneksel dinlerden tek tanrılı dinlere kadar geniş bir inanç kuşağında ortaya çıkan hulûl (incarnation) kavramı, insanüstü ilâhî bir kudretin belli bir amaç doğrultusunda çoğunlukla insan, bazan da hayvan sûretinde tamamen veya kısmen yeryüzünde görünmesini (bedenlenme) ifade eder. Bu tanımla hulûl, basit bir şekil değiştirmenin ötesinde ilâhî iradenin bilinçli olarak kendini göstermek üzere herhangi bir varlığın bedenini seçmesiyle ilgilidir. İlk şekli animistik dinlerde ortaya çıkmış olmakla birlikte hulûl inancı gerçek önemine özellikle Hinduizm ve Hristiyanlık'ta kavuşmuştur. Bununla birlikte eski Mısır'dan Grekler'e kadar pek çok dinde görünmektedir.

Kozmostaki varlıklar arasında ontolojik bir ayırımın olmadığına ve bütün varlıkların mahiyeti itibariyle özdeş bir can taşıdığına inanılan animistik dönemlerde bir ruhun bir başka bedene girmesi inancı oldukça yaygındı. Mezarlara konulan ölü hediyelerinin de desteklediği gibi muhtemelen ruhların mutlak olarak bir bedende var olabileceği düşüncesi bu inanca yol açmıştır.

Eski Mısır'da firavun genellikle tanrı Horus'un bedenleşmiş hali olarak düşünülürdü. Grekler'de Zeus ve Artemis gibi ilâhlar sık sık hayvan bedeninde yeryüzüne gelirlerdi. Eski Türkler'de "don (elbise) değiştirmek" tabiriyle ifade edilen hulûl inancına göre Şamanlar ya da önemli şahsiyetler sık sık hayvan bedenine girer ve hayatlarının bir bölümünü bu şekilde geçirirlerdi. Budizm'in Mahayana mezhebinde Buda adını alan ezeli ve ebedî kudret yeryüzünde Siddhartha Gotama'da bedenlenmiştir. Hulûl inancının bir doktrin olarak ciddi mânada önem kazandığı dinlerin başında Hinduizm gelmektedir. Hinduizm'de hulûl için kullanılan Sanskritçe terim "avatara"dır (aşağı inmek, görünmek). Başta Vişnu olmak üzere çeşitli ilâhlar insanlığı kurtarmak üzere ya ilâhlık unsurunun bir kısmını veya tamamını bir bedene büründürerek yeryüzüne inmektedirler.

Hinduizm'de avatara inancına göre her bir çağda insanlığı kurtarmak üzere tanrı Vişnu on ayrı sûrette yeryüzüne gelmiştir. Daha değişik sayıları ve varyantları olmakla birlikte geleneksel on avatara şunlardır: Balık, kaplumbağa, yaban domuzu, insan aslan, cüce, baltalı Rama, Rama, Krişna, Buddha, Kalkin. Şiva gibi diğer ilâhların hulûlünden de bahsedilmekle birlikte bunlar Vişnu'nun avataraları kadar popüler değildir.

Çoğu mitolojik anlatımlarla karışmış olan avatara inancı, tanrı Vişnu'nun gittikçe bozulan bir dünyada insanlığı kurtarmak için yaptığı kahramanlıklarla ilgilidir. Buna göre Vişnu'nun en önemli avataralarından biri olan yaban domuzu, kozmosun oluşumu ile alâkalı bir fonksiyon üstlenir. Gerek Mahabharata gerekse diğer kitaplarda anlatıldığına göre yeryüzünde vuku bulan bir tûfandan sonra Vişnu kara parçalarının suya gömüldüğünü görür. Büyük bir yaban domuzu sûretine girip suların içine dalar ve toprakları yeniden su yüzüne çıkararak kozmosun yok oluşunu önler. Vişnu'nun bir diğer önemli avatarası olan balık ise insan ırkının atası pozisyonundaki Manu'nun kurtarılmasıyla ilgili bir fonksiyon üstlenir. Buna göre bir gün küçük bir balık Manu'ya yeryüzünde büyük bir tûfan olacağını haber verir ve ondan bir gemi yapmasını ister. Manu da bu gemiyi yapar ve içindekilerle birlikte tûfandan kurtulur.

Balık sûretine giren Vişnu böylece insanlığın yok olmasını önlemiş olur. Vişnu'nun son avatarası Kalkin ise Şiilik'teki mehdî inancını çağrıştıracak eskatolojik (uhrevî) bir öneme sahiptir. Vişnu, içinde bulunulan Kali yuganın sonunda beyaz bir at üzerinde yeniden tezahür edecek; onun gelişiyle birlikte kötüler nihâî olarak cezalandırılacak ve yeryüzü yeniden yaratılacaktır. Vişnu'nun diğer avataraları ile burada örneklendirilen avataraların fonksiyon açısından bir farklılığı yoktur. Bütün avataraların üstlendiği temel ve ortak rol yeryüzünün varlığını sürdürmesine katkıda bulunmaktadır.¹⁷

HİNDUIZM'DE AVATARA İNANCI

Sanskritçe'de avatara kavramı "yeryüzüne inme" olarak tercüme edilmektedir. Kavram olarak genellikle tanrısal bir varlığın yahut insanüstü bir varlığın tamamen veya kısmen açık bir şekilde inişi şeklinde tanımlanmakta ve olağanüstü bir oluşum da ikinci bir avatara olarak nitelendirilebilmektedir.

Hinduizm'e göre, bazen Tanrı yeryüzüne insan şeklinde görünür. Buna avatara inancı denir. Buna göre, Tanrı Brahma'nın koruyucu ismi Vişnu, Rama ve Krişna gibi bazı kişilerin bedeninde yeryüzünde dolaşmıştır. Krişna, onun sekizinci avatarasıdır.

"Bütün varlıkların yaratıcısı benim. Kendi özümü koruyarak biçim aldım, ete kemiğe bürünüp buraya geldim. Ne zaman yolum tıkanır, kapanırsa, sapıtanlar azıtanlar çoğalırsa, kimse yola girmez, yolu bulamazsa, ben de kendimi işte böyle gösteririm. İyilik tohumları ekmek için, kötülüğü kökünden kesmek için, kapalı yolu yeniden açmak için, zamanı gelince buraya inerim." Bhagavad-Gita, IV, 6-8

Avatara kavramının gerçek manasına kavuştuğu kabul edilen Hindu mitolojisindeki anlamı ise; nihâî sondan önce, dharmanın (evrensel/dini düzenin) yok olması ve adharmanın (kargaşa ve kaosun) hakim olması durumunda, düzeni korumak, iyiyi hakim kılarak kötünün egemenliğini

¹⁷ DİA, Hulul Maddesi.

yok etmek ve kendi inananlarını doğum-ölüm çarkından kurtarmak amacıyla bir hayvan ya da insan suretinde yeryüzüne inmesi şeklinde ifade edilmektedir.

Hint dini metinlerinde tanrıların değişik formlara girdiklerinden bahsedilmekle birlikte avatara doktrininin ilk defa MÖ II. yüzyılda yazılmış olduğu ifade edilen Bhagavad-Gita'da formülleştirildiği dile getirilmektedir.

Bhagavad-Gita'da geçen "Dharma bozulup adharma çoğalmaya başladığında, Ey Bharata, o zaman kendimi yaratırım" (Bhagavad-Gita, 4:7) dizeleri avatara doktrininin en açık ifadeleri kabul edilmektedir.

Vedalar ve Upanişadlar'da pek görülmeyen avatara hikayeleri, geleneksel kitaplardan biri olan Puranalar'ın ana konusunu oluşturmaktadır. Bilhassa Vişnu Purana'nın, Vişnu'nun avataralarını anlatan mitolojik hikayelerden ibaret olduğu görülmektedir.

Genel kanaate göre ise bir avataranın başlıca amacı, kötülüğü ortadan kaldırmak, iyiliği egemen kılmak, Mesih gibi, altın çağda yeni bir çağ açmak için gelebilmektedir.

Bir avataranın tanrılaştırılması üç şekilde gerçekleşmektedir:

(1) Vişnulaştırma: Koruyucu görmek.

(2) Tanrılaştırma: Önceleri sadece insan olarak bahsedilen bir kahramanın sonradan tanrılaştırılmasıdır. Mesela Ramayana'nın ilk bölümlerinde Rama sadece bir kahraman olarak tanıtılırken, sonraki kısımlarda tanrılaştırılmaktadır.

(3) Karma Kişilik: Çocuk tanrı, ergen âşık, yetişkin kahraman olarak görülen Krişna'nın, aslında üç farklı Krişna olduğu ve sonradan tek bir kişilikte birleştirildiği düşünülmektedir.¹⁸

Geleneksel Hint düşüncesinde avatara kavramı daha çok tanrı Vişnu ile ilgilidir. İnançlarına göre, düzenin devamı ve korunması için bazen birkaç şeytanla savaşmak ve yeryüzünü ciddi bir

¹⁸ Gülsüm Ürdüç, Hinduizm'de Avatara ve Hristiyanlık'ta İnkarnasyon İnancı Üzerine, s.7-15

tehlikeden korumak için bedenlenen Vişnu'nun avatarları daha çok bir din, bir mezhep ya da kabile ilahları olarak yeryüzüne gelmişlerdir. Belirli aralıklarla yeryüzüne inen Vişnu'nun avatarlarının sayısı hakkında pek çok değişik rivayet bulunmakla birlikte, genel kanaat 10 avatara üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu 10 avatara sırasıyla: balık, kaplumbağa, yaban domuzu, aslan adam, cüce, baltalı Rama, Rama, Krişna, Buddha ve Kalkin'dir. Ancak bazılarınca, zaten kendisi olağanüstü bir varlık olduğu için Krişna avatara olarak kabul edilmemektedir. Bahagavata Puranalar'ın bu sayıyı yirmi ikiye kadar çıkardığı ve Vaishnava Mezhebi'nin ise sadece on iki avatara kabul ettiği belirtilmektedir. Buna göre on biri bugüne kadar gerçekleşmiş, on ikincisi ise Kali Yuga çağında gerçekleşecektir.

Hinduizm'in geleceğin avatarası kabul ettiği Kalkin'in Hristiyanlık ve Yahudilik'teki Mesih inancıyla paralel olduğu ifade edilmektedir.

Avataraların geliş amaçlarından biri de inananlarını karma döngüsünden kurtarmaktır.

Modern dönemde, dindeki mitolojik ve mucizevi unsurlara genel bir nefretin doğması nedeniyle hayvan avataralara inancın neredeyse yok olduğu; ancak Ramayana ve Bhagavad-Gita'ya yönelik manevi öğretimin Rama ve Krişna kültlerine dini düşkünlüğü beraberinde getirdiğine işaret edilmektedir.

HİNDUİZM'DE KASTLAR

Kast, soydan gelen kapalı sınıfları ifade eden ve sınıf ayrımcılığını esas alan sosyo-ekonomik bir sistemdir. Kast, Portekizce'deki ırk sözcüğünün karşılığı olan "casta" kelimesinden gelmektedir. Genel olarak Hindistan'da, Çin'de ve Afrika'nın bazı bölgelerinde kast sistemi uygulanmaktadır. Özellikle evlilik, işbölümü, aynı mekânda birlikte yememek, aynı mekânı paylaşmamak gibi sosyal hayata dair konularda sınıf ayrımcılığı söz konusudur. Hindistan, Nepal, Sri Lanka, Bali, Nijerya, Kamerun, Orta Afrika ülkeleri, Kuzey Kore, Yemen gibi ülkelerde ve Yezidilerde uygulanmaktadır. Kast Sistemi için Çin'de 'Hukou Sistemi', Kuzey Kore'de 'Songbun Sistemi', Hindistan'da 'Varna' adı kullanılmaktadır.

Ârîler veya Aryanlar, Hindistan'ın yerli halklarını egemenlikleri altına aldıktan sonra 'Vedalar' adı verilen çeşitli kutsal metinleri ortaya koymuşlar ve bu metinlere göre toplumu dört temel sınıfa ayırmışlardır: Bunlar; din adamları veya rahipler (brahmanlar, berâhim), askerler ve yöneticiler (kşatriyalar, kshatriyas, keşter), tarım ve hayvancılıkla uğraşan tüccarlar ve esnaf (vaisyalar, beys) ve işçi, hizmetçi ve köleler (sudralar, şuder).

Kast sistemi, basit "toplumsal işbölümü" anlayışından kaynaklandığı düşünülmeyle birlikte, Hindulara göre kast sistemi, inanç esasları arasında yer alır. Hinduizm'de kastın iman için şart olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ebeveynlerinden ikisi aynı kasttan olan kimse direk o kasta mensup olarak doğar.

"Kast" Hinduizm'de dinin ve özellikle Manu ve diğer bazı kutsal kitapların da toplumda olmasını ve işlenmesini istediği toplumsal tabakalaşma sisteminin adıdır. Bu sistem dört temel kast, ara kastlar ve kast dışı paryalarla birlikte sayısız tabakalardan oluşur. En üstte din adamlarının en altta ise sistemin içindekilere göre hizmetçilerin, bir şekilde sistemin dışına itilmişleri de sayarsak paryaların oluşturduğu toplumsal tabakalaşmanın adıdır kast. Sistemde alttan üste doğru artan bir üstünlük ve mutlak bir boyun eğiş söz konusudur.

Her kast için dinin belirlediği uygun meslekler vardır. Bugün bile meslek değişimi bir kastın parçalanmasına neden olabilmektedir.

Bu inanca göre kastlar, Brahma'nın insan şeklinde tasavvur edilen vücudunun çeşitli kısımlarından yaratılmıştır. Buna göre Brahma, din adamlarını (brahmanlar) kendi ağzından, yöneticileri (kşatriyalar) kollarından, çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan tüccarları (vaisyalar) bacaklarından, hizmetçi ve köleleri (sudraları) ise ayaklarından yaratmıştır. Bu sıralama aynı zamanda üstünlük sırasını da göstermektedir.

Bu sınıflardan ilk üçü Aryan kökenli kabul edilirken, sudralar Aryan kökenli kabul edilmezler. Dini gelenek ise Ari ırkına üstünlük atfetmektedir. Bu, ilk üç kastın üstün

kabul edilme nedenlerinden biridir. Ayrıca sadece ilk üç kasttakiler iki kere doğmuş (dwija) kabul edilirler. Hizmetçiler ise bir kere doğmuş kabul edilirler. Manu Kanunnamesi'nde hitaplar, genelde iki kere doğmuşlardır. Ancak iki kez doğmuşlar öğretmen olabilir veya münzevi hayata girebilirler. Manu bunu şöyle açıklamaktadır:

“Din adamları, yöneticiler ve tüccarlar bunlar iki kere doğmuş üç kastsdır. Ama hizmetçi kastsına mensup olanlara sadece bir kere doğmuştur. Beşinci bir kast yoktur.” MS, X, 4.

İlk dört kastın dışında kalanlar kast dışı, parya veya dokunulmaz (dokunulmaması gerekenler) olarak görülürler.

Kast sisteminde, kişinin, çalışarak veya emek harcayarak yahut birtakım uygulamalarla kastını değiştirmesi mümkün değildir. Kişinin, daha üst kastlardan birine mensup olarak dünyaya gelmesi, ancak şimdiki hayatında kastın gereklerini tam uymasına bağlıdır; buna eksiksiz uyması durumunda ölümden sonra kast değişikliği mümkün olabilir.

Evlilik ve kurallara uymama gibi çeşitli nedenlerle 3 binden fazla arakast bulunmaktadır.

Hindu inanç sistemindeki her bir toplumsal kasta, renk anlamına gelen “varna” adı verilir. Bunlar; din adamları, idareci ve savaşçılar, hizmetçi sınıf olan yerleşik halk ve kölelerdir. Bunların arasında din adamları sınıfı Brahminler, en üst kast olarak beyaz, diğerleri ise genellikle siyah olarak algılanırlar. Ne var ki Kşatriyaların kırmızı, Vaisyaların sarı ve Sudraların siyah renkte olduğu kaynaklarda zikredilir, bu renkler deri rengi olmaktan ziyade, manevi bir renk sembolizmi olarak anlaşılmaktadır.

Üst sınıflar kentlerde, orta sınıflar köylerde, sınıf dışı olarak görülenler (dalitler) ise köy ve kent dışında yaşamaya mecbur edilmiştir. Üst sınıflara yaklaşımları, onlarla aynı sokakta dolaşmaları, aynı mekânda yemek yemeleri veya ibadet etmeleri, aynı giysileri kullanmaları yasaklanmış ve suç sayılmıştır.

Bu inanca göre, her kastın içinde yer alan kişilerin yaptıkları işler, kendi tabiatlarına ve karakterlerine en uygun olan iştir.

Aynı kasta mensup kişilerin ortak özellikleri vardır. Bu kimseler birbirleriyle ilişki içindedirler. Bunların en başında aynı mesleği yapmak, birbirleriyle evlenmek ve kendi aralarında yemek yemek gelir.

Kastlar özünde aynı işi yapan insanların oluşturduğu toplumsal sınıflardır. Dinin her kast mensubu için belirlediği meslekler vardır ve kişinin bu mesleği yapması onun için bir gerekliliktir. Kast sınıflarının toplumda yaptıkları işe göre belirlendiği inancı Gita'da açıkça görülmektedir: *“Yapılan işlerin türüne göre, toplum dörde ayrılır bilirsın...”* Gita, VI, 41, 42.

Manusmriti'de her konuda olduğu gibi meslek seçme konusunda da rahipler diğer insanlardan daha imtiyazlıdır. Dinin onlardan beklediği en önemli iş Vedaları öğrenmek ve öğretmektir.

Kişiler mensubu oldukları kast için uygun olan işleri yapmalıdır. **Daha üstün kastlardan birine ait bir işi yapmaya çalışmak yanlıştır ve Manu yönetici kimse eliyle bunun engellenmesini mümkün kılmıştır.** “En alt kasttan olan bir adam hırs yoluyla kendisinden daha üstün kişilere ait (onların doğuştan özelliklerine uygun olan) bir iş yapıyorsa kral derhal onu kovmalı ve malına el koymalıdır.” MS, X, 96. **Bu ifadeler sudraların ya da paryaların mal güvenliğini neredeyse imkânsız kılmakta ve mal ediniminde sosyal eşitsizliğin önünü açmaktadır.**

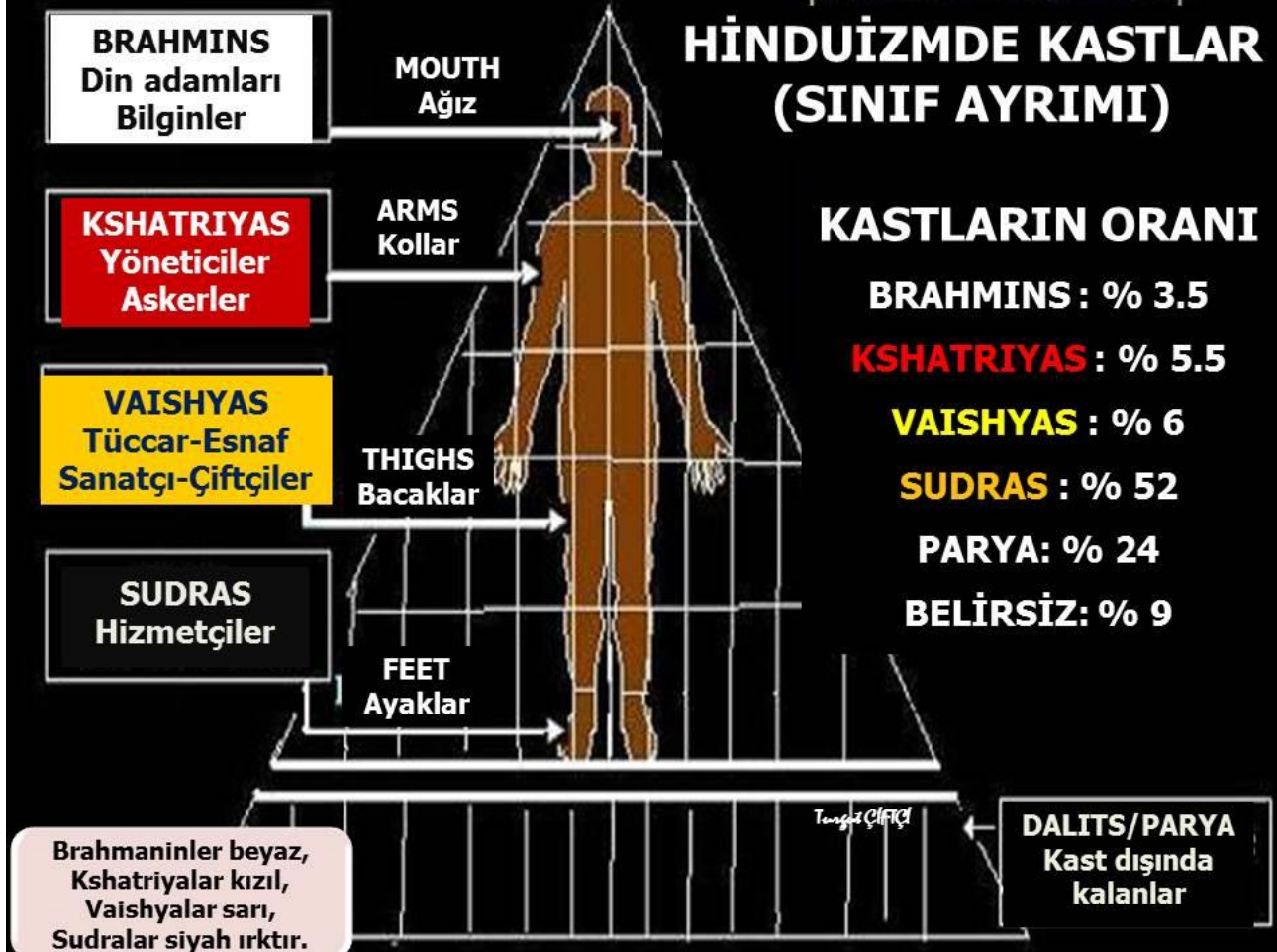
Tanrı nasıl her kast mensubu için farklı doğuştan özellikler yarattıysa kişinin yapacağı mesleği de bu fitri özelliklerine uygun olarak seçmesi öğütlenmektedir. *“Birinin nitelikli olmasa bile kendi işi (kötü bir iş olsa da, ya da kişi o işi iyi yapamasa da şeklinde iki farklı anlama gelebilir) başkasına ait olan iyi bitmiş bir işten daha iyidir. Başkasına ait bir işi yapan kişi derhal kendi kastından düşer.”* MS, X, 97.

Kast mensupları aynı işi yapmak zorunda oldukları gibi kendi sınıfından kişilerle yemek yerler. **Kişinin farklı kastlardan birileriyle yemek yemesini din hoş karşılamaz. Bu özellikle kendinden daha aşağı kasttan biriyle yemek yiyen üst kast mensubu için daha da kötüdür. Çünkü alt kast mensuplarının kendilerini kirleteceğine inanılır. Yasak olan sadece aşağı kasttan biriyle**

birlikte yemek değil, aynı zamanda bu kişinin hazırladığı yemeği yemektir. Çünkü kişi kasti nedeniyle o yemeği kirletmiştir ve üst kasttaki onu yerse kirlilik yemekten ona bulaşır.

Bu husus sadece bir uygunsuzluk değil, aynı zamanda tanrıya karşı işlenmiş ciddi bir suç olarak görülür. Ancak bu konuda yemeğin sulu veya kuru oluşuna göre ciddi farklar vardır. Sulu yemekleri, içinde kaynamamış pirinç ve Ghi olmayan yemekleri tüm kastlar diğerlerinden ayrı olarak kendi aralarında yerler. **Yemeden önce ellerini, ayaklarını ve kıyafetlerinin bir bölümünü yıkarlar.** Ancak içinde yasaklanmamış her tür kuru gıdanın olacağı yiyecekler, meyveler, şekerlemeler ve Ghi ile pişirilen şeyleri diğer kast mensuplarıyla beraber, ellerini ya da ayaklarını yıkamadan da yiyebilirler.

Sistemin böyle bir ayırım yapmasının nedenini Hinduların ruh ve madde arasında kurduğu ilişkide aramak gerekir. Hindu filozofları maddenin aldatalıcılığı ve izafiliğini, ruh olmadan gerçek bir varlığının olmadığını kabul etmişlerdir. Çünkü ruh gerçek olan tek varlıktır. Hindular cansız bir varlığın güçlü bir ruhi etki ile canlanabileceğini ve böyle bir gücün kendileri üzerinde daha iyi olmalarını sağlayacak gizemli bir etkisi olacağına inanırlar. Bu yüzden yedikleri yemeklerin ve suyun dinen ve kimyasal olarak temiz olması çok önemlidir. Ortodoks her Hindu kirliliği sudan özenle kaçınır. Çünkü dışarıdan ve içeriden -onunla yıkanır ya da kanarak içerse-bunun ruhunu kirleteceğine inanır. Alt kasttan birinin verdiği su temiz olsa da kirlilik taşır. Temiz dahi olsa alt kasttan ya da Avrupalı birinin dokunduğu bir yemek kirlenmiş kabul edilir ve kişi bunu yediğinde üst kasttan gelen kanın temizliği kirlenir. Karakteri bundan olumsuz etkilenir. Bu yemek onu hem bu dünyada hem de sonraki hayatında etkileyecektir. Hatta alt kasttan kişinin yemeğe yaklaşması, hazırlandığı esnada gölgesinin yemeğin üzerine düşmesi bile yemeğin tamamını uygunsuz ve yenilmez hale getirir. İşte yedikleri şeyin ruhlarını ve karakterlerini etkileyip kirleteceğini düşünen Hindular alt kastlarla yemek yemekten kaçınırlar. Onlara pis hatta murdar varlıklar muamelesi yaparlar. Hindular dinlerinin gereği olduğu düşüncesiyle bu uygulamayı hala sürdürmektedirler.

Kastlar sosyal hayatın her alanında birbirlerinden sterilize edilmeye çalışılmıştır. Durum böyle iken kastları birbirinden ayıracak en önemli faktör olan sınıf içi evlilik elbette çok önemlidir. Kastların karışmasına neden olan en önemli neden aslında farklı kasttan kişilerle evliliğidir. Manusmriti'ye göre din bunu yasaklar. Kişilerin kendi kastından kişilerle evlenmesi ısrarla vurgulanır. Çünkü kastlar arası evlilik sınıfların karışmasına, karma sınıfların doğmasına ve toplumsal düzenin bozulmasına neden olur. Üstelik kişinin farklı bir sınıftan evlenmesi kötü duygularının ve bedensel arzularına karşı olan zayıflığının göstergesidir ve hiçbir masum yanı yoktur: *"Kastlar arası zina, kişinin kendi içsel aktivitelerini reddetmesi ve bedensel zevkler yoluyla karma oğullar doğar."* MS, X, 24.

Manu Kanunnamesi'nde, kişinin kendi kastı dışında yaptığı her türlü evliliğin kötü karşılandığı görülür. Kadının kastı erkeğe göre ne kadar yüksek olursa bu evlilik o kadar kötü ve kabul edilemezdir. Böyle evliliklerden doğanlar kast dışı kabul edilir: *"Tüm kastlar arasında sadece erkeğin kadından daha üst bir kasttan olduğu evliliklerden doğmuş çocuklar ya da aynı sınıftan olup evlenene kadar bekâreti bozulmamış kadınlardan doğan çocuklar kastın üyesi kabul edilirler."* MS, X, 5. Çünkü Hinduizm'de kast sistemi daha çok erkekleri dikkate alarak düzenlenmiştir ve kadına pek önem verilmez. Bu yüzden erkeğin kendinden üst kasttan bir kadınla evlenmesi çok kötü bir durumdur. Bunu kast isimlerinden anlamak mümkündür. Kadının bir brahman, erkeğinse bir sudra olduğu evlilikten oluşan yeni sınıf kastlar içerisinde en korkunç olanıdır ve bu kasta "vahşi" denir.

Bir brahmanın evlilik hususunda ilk tercihi her zaman bir brahman olmalıdır. Ancak başka bir kasttan evlenecekse öncelikle bir brahmanla evlendikten sonra bir kşatriyayla evlenebilir. Bu ikisi ile evlendikten sonra üçüncü olarak bir vaisyayla evlenebilir. Bir sudra ise bir brahmanın ancak dördüncü karısı olabilmektedir. Bu ifadeler eserin, birden fazla evlilik yapılmasına izin verdiğini de göstermektedir. Ancak annesi alt kasttan olan bir kimse hiçbir zaman anne ve babası aynı üst kasttan olan kimse gibi olamayacaktır.

Manu kişilerin karakter özelliklerinin kötülüğünü kastına bağlar. Kişi aşağı bir kasta mensupsa, fitratında değiştiremeyeceği bir miktar kötülük mutlaka vardır. *"Kötü bir rahimden doğan ve anne ya da baba ya da her ikisinin karakterini taşıyan bir çocuk kendi doğasını asla yok edemez. Öncü bir aileden gelse bile rahimlerin karışması ile doğmuş bir adam bu karakteri biraz daha az ya da çok bir derecede miras alır."* MS, 59, 60.

Kast sistemini insanların bu şekilde kabullenmesinin temel nedenlerinden biri psikolojiktir. İnsan fitratı gereği emir almaktan ya da ikinci plana itilmekten hoşlanmaz. Bu sistemi zora sokmak için yeterli bir neden gibi görünürken meseleye farklı bir boyuttan bakıldığında şunu görürüz. Sistemde paryalar dışında her sınıfın kendinden daha aşağı olan bir sınıf mutlaka vardır. Bir brahminden aşağı olduğunu düşünerek bu durumdan rahatsızlık duyan bir kşatriya, bir vaisya ya da sudradan üstün olduğunu bilmektedir. Kast mensubu insanlar da sadece kendilerinden yukarıdakilere bakarak üzülmeyiz, aşağıdakilere bakarak kendi üstünlüklerini görürler. Bu durum, kastın güçlü kalmasını sağlayan nedenlerden biridir.

Diğer bir sebep ise Manu gibi dinde önemli yeri ve otoritesi olan kutsal kitapların sistemin dini değerini ve önemini sürekli vurgulamasıdır.

Kast sisteminin tam olarak hangi tarihte ortaya çıktığı ve uygulanmaya başlandığı net olarak bilinmemektedir. Eski Veda metinlerine bakıldığında bugün Hinduizm'in karakteristiği kabul edilen kast sisteminden müstakil olarak bahsedilmez. Kast sistemini ilk Veda metinlerine dayandırmak biraz güçtür.

M.Ö 6.yy dolaylarında ortaya çıkan ve kendisi de bir kşatriya olan Budda'nın kast sistemine ve ayıncılığa karşı çıkararak bireysel tecrübeye önem verdiğini bilmekteyiz. Budizm ve Caynizm'in bu dönemde kast sistemine ve rahiplerin otoritesine karşı ortaya çıkışı da, bu dönemlerde sistemin ve brahmanların egemenliğinin göstergesidir. Dolayısıyla bu bilgiye dayanarak kast sisteminin en az 2500 yıllık bir tarihe sahip olduğunu kesin olarak söyleyebiliriz.

Hiç kimse kast mensuplarına zekâ ya da yetenek testi uygulayarak onların ait oldukları kastın gerekliliklerine sahip olup olmadığını ölçmemektedir. Bütün sudraların kötü karakterli

ya da yeteneksiz olduğunu ispat edecek hiçbir nesnel delil söz konusu değildir. Dolayısıyla bir toplumda her işi yapacak insana ihtiyaç olduğunu söyleyip kast sistemini buna dayanarak savunmak mantıklı bir yol olarak gözükmemektedir. Ancak Manu, **kişilerin özelliklerinin mutlaka mensubu oldukları kasta göre olacağını vurgulamaktadır.**¹⁹

HİNDİSTAN'IN NÜFUSU VE KASTLAR

Hindistan'ın nüfusu, 1 milyar 200 milyon civarındadır. Bu ülkede; istatistiklere göre yaklaşık 965 milyon Hindu (%80.5), 170 milyon Müslüman (% 14.2), 24 milyon Hristiyan (% 2.3), 20 milyon Sih (%1.8), 10 milyon Budist (% 0.8), 5 milyon Jainist (% 0.4) bulunmaktadır.

Yaklaşık rakamlarla, din adamı ve rahip sınıfı (brahmanlar) 34 milyon (%3.5), yönetici ve askeri sınıf (ksatriyalar) 53 milyon (%5.5), çiftçiler ve tüccarlar (vaisyalar) 57 milyon (%6), hizmetçi- köle sınıfı (sudralar) 500 milyon (%52), hiçbir sınıfa kabul edilmeyenler, hayvanlarla aynı kategoride görülen kast dışındakiler (dalitler) 160 milyon (%15)'dur. Dalitlerin sayısı, kimi tespitlere göre 250 milyon kişiyi bulmaktadır. Kimi tespitlere göre brahmanlar % 5, ksatriyalar % 4, vaisyalar % 3, sudralar % 70, dalitler % 12, belirsiz kabileler % 5'tir. Esasında, farklı kastlardan doğan çocuklar için ara kastlar icat edildiği için bu oranlar değişmektedir.

Brahmanlar ve yönetici sınıf üst tabakayı, çiftçiler ve hizmetçiler orta tabakayı oluşturmaktadır. Kast sisteminden dolayı Hindistan'da 600 milyondan fazla insan, fakir yaşamaktadır. Şimdi bu kastları görelim:

DİN ADAMLARI - RAHİPLER (BRAHMANLAR)

Kast sisteminin de kurucusu olan din adamları (brahmanlar), Hindu kast sisteminin en üst tabakasını oluşturur. Kast sisteminde onlar merkezi konuma sahiptirler.

Manu Kanunnamesi (Manusmriti), brahmanların üstünlüğünü sürekli ön plana çıkarır. Bu kast, rahip ve din adamlarının kastıdır. Hinduizm'de diğer dinlerde olduğu gibi eğitim ile din adamı yetiştirme anlayışı yoktur. Bu kasta mensup olarak doğan bir kimse istese de istemese de din adamlığı onun için en asli vazifedir. Gerçi ilk üç kasta mensup herkes ve özellikle brahmanlar hayatlarının ilk dönemini, öğrenci olarak bir gurudan (manevi rehberden) Veda eğitimi alarak geçirmelidir. Ancak din adamı olma görevi aslında Tanrı tarafından sadece brahmanlara verilmiş bir görevdir. Zaten bir brahmanın olduğu yerde başka kasttan birisinin ayini yönetmesi dinen uygun değildir.

Brahmanlar, diğer tüm kastlar üzerinde mutlak otorite ve üstünlüğe sahiptir. Bu, sadece dini bir üstünlük değil, özellikle günlük hayatta ve sistemin pratik uygulamalarında fazlasıyla öne çıkan bir ayrıcalıktır. Diğer kast mensupları onlara saygı göstermelidir. Uygulamada, her konuda özellikle dini konularda tam bir otoritedirler. Onların görüşü üzerine başka bir görüş dile getirilemez ve o onların görüşü sorgulanamaz.

Brahmanlar, gençlik dönemini dini metinleri inceleyerek geçirirler. Daha sonra kendi kastındaki ve bir alt kasttaki gençlere manevi rehberlik (guru) yaparlar. Ömrünün son kısmını ise, dünyadan uzaklaşarak ve bir kenara çekilerek zahidane yaşarlar. Onların görevi; dini metinleri okumak, okutmak, kurban takdim etmek, kurban merasimlerini yönetmek, dini işlerde bütün sınıflara rehberlik etmektir. Kastların bir gereği olarak, siyaset, ticaret ve ziraatla uğraşmazlar.

Brahmanlar, Tanrı Brahma'nın ağzından yaratılmıştır. Vedalar'ı koruma, bilim ve felsefe yardımıyla yorumlama, kurban törenlerini ve dinî âyinleri idare etme, köylerde hem dinî hem de hekimlik, falcılık gibi dünyevî işleri yürütme onların irsî hakkı olarak kabul edilir.

Hindistan'da 22 dil konuşulur. En fazla konuşulan dil, Hintçe'dir. En eski dini metinlerin de dili olan Sanskritçe ise, çok az kişi tarafından bilinmektedir. Brahmanların, Sanskritçeyi bilmesi, onlara ekstra üstünlük sağlamaktadır. Brahmanlar, diğer sınıflardan daha aşırı bir şekilde yiyecek ve içeceklerde perhize önem verirler; vejeteryandırlar, alkolden kaçınırlar.

¹⁹ Emine Ersöz, Manu Kanunnamesi'ne Göre Hinduizm, 67-74.

ASKERLER VE YÖNETİCİLER (KŞATRIYALAR)

Bu kast, savaşçıların ve yöneticilerin kastıdır. Üstünlük bakımından brahmanlardan sonra ikinci sıradadırlar. Brahmanlar ve vaisyalarla birlikte iki kere doğmuş kastlardan biri kabul edilirler.

Bu kast mensuplarının en temel görevi gerekli durumlarda savaşmak ve yönetim işlerini düzgün bir şekilde yerine getirmektir. İnançlarına göre, Tanrı, kşatriyaları kollarından yaratmıştır. Bu yüzden daha aşağıdaki kast mensupları onlara saygı duymak zorundadır. Elbette onlar da kendilerinden daha üstün olan brahmanlara saygı duymaya mecburdur.

TARIM VE HAYVANCILIKLA UĞRAŞAN İŞÇİLER, TÜCCARLAR VE ESNAF (VAİSYALAR)

Bu sınıf; işçi, çiftçi, esnaf ve tüccarların kastıdır. **Toplunun geniş tabakasını oluşturan, geçimini ticaret, hayvancılık ya da topraktan kazanan insanların kastıdır. Bazı toplumlarda emekçi tabir denilen ve daha çok kas gücü ile para kazanan kişilerdir.** Tanrı onları bacaklarından yaratmıştır.

Brahman ve kşatriyaların altında sudraların üstünde bir konuma sahiptirler. Bu kişilerin dini görevi kurban törenleri için gerekli olan hayvanları beslemektir. Kutsal metinler, vaisyaların yapacakları işleri çiftçilik, çobanlık ve satıcılık olarak özetlemiştir.

Bu kast mensupları da brahmanlar ve kşatriyalar gibi iki kere doğmuş kabul edilirler. Bu yüzden diğer iki kast gibi Vedaları okuma hakları vardır. **Manu Kanunnamesi (Manusmriti)'nde kişilerin yapmaları ve yapmamaları gereken işler dile getirilirken hitap, iki kere doğmuşlardır.** Kısaca vaisya, dinin emirlerini bildirdiği son kasttır. Üstün kabul edilen sınıfların sonuncusudur. Daha aşağıdakiler kutsal metinlerde genel olarak muhatap kabul edilmezler.

Ancak yine de vaisyalar hizmetçi kastına yakınlıkları nedeniyle diğer iki kast kadar değerli kabul edilmezler ve bazı yerlerde üstün kastlar olarak sadece ilk iki kasttan bahsedilir. Bunun nedenlerinden biri, yaptıkları iştir.

HİZMETÇİ VE KÖLELER (SUDRALAR)

Sudralar, kast sisteminin en alt tabakasını oluşturur. Bu sınıf hizmetçilerin kastıdır. Bu sınıf diğer tüm kast mensuplarından aşağıdadır. İnanışa göre onlar, Tanrının ayaklarından yaratıldıkları için değersizdirler. En temel görevleri diğer sınıflara, özellikle din adamlarına hizmet etmektir.

Manu Kanunnamesi'nde onların konumu şöyle ifade edilmiştir: **“Geçinmek için bir yol arayan hizmetçi, kendisini bir kşatriya ya da zengin bir vaisya (çiftçi) için yararlı hale getirebilir. Bir hizmetçi cennet ya da her iki dünya için (hem bu dünyada hem de cennette mutlu olmak için) kendisini bir rahip için yararlı hale getirmelidir. Sadece bir rahibe hizmet etmek bir hizmetçi için tavsiye edilen ve doğuştan verilen en iyi görevdir. Bunun dışında yaptığı herhangi başka bir iş ona yarar (verim) sağlamaz.”** (Manusmriti, X, 121–124.)

Hizmetçi, rahibe hizmet ederken, onun ve ailesinin verdiği artıklarla hayatını sürdürür. **Rahip, ona kendi yediklerinden kalan artıkları, kendi eskiyen kıyafetlerini, tohumların içinden bozuk olanları ve eskimiş ev eşyalarını vermelidir.**

Bir sudraya ancak çok istisnai durumlarda başka kasta ait bir işi yapması konusunda izin verilmiştir: **“Bir sudra, iki kere doğmuşlara hizmet etmeyi beceremiyorsa ve karısını ya da oğlunu kaybetmek üzere ise bir işçinin işini (işçinin doğasına uygun işi) yaparak yaşamını sürdürebilir.”**

Hizmetçiler için ideal olan para biriktirmeden yaşamalarına yetecek kadar malla geçinmeleridir. Aslında fakirlik, esas görevi rahiplere hizmet etmek olarak tayin edilmiş bir sınıf için gayet normal bir vasıftır. **Çünkü mal biriktirmek çok çalışmayı gerektirir.** Üstelik yapılan, para getirecek bir iş olmalıdır. **Bu ise, rahiplere hizmet etmeyi engelleyecektir.** Bu yüzden Manusmriti mal biriktirmeyi sudralara yasaklamıştır. **“Bir hizmetçi bunu yapacak gücü (imkânı) olsa bile mal biriktirip zengin olmamalıdır. Onun zengin olması rahipleri kızdırır.”** MS, X, 129.

Sudralar sosyal hayatta dışlanan bir guruptur. Dinen pis kabul edildikleri için onlarla evlenmek ve birlikte yemek yemek yasaktır. Maruz kaldıkları dışlanma bununla da sınırlı değildir. Dokundukları şeyleri de pislettiklerine inanılır.

“Bir rahibin cenazesi kendi kastından birileri orada bulunurken bir hizmetçi tarafından götürülmemelidir. Yakılmış bir sunu bir hizmetçinin dokunmasıyla kirlenmiştir ve cennete ulaşmaz.” MS, V, 104.

Sudralar hem maddi dünyadan hem dini alandan sürekli dışlanmaktadır. İnsan olarak da pek bir değerleri yoktur. Diğer kimseler onları istedikleri gibi hizmetlerinde kullanabilirler.
*“Bir rahip, hırs ve iktidar arzusuyla, iki kere doğmuş ve dini ayinleri yapılmış bir kimseye isteği dışında hizmetçilerin yaptığı işleri yaptırırsa yönetici tarafından 600 peni ödemekle cezalandırılmalıdır. Ancak bir hizmetçi satın almış olsa da olmasa da bu işlere koşabilir. Çünkü ‘kendi kendine var olan’ onu, rahiplere köle olsun diye yaratmıştır. **Efendisi tarafından azat edilse de bir hizmetçi kölelikten asla kurtulamaz. Bu onun için yaratılıştan gelen bir durumken (innate in him) ondan bunu (hizmetçilik fitratını) kim alabilir?”** MS, VIII, 412-414.*

Bu ifadeler sudraların diğer guruplar tarafından ezilmesini sonuna kadar mümkün kılmaktadır, hatta teşvik eder niteliktedir. Sudralar sadece sosyal hayatta aşağı olmakla kalmazlar. Dini ayinlerden de dışlanırlar. Vedaları okumalarına izin verilmez. Ancak onların Smriti denilen ve destanlar, kanunnameler ve kahramanlık hikâyelerinden oluşan kitapları okumasına izin verilir. Böylece Vedaların öğretilerini dolaylı olarak öğrenebileceklerdir.²⁰

Hizmetçi-köle sınıf olarak görülen sudralar, eğitim haklarından mahrum edilmişlerdir. Sudralar, kast sisteminin içinde yer aldıkları için kendilerinin şanslı ve avantajlı olduklarına inanırlar.

KAST DIŞI VE PİS GÖRÜLEN DOKUNULMAZLAR: PARYALAR VEYA DALİTLER

Hindu dinine göre; bazı insanlar; anne babanın kast dışı olması, mensubu bulunduğu kastın gereklerini yerine getirmemesi, bazı günahları işlemesi ya da anne babasının kastlarının uygunsuzluğu gibi nedenlerle kasttan atılır ya da kast dışı doğarlar. Bunlar insan olarak görülmezler.

Bu insanlar; Hindu dilinde ‘dokunulmazlar’ anlamında ‘dalitler’; ‘Tanrı’nın çocukları’ anlamında ‘harijanlar’; kast dışındakiler anlamında ‘avarna/outcastes’, yahut Tamul dilinde ‘davulcu’ veya ‘toplumdan soyutlananlar’ anlamında ‘parya’ diye adlandırılmaktadırlar.

Dalitler, Arîlerin hakimiyet altına aldıkları kıta yerlilerinin soyundandır. Brahmanlar, diğer ırklara hükmedebilmek için böyle bir düzen kurmuşlar; askerleri de buna razı etmiş ve aralarında görev ve iş bölümü yapmışlardır. Dalitler, dinlerinin gereği olduğuna inandıkları bu kast sisteminden razıdırlar. Onlar, ancak iyi işler yaparak bir sonraki hayatlarında, bir üst sınıfta olacaklarına inanmaktadırlar.

Kast (sınıfsal sistem) dışında kalan bu insanlar; köy ve kasabalarda yaşayamazlar; diğer kastlardaki Hinduların öğrendiği ve aşağılayıcı bulduğu işleri yaparlar; tuvaletleri, sokaklardaki insan ve hayvan dışkılarını elleriyle temizler, hayvan leşlerini kaldırır, kanalizasyon işlerini yapar, sokakları temizler, hayvan derilerini ilgili yere götürür, idam ve cenaze işleriyle uğraşır, cesetleri yakarlar.

Tüm kast mensupları, onların kendileriyle fiziksel temasını ve hatta onların gölgelerinin üzerlerine düşmesini ciddi bir kirlenme nedeni olarak görür ve bundan dolayı derhal yıkanır. Dokunulmayacak kadar pis olarak görüldüklerinden dolayı, onlara ‘dokunulmazlar’ (dalitler) adı verilmektedir.

Kast (sistem) dışı bir topluluk görülen ‘dalitler’ veya ‘parya’, insan olarak kabul edilmeyor, ev hayvanlarıyla aynı kategoride yer alıyorlar. Onlar, sokaklarda ve çöplüklerde yaşıyorlar; iklimin de müsait olmasından dolayı sokakta doğuyor, sokakta büyüyor, sokakta yiyor, sokakta içiyor, sokakta yıkanıyor, sokakta yaşıyor, sokakta evleniyor, sokakta doğuruyor ve sokakta ölüyorlar. Barakadan

²⁰ Emine Ersöz, Manu Kanunnamesi’ne Göre Hinduizm, 76-89.

evleri, sık sık güvenlik güçleri tarafından yıkılıyor veya ateşe veriliyor. Baskı, şiddet ve işkenceye maruz kalıyorlar. Kızları ve kadınları tecavüze maruz kalıyor.

Bugün yasal olarak teoride bunlar geçersiz olsa da, pratikte, reel olarak bunlar yaşanmaya devam ediyor. Ulusalçı-milliyetçi Hindu partisi olan Hindistan Halk Partisi (BJP: Bharatiya Janata Party) ve diğer fanatik Hindu örgütleri, Dalitlere karşı yapılan bu ayrımcılığı yaşatmak ve kurumsallaştırmak için çaba harcamaktadırlar. Bu arada, Hindistan'da iktidarlar, Kongre Partisi ile Hindistan Halk Partisi arasında el değiştirmektedir.

Hindu dinine mensup altı kişiden biri, dalittir. Onların, diğer kast mensupları tarafından ezilmesi, horlanması, aşağılanması, dışlanması, tecavüze ve şiddete maruz kalması olağan kabul edilir ve ciddi bir suç olarak görülmez. Manu Kanunnamesi'nde dalitlere dair tek bir olumlu ifade bulunmaz.

Üst sınıflarla karşılaşmalarını diye Hindistan'ın pek çok bölgesinde dalitlerin, ancak belli alanlarda dolaşmalarına izin verilmiş, kimi yerlerde sokaklarda gündüz dolaşmaları yasaklanmıştır. Ayrıca onlar, pek çok yerde dalit olduklarına dair bir işaret taşımak zorundadırlar. Dalitler, toprak ve ev sahibi olamazlar; sokaklarda ve barakalarda yaşarlar. Ancak eşek ve köpek sahibi olabilirler. Onlar, ölmüş insanların elbiselerini giyerler. Çoğunun, pek çok tapınağa girmesine izin verilmez.

3 bin yıldır Hint kıtasında 250 milyondan fazla insan dalit (dokunulmaz pis) olarak yaşamaktadır. Bunların yarısı, dört eyalette yoğunlaşmıştır: Uttar Pradesh (%20.5), Batı Bengal (%10.7), Bihar (%8.2), Tamil Nadu (%7.2)

Hindu inancının temel esaslarını belirleyen Manu Kanunnamesi'ne göre, Hindu dininden başka dine geçen herkes, dalittir. Esasında arınmışlık saplantısı yaşayan fanatik her Hindu için Hindu olmayan herkes, dalittir; pistir, dokunulmazdır. Bu insanlar, bu yaşadıklarının kendilerinin bir kaderi olduğuna ve asla değiştiremeyeceklerine inandırılmışlardır.

KAŞT SİSTEMİ, YARGI VE SOSYAL HAYAT

Yöneticiler ve askerler, kşatriya sınıfındandır. Yöneticiler, danışman olarak brahmanları seçerler. Brahmanlara danışmadan bir iş yapmazlar. Brahmanların onaylamadığı biri yönetici olamaz.

Yargıçlar, genellikle brahmandır. Mahkemede alt sınıflar, üst sınıf hakkında şahitlik yapamazlar. Yargıçlar, sınıf farkına dikkat eder ve buna göre yargırlar. Üst kasttan birini öldürmenin cezası idamdır, alt kasttakilerin cezası ise diyetdir. Aynı sınıftaki kastların zinası cezalandırılmaz. Üst sınıftan biriyle zina eden erkek yakılır, kadın köpeklere parçatılır.

Brahmanlar dört, kşatriyalar üç, vaisyalar üç ve sudralar bir kadınla evlenebilir. Kastlar arası evlilik, kişiyi kast dışı konuma düşürür. Kadının, aşağı sınıftaki erkekten doğurduğu çocuk parya sayılır. Brahmanlar hediyelerle, kşatriyalar fetihlerle, diğerleri ise emekleriyle mülk sahibi olabilir. Brahmanlar toprak satın alamaz. Hediye edilen toprağı kendisi ekemez, başkasına kiralar. Kşatriya arazi satın alamaz, fetih ile eline geçeni alt sınıfa işletir. Vaisya arazi satın alabilir. Bu sebeple en zengin sınıftır. Sudra sadece menkul mal sahibi olabilir. Kast gereğı, Vaisya ve sudralar, üst sınıfa borç vermeye mecburdur. Ancak alacaklısını ödemeye zorlayamaz. Alacağını alamıyorsa açlık grevi yapar; ölürse üst sınıf çok ayıplanır. Alacaklılar birden fazla ise, üst sınıfın önceliğı vardır.

KAST SİSTEMİNİN SONUÇLARI

Kast sistemi, Hindistan'ı insan hakları konusunda en sorunlu ülke konumuna düşürmüştür.

Dindeki bu önemli yerine rağmen Manusmriti ve Hinduizm'in en fazla eleştirildiğı noktalardan biri yine kasttır. Kast sistemi, Batı'da ve Hindistan'da hala tartışılan konulardan biridir. Dalitler ve feministler sistemle ciddi bir savaş halindedir. Batılı veya Hint kökenli olup özellikle alt sınıflardan ve dalitlerden olan araştırmacılar da sistemi eleştirmeyi sürdürmektedirler.

Kast sistemini ne Müslüman idareciler, ne İngilizler ortadan kaldıracabilmiştir. Hindistan anayasasının açıkça yasakladığı bu sistem hala devam etmektedir.

HİNDUİZM'DE KURTULUŞ DOKTRİNİ VE AHLÂK

Hindû dininin bütününi belirleyen en önemli unsurlardan biri kurtuluş doktrini. Bu doktrine göre **hayat, mayadır (illüzyon)**. Maya anlayışı lila kavramı ile ilgilidir. **Maya, ilâhî güçlerin kendi arzularını gerçekleştirmek üzere oyun sergiledikleri sahneyi ifade eder. Varlıkların yeryüzündeki amacı mayanın tuzaklarından kurtulmak olmalıdır. Mayanın en tehdit edici tuzağı, varlığı sonsuza kadar yeryüzüne gelmeye mahkûm eden ruh göçüdür (samsara).**

Hindû kurtuluş doktrini bu noktada önem kazanır. Mokşa veya mukti diye anılan kurtuluş kavramı varlığı **bir üst âleme (Nirvana)** ulaştırmakla ilişkilidir. **Mokşa her şeyden önce "varlığın ruh göçü döngüsünden kurtulması" anlamına gelir. Kurtuluşa ulaşan kimse mutlak tanrı Brahma ile aynîleşir veya ondan bir parça haline gelir. Varlığın mokşaya ulaşmasındaki en büyük engel ise avidyâdır (cehalet). Avidyâ (cehalet), bir anlamda varlıklar arasındaki birlikteliğin farkına varılamamasıdır. Ruh göçü döngüsüne yol açan asıl sebep de avidyâ olup Hindû öğretisinin temel tekniğı insanı avidyâdan uzak tutmaya yöneliktir.**

Hindû düşüncesi -Budizm'deki kadar olmasa bile- **kötümser bir dünya görüşüne sahiptir. Hayat yalnızca bir konaklama sürecidir; bu dünya, günah ve kötülüğün sebep olduğu alt âlemler ile Hindû dinine bağlı olmakla elde edilen yukarı âlem arasında bir köprüdür. Hinduizm'e göre günah cahilliğın, kötülük benlik duygusunun ürünüdür. Bu sebeple günah ve kötülüğü yok etmek Hindû dininin temel hedefidir.**

SAMSARA ÇARKI

Hinduizm'de ulaşılması hedeflenen nihai son, kişinin doğum ölüm çarkı olan samsaradan kurtulup tanrı ile bir olduğunu anlamasıdır. Kişi bu noktada gerçekte Brahman (Tanrı) ile Atman'ın (kişinin kendi benliğı) farklı iki şey olmadığını ve özünde bir olduğunu anlar. Ancak bu seviyeye ulaşmak için ruh aslında acıdan başka bir şey olmayan doğum ölüm döngüsünü yaşamak zorundadır. Yani bir Hindu'nun ulaşması gereken nihai nokta aslında bir sonraki hayatında daha yüksek bir kastta ya da rahip olarak doğmak değildir. Ulaşmak istenen nihai hedef tanrıda yok olmak, yukarıdaki maddenin ifadesi ile büyük gerçeklik ile bir olmaktır.

Aşağılık bir sudranın, daha kötüsü bir parya'nın hatta önceki karmasında işlediği suç nedeniyle bir hayvan ya da cansız bir madde şeklinde dünyaya gelmekle cezalandırılan bir ruhun (bu inanç Hinduizmde gerçekten mevcut olup sonraki hayatında kişinin başına gelebilecek en büyük cezadır) bu yüce gerçeğe ulaşma şansı bir brahmanınkinden fazla olamaz. Bu yüzden rahip kastından birinin Brahma'ya ulaşması daha uygundur.

Tanrıyı ifade eden Brahma ile rahip kastına işaret eden brahman ya da brahmin kelimelerinin aynı kökten gelmesi onların kutsiyetinin bir başka göstergesidir.

Hinduizm'e göre dinin dört kaynağı vardır ve bunlardan ilki dolayısıyla en önemlisi Vedalardır. Daha sonra Vedaları bilenlerin adet ve gelenekleri (vedaları bilen ve öğretenler brahminler olduğuna göre dinin ikinci kaynağı da yine onlara işaret etmektedir), sonra faziletli insanların davranışı ve en son insanlardan kendine faydalı olanlardır.

"Evrende ne varsa rahibindir ve o mükemmelliği ve üstünlüğü sebebiyle bunların hepsini hak eder. Rahip sadece sahip olduklarını yer, giyer ve verir. Diğer insanlar onun izniyle yiyebilir. Rahibin doğuştan aktivitesini ve diğer sınıflardaki insanların doğuştan aktivitelerini ayırt etmek için bilge Manu bu öğretiyi yaptı." MS, I, 100-102.

Kutsal metin Manusmriti'de kişilerin rahipleri mutlaka memnun etmesi gerektiği açıkça ifade edilmektedir. "Bir rahip bir yere misafir olur da memnun ayrılmazsa ev sahibi 5 kurbanı yerine getiren, çok fakir biri de olsa, rahip o evin iyi işler yapma kredisini alır." MS, III, 100. Bu ifade kişinin rahibe karşı elinden gelen tüm izzeti ikramı göstermesi gerektiğini açıkça belirtir. Eğer rahip memnun ayrılmazsa kişinin yaptığı ve yapacağı iyi işler boşa gider. Burada adeta **rahibin memnun edilmesi tanrının memnun edilmesi ile eşdeğer tutulmuştur.** Çünkü o memnun edilmezse kişinin aslında tanrı için sunduğu kurbanlar boşa gidecektir. Hatta sadece yaptığı değil, yapacağı ibadetlerin de boşa gitme ihtimali vardır.

Manusmriti'de rahiplere verilen altı kısım görev şöyle sıralanmaktadır: "Yüksek seviyede doğan bir rahip için altı doğuştan aktivite; Veda'yı öğrenmek, Veda'yı ezberlemek, kendileri için kurban sunmak, başkaları için kurban sunmak, temiz bir adamdan hediye kabul etmek." MS, X, 75. Manusmriti burada, rahiplerin görevlerini kısa ve öz bir şekilde anlatmıştır. Rahiplerin yapması gereken tüm işler aslında din ile ilgilidir. Bu maddede de kastın kesin ve katı ayrımcılığı kendini hemen hissettirmektedir. Aşağı kastların bir kısmı pis ve dokunulmaz (untouchable) kabul edilir ve rahiplerin böyle kişilerden hediye dahi kabul etmemesi gerekir.

Dinin rahiplere Vedaları öğrenmekten sonra verdiği diğer önemli görev kurban ayinlerini yönetmektir. Her dinde bazı ibadetler daha fazla ön plana çıkabilir. **Kurban sunmak ise Hinduizm'in en önemli ibadetlerindendir. Dinin rahiplere Vedaları öğrenmekten sonra verdiği diğer önemli görev kurban ayinlerini yönetmektir. Her dinde bazı ibadetler daha fazla ön plana çıkabilir. Kurban sunmak ise Hinduizm'in en önemli ibadetlerindendir.**

Onlara verilen diğer önemli dini görev ise hediye kabul etmektir. Ancak bu hediyeler dinin temiz saydığı kişilerden kabul edilebilir.

Brahman kastından bir kişi için en iyi meslek Vedalara çalışmak ve öğretmek olsa da diğer kastlara göre meslek seçimi konusunda daha fazla seçeneğe sahiptirler.

"Kendi doğuştan aktivitesine uygun bir iş yapamayan rahip kastından biri bu durumda en yakın kast olan **kşatriya kastına ait bir iş yapabilir.** Peki ya bu işleri de yapma imkânı yoksa? Bu durumda **vaisyalara ait olan ticaret ve çiftçilik işlerini yapabilir.** Ancak vaisyalara ait bir işle yaşamını sürdüren bir brahman ya da kşatriya özellikle tarla ekmekten kaçınmalıdır. Bu iş şiddet içerir ve başkalarına bağımlıdır." MS, X, 81-84.

Görüldüğü gibi bir rahibin ticaret yapması ya da yönetici olması onun fitratına (doğuştan aktivitelerine) aykırıdır ama istisnai durumlarda buna izin verilir. Ancak **brahman kendisi için belirlenen meslekten başka bir mesleği seçerken yine de sıralamaya dikkat etmeli ve önce kşatriyalara ait bir işi denemeli ancak o olmazsa vaisyalara ait bazı işlerle yönelmelidir.** Çiftçiliğin şiddet içermesinin nedeni ise **birçok canlıya ve böceğe zarar verebilme ihtimalidir. Bu ise**

Hinduizm'deki *Ahimsa* prensibine aykırıdır. Bu yüzden rahiplerin tarla sürmekten uzak durmaları gerekir.²¹

KARMA

Karma, kast sistemi için anahtar kavramlardan biri, hatta en önemlisidir. Manusmriti'de kasttan bahsederken karmaya sürekli atıfta bulunur. **Kastın karmaya dayanması, bu inancın henüz net bir şekilde oluşmadığı Vedalar döneminde, sisteminin bugünkü hali ile var olmama ihtimalini güçlendirmektedir. Samsara anlayışı da Veda metinlerinde yer almaz.** Çünkü Veda ilahilerindeki ahiret inancı, ruhun ölümsüz olduğu ve bu hayattan sonra cennet ya da cehenneme gideceği şeklindedir. **Ruhun ölümden sonraki durumu ile ilgili bu anlayış Upanişadlar ve Brahmanalar döneminde samsara anlayışına dönüşmeye başlamıştır.**

TENASÜH

Upanişadlarda karma ve tenasüh inancı bir arada ele alınmış olmakla birlikte vardır. Her iradi fiil mutlaka iyi veya kötü bir semere verecek ve tenasüh (ruh göçü, reenkarnasyon) çarkı da buna göre düzenlenecektir. Manu Kanunnamesi'nde ise kişilerin yaptıkları işlerin nasıl bir karma doğuracağı ayrıntılı şekilde anlatılmıştır. **Örneğin bir brahmanı öldüren kimse, sonraki hayatlarında eşek, köpek, inek, kuş vb. gibi bir hayvan ya da dokunulmaz olarak dünyaya gelecektir.** Manusmriti'de verilen cezalar ile ilgili dikkat çeken husus, **kişinin işlediği suçun sonucu hem kendi kastına hem zarar verdiği kişinin kastına göre değişmektedir. Bu da, adaletli bir cezalandırma sistemini imkânsız kılmaktadır.**

Manu açısından meseleye bakarsak kast sisteminin doğuşu evrenin yaratılışına kadar götürülür. Oysa **Kast sistemini ilk Veda metinlerine dayandırmak biraz güçtür.**

Kendisine kastlar hakkında soru sorulan Manu, evrenin, her şeyin karanlık ve henüz hiçbir şeyin birbirinden ayrılmamış halinden başlayarak, suların ayrılmasını daha sonra Brahma'nın, yer ve göğün, zihin ve kalbin, duysal güçlerin, canlı varlıkların, kurban ve üç Veda'nın, zaman, gök cisimleri ve doğuştan aktivitelerin yaratılışını anlatır. Daha sonra tanrının her kasta mensup insanları farklı organlarından yaratıldığını söyler. Esasında üst kasttakilerin ve özellikle rahip sınıfının üstünlüğü bu yaratıştan ileri gelmektedir. **"Tanrı ağzından din adamlarını, kollarından yöneticileri, bacaklarından halkı, ayaklarından hizmetçileri yarattı."** MS, I, 31.

Manu Kanunnamesi'ndeki bu madde Hindu inancına göre kast sınıflarının başlangıcının insanın yaratılışına kadar gittiğini gösterir. Dahası bu sınıfların olmasını isteyen kişi tanrının kendisidir. Böyle olmasını istediği için her kast mensubunu değer ve önemine göre kendi vücudunun farklı bölgelerinden yaratmıştır. Bu da kast sisteminin dini kökenin sağlamlığını göstermektedir. Ayrıca aynı bölümün ilerleyen kısımlarında tanrının kadın ve erkeği, yedi Manu'yu, tanrıları, cinleri, cadıları, hortlakları, hayvan türlerini, her kast mensubunun sahip olduğu doğuştan aktiviteleri, dini olarak çağları yaratışı anlatılır ve sonrasında şu madde gelir:

"Bütün bu yaratılışı korumak için parlak ağzından, kollarından, bacaklarından ve ayaklarından doğanlar için ayrı ayrı doğuştan aktiviteler (fitri özellikler) yarattı." MS, I, 87.

Manusmriti'deki bu ifade göstermektedir ki tanrı insanları farklı sınıflardan yaratmıştır çünkü bu mükemmel şekilde yarattığı tüm varlıkların düzeninin korunması için şarttır.

"Tanrı her bir yaratığı en önce hangi doğuştan aktiviteyle boyunduruk altına aldıysa, bu yaratık tekrar tekrar yaratılırken kendi kendine bu aktiviteye bağlandı. Zararlı veya zararsız, kibar veya zalim, doğru veya yanlış, dürüst veya yalancı, tanrı bir yaratığa yaratılıştan hangi özelliği verdiyse, o özellik o kişiye ait oldu. Mevsimler değişirlerken, kendilerine özgü ayırt edici özelliklere sahip olurlarken, şekillendirilen varlıklar da kendi doğuştan özelliklerine sahip olurlar." MS, I, 28-30.

Tanrı'nın her varlığa yaratılması ile verdiği bir takım doğuştan getirilen fitri özellikler vardır. **Nasıl yaz mevsiminin karakteristiği sıcaklıksa, yaz mevsimi bu özellik olmadan düşünülemezse**

²¹ Emine Ersöz, Manu Kanunnamesi'ne Göre Hinduizm, 79-83.

ve yaz bitip yeniden geldiğinde yine aynı özellikleri ile ortaya çıkıyorsa, kast mensuplarının da Tanrı tarafından verilmiş doğuştan getirilen bir takım özellikleri vardır. Tıpkı yazın özelliğini soğuğa çeviremeyeceği gibi insanın da Tanrı'nın kendisi için en başta biçtiği rolü kusursuz bir şekilde benimseyip oynaması, bunu değiştirmek için uğraşmaması gerekmektedir. Kişinin buna karşı çıkması ya da durumunu değiştirmeye kalkması adeta kendi gerçekliğine karşı çıkmasıdır. Sadece bununla da kalmayıp evrenin ve yaratılışın düzenini bozmaktır. İşte kast sisteminin uygulanma zorunluluğu buradan gelmektedir.

Manusmriti'ye göre kastların birbirine karışma nedenlerinde biri de kişilerin kendi içsel aktivitelerini reddetmesidir. "Kastlar arası zina, kişinin kendi içsel aktivitelerini reddetmesi ve bedensel zevkler yoluyla karma oğullar (karma kast mensubu) doğar." MS, X, 24.

Yani kişinin başka kasttan birisi ile birlikte olması da, kendi doğuştan özelliklerine karşı gelmektir ve bu da, toplumun düzenini bozacak bir unsur olarak görülmektedir.

Kast sistemin ortaya çıkışı ile ilgili varsayımlardan biri onun çok erken dönemlerde Hindistan'a gelen göçmenlerle ortaya çıktığı üzerinedir. Ülkeye gelen açık ten rengine sahip göçmenler ülkenin bir kısmında yaşayan koyu Afrikalılar kadar siyah Negrito aborjinleriyle karşılaştılar. Daha sonra sudralar olarak isimlendirilecek olan bu ilkel kabile mensupları ile evlilik yolu ile kaynaştılar. Sonraki kuşaklarda da ırklar arası bu evliliklerin sürmesi ile açık renk olan kendi ten renklerini zamanla kaybettiler. Hindistan'a daha sonra gelen göçmenler ise çiftçilik ve toprakla uğraşan (vaisyalar) bu insanlardan daha açık tenli oldukları için kendilerini onlardan daha üstün gördüler ve kanlarının onlarınkinden daha asil, temiz olduğunu iddia ettiler. Bu temizliği ve kendi ırklarını saf olarak koruyabilmek için kendilerini bu insanlardan soyutladılar. Temizliklerini korumanın en iyi yolunu, daha aşağı gördükleri bu insanlarla evlilik konusunda katı yasaklar koymakta buldular. Zamanla bu kısıtlamalar ve korunmacı yaklaşım gitgide daha fazla ayrıntılı hale geldi. **Aşağı kasttan bir insana dokunmak dahi kirlenmek için bir neden sayılmaya başlandı. Böylece sadece aynı sınıftaki insanların beraber yemek yemesine ve çalışmasına izin verildi. Aynı şekilde biri öldüğü zaman onun yanan küllerini de sadece aynı sınıftan insanların taşımasına izin verildi.** M. Williams, *Hinduism*, s. 154-155. Ancak kastların ortaya çıkışı ile ilgili bu teori özellikle Brahman kastının nasıl ortaya çıktığı konusunda yeterli açıklamayı yapamamaktadır.²²

HİNDUIZM'DE KADIN

Bazı araştırmacılar, Hinduizm'de, başlangıçta kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğunu, sonradan kadınların, temel haklarından çoğu kez yoksun bırakıldığını iddia etmektedirler.

Hindistan'da kadınların durumu M.S. 500'den sonra smritiler (geleneksel kitaplar), özellikle Manu Kanunnamesi (Manusmriti) ve diğer dini metinlerin kadın haklarını kısıtlayıcı buyruklarının etkisiyle kötüleşmeye başlamıştır.

Hinduizm'de ve Manusmriti'de kadının eş ve insan olarak, erkek karşısındaki durumu, onun erkekle eşit konuma ve haklara sahip olmanın çok uzağında kalmaktadır. Kadın erkekle eşit kabul edilmek şöyle dursun, insan olarak dahi yeterli değeri görmez. Manusmriti'de kadın, erkeği memnun etmek için yaratılmış, kötü özelliklere haiz, kendi başına iş yapamayan ve yapmaması gereken bir varlık olarak karşımıza çıkar.

Erkeğe, adetli karısıyla aynı yatağa uzanmayı, beraber yemek yemeyi, hatta yemek yerken, hapsirirken, esnerken ya da dinlenirken ona bakmasını yasaklamıştır.

Bütün kastlarda kadınlar, erkekler karşısında bir hizmetçi-köle olarak görüldüğü için kadına yönelik aşağılama, baskı ve şiddet olağan dini uygulama (dharma) olarak kabul edilmektedir. Buna itirazlar ise kargaşa, kaos ve din karşıtlığı (adharm) olarak görülüp şiddetle bastırılmaktadır.

Kadınların kazandıkları para, babalarına veya kocalarına ya da dul iseler oğullarına aittir. Kadın nasıl bir zulme maruz kalırsa kalsın, buna rıza göstermeli, onun her türlü isteğine boyun eğmeli ve asla

²² Emine Ersöz, Manu Kanunnamesi'ne Göre Hinduizm, 66-67

boşanma yoluna gitmemelidir. İzinsiz evden ayrılmaları durumunda kocaları, yaralama dâhil onlara her türlü cezayı verebilir.

Kadınların dini kitapları okumaları yasaktır.

Manusmriti’de kadın, erkek gibi özgür bir birey olarak değerlendirilmez. Kadın mutlak surette erkeğin himayesine muhtaçtır.

“Babası onu çocukken, kocası gençken, oğlu da yaşlılığında korur. Kadın bağımsız olmak için uygun değildir.” MS, IX, 3.

Kadının özgürlüğünün kısıtlanması ve bir erkeğin himayesinde bulunması sadece gençlik ya da çocukluk dönemiyle de sınırlı değildir. Yani yaşının büyümesi ya da çocuklarının olması bile onu bağımsız olmak için yeterli kılmaz. **Manusmriti’ye göre bütün kadınlar doğumdan ölümüne kadar kendisinden büyük veya küçük bir erkeğin denetiminde olmalıdır. Kadınların evlerinde dahi olsa hiçbir şeyi tek başına yapmasına izin verilmez.**

“Küçük bir kızken, gençken, ya da yaşlılığında, bir kadın kendi evinde dahi olsa hiçbir şeyi tamamen özgür olarak yapamaz. Bir kadın çocukken babasının, evlenince kocasının, yaşlanıp kocası öldüğü zaman ise oğlunun kontrolünde olmalıdır. Bağımsız olmamalıdır.” MS, V, 147, 148.

Erkek çocuğu doğurmayan kadınlar aşağılanmakta, kız çocuklarının çocuk yaşta evlenmeleri doğal kabul edilmekte, başlık parası kızın ailesi tarafından erkeğe verilmesi uygun görülmektedir. Milyonları bulan kız çocuğu sırf kız olmasından dolayı kürtajla öldürülmüştür. Kocasını ölen kadınlar kocalarıyla birlikte yakılarak öldürülmektedir. Kocasını ölen kadın asla evlenemezken, karısı ölen erkek evlenmekte serbest bırakılmıştır.

Asırlardır süren geleneklerinden, din adamlarından ve kutsal olarak kabul ettikleri metinlerden güç alan Hinduların kadınlara yönelik barbar uygulamalarından bazıları şu şekildedir:

“Hindu dininde önemli bir yere sahip olan Manu Kanunnamesi’nde, kadınlardan ‘köpek-pişiriciler’ olarak bahsedilir. Bu metinlerde yer alan emirlere göre kadınların mülk edinme hakları yoktur. Kadın her türlü işte çalışıp para kazanabilir Ama tüm kazandıkları babasına, eşine ya da dul ise oğluna aittir.

Kadının tek başına, bağımsız bir şekilde bir karar vermesi yasaktır. Böyle bir hak arayışı dahi Manu’da yasaklanmıştır.

Hindu dinine göre kız çocukları 7 yaşından itibaren evlendirilebilirler. 8 yaşında bir kız çocuğunun ideal eş olduğuna inanılır. Bu uygulama, İngiliz sömürge yönetimi tarafından 1891 yılında yasaklanmış, ancak bu yasak Hindu din adamları tarafından geleneklerle çeliştiği için şiddetle protesto edilip, hayata geçirilmesi engellenmiştir. Hindistan’da çocuk evlilikleri hala toplumun çok büyük bir kesimi tarafından uygulanmaktadır.

Boşanma hakkı sadece erkektedir. Kadın ne tür bir zulme, baskıya, şiddete maruz kalırsa kalsın eşinden boşanamaz. Her halükarda eşine itaat etmeli, gördüğü muameleye razı olmalıdır. Manu Kanunnamesi’nde bu durum “...Eğer kocasının herhangi bir özel yönü yoksa bile, **onu kendi tanrısı gibi saymalıdır**” şeklinde sapkın bir emirle hükme bağlanmaktadır. Bu inanış günlük hayattaki uygulamalarda da görülmektedir. **Eski dönemlerde Aryan erkekleri eşleri izinsiz olarak evden çıkarırsa onların kulaklarını ve burunlarını kesme hakkına sahiptirler. Bu uygulama hala Hindistan’ın bazı kırsal bölgelerinde devam etmektedir.**

Kast ayırmaksızın, tüm kadınların eğitim için kullanılan temel kitapların büyük bir bölümünü okumaları yasaktır. Kadınlar aynı zamanda Hindu yazılı metinlerini, özellikle de Vedaları, okuyamaz, öğrenemezler.

Drahoma, yani erkeklerin aldığı başlık parası, Hindu geleneklerinden kaynaklanan bir diğer zulümdür. 1961 yasasıyla yasaklanan drahoma hala Hindistan’da yaygın olarak devam etmektedir. Drahomayı bu kadar önemli kılan şey, bunun kadınlara karşı baskı, işkence ve zulüm amaçlı olarak kullanılmasıdır. Evlilik sırasında kızın ailesi erkeğin ailesine çok büyük bir para verir. Evlilikten sonra da erkeğin ailesi sık sık para ve mal taleplerinde bulunur ve kimi zaman bunu elde etmek için şiddete başvurur. Bazı erkekler başka bir drahoma daha elde etmek için tekrar evlenmek isterler. Bunun için de genelde genç eşlerini yakarak katlederler. Bu katliamlara intihar ya da ev kazası

süsü verilmektedir. Dolayısıyla Hindistan'da "ev kazası" ile ölen kadınların oranı oldukça yüksektir.

Hindistan'da kızları olan aileler drahoma nedeniyle büyük bir huzursuzluk yaşamaktadırlar. Çünkü hem büyük bir drahoma verecek, hem de evlendikten sonra kızlarının nasıl bir muameleyle karşılaşacaklarını bilemeyeceklerdir. Son yıllarda hamilelik aşamasında cinsiyetin tespit edilmesinin kolaylaşması, korku içindeki aileleri çok büyük bir vahşete itmiştir. **The Times of India** gazetesinde "Cinsiyet testleri geliştikçe kürtaj arttı" gibi haberler çıkmış ve aynı yıl Bombay'daki bir araştırma, böyle bir testle birlikte biri dışında hepsi kız olan 8.000 fetusun alındığını göstermiştir.

Hindu Dini, çocuk yaştaki kız çocuklarını fuhşa teşvik ediyor: Hinduizm herhangi bir güzel ahlak özelliğini öğütmediği gibi, sapkınlığı ve ahlak dışı yaşamı da açıkça teşvik etmektedir. Bunlardan biri de "Devadasi -ya da devdasi- sistemi"dir. **Hindu geleneklerine göre çocuk yaştaki kızlar Hindu tapınaklarına hizmet için verilirler. Jogini adı verilen bu kız çocuklar "Hindu sözde ilahlarıyla" evlendirilerek, onlara adanırlar Gerçekte ise tapındaki Hindu erkekler tarafından cinsel yönden sömürülürler.** Bu evlilikler pek çok araştırmacı tarafından "Hindu dinine hizmet aldatmacasıyla tapınak imzalı fuhuş" olarak tanımlanmaktadır. **Bu uygulama ilk olarak Brahmanlar tarafından, halkın ilgisini tapınaklara çekmek ve onlardan para toplayabilmek için ortaya atılmıştır.** Brahmanlar halkı da bu uygulamanın içinde yer almaları için teşvik etmişler, bu amaçla da "Vesya darsanam punyam, papa nasanam!" (**Fuhuş yapan kadına bakma meziyetiyle, günahlardan kurtulabilirsiniz**) şeklinde bir slogan da uydurmuşlardır. Ancak bazı kanunlarla yasaklanan bu uygulamaya hala sıkça rastlanmaktadır.

Illinois Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmada Hindistan'ın "çocukların fuhuş yaptırılarak cinsel anlamda en çok sömürüldükleri" ülke olduğu belirtilmektedir. Yaklaşık 300.000 çocuk bu ahlaksız düzende kullanılmakta, ortalama yaş ise 13 olarak belirlenmektedir. Jubilee Action isimli uluslararası insan hakları örgütü tarafından hazırlanan "Hindistan'da Çocuk Fuhuşu" başlıklı bir raporda ise bu sayının her sene yüzde 8-10 arasında arttığı belirtilmektedir. Sadece Belçika bölgesinde 3300 adet devadasi, yani fuhuş uygulanan tapınak bulunduğu tahmin edilmektedir. Fuhuşun bu derece yaygın olması Hindistan'daki AIDS hastalarının sayısını da hızla artırmaktadır. Hindistan'da resmi kayıtlı 3.5 milyon AIDS hastası bulunmaktadır."²³

Kadınlar, Vedalar'ın ve kutsal ilahilerin okunduğu ibadetlere katılmazlar, onlar sadece ibadet kapılarını temizleyip yemek hazırlarlar.²⁴

KADINLAR, DOĞUŞTAN (YARATILIŞTAN) KÖTÜ KABUL EDİLMEKTEDİR

Manu Kanunnamesi (Manusmriti), kadınların genel itibarla erkeklerden daha duygusal olduğu ve bunun çoğunlukla cinsellikten önce geldiği gerçeğini göz ardı ederek tamamen farklı bir yaklaşımla, erkekleri, yoldan çıkmış kadınlarını tüm çabasını sarf ederek korumaya çalışan, **kadınları ise önü alınmaz boyuta ulaşmış cinsel istekleri nedeniyle kocalarını aldatmak için fırsat kollayan varlıklar olarak tanımlamıştır.**

"Güzel görünüm onlar için önemli değildir. Gençliğe de önem vermezler. "İşte bir erkek!" derler ve çirkin ya da yakışıklı, onunla seks yaparlar. Değişken akılları (kararsızlıkları), doğuştan gelen kalpsizlikleri ve hissizlikleriyle, fahişeler gibi erkeklerin arkasından koşan böyle kadınlar, kocası onu korumak için ne kadar uğraşsa da, kocalarına sadakatsizdirler." MS, IX, 14, 15.

Kadınların kötü özelliklerinin doğuştan olduğu ifade edilmektedir. Eğer kötülüğün doğuştan ve fitrattan geldiğini söyleyen bu ifadeler olmasaydı burada eleştirilenlerin sadece ahlaksız kadınlar olduğu ve bu ifadelerin tüm kadınları içine almadığı düşünülebilirdi. Ancak sayılan kötü özelliklerin kadınlarda doğuştan olduğunun söylenmesi, ifadeleri tüm kadınları kapsar hale getirmektedir.

²³ <http://blog.milliyet.com.tr/hinduizm-de-kadinlara-zulmedildigini-biliyor-muydunuz-/Blog/?BlogNo=315046>

²⁴ DİA, İbadet Maddesi.

Manusmriti'ye göre her kadın doğuştan kötüdür ya da en azından kötülük tohumlarını içinde taşımaktadır. Bundan kurtulması mümkün değildir. Kadına karşı bu yaklaşım özgür iradeyi tamamen yadsımaktadır.

Doğuştan kötü özelliklere sahip olmanın nedeni, Tanrı'nın kadınlar için böylesini takdir etmiş olması şeklinde açıklanmaktadır.

"Yaratıkların efendisi tarafından doğuştan bu şekilde bir fitrat üzerine yaratıldıkları için, bir adam onları (kadınları) korumak için elinden gelen tüm gayreti göstermelidir." MS, IX, 16

Manu Kanunnamesi'nin kadınlar için uygun gördüğü kötü özellikler yukarıda sayılan kalpsizlik ve sadakatsizlikten ibaret değildir.

"Yatak, koltuk ve mücevhere olan düşkünlük; şehvet, öfke, hile, kötü fitrat ve kötü davranış; Manu'nun kadınlar için tayin ettikleridir." MS, IX, 17.

KADINLAR, KÖLELER VE DALİTLERLE AYNI KATEGORİDE DEĞERLENDİRİLMEKTEDİR

Manu Kanunnamesi, en alt kastta olan köleleri ve kast dışı kabul edilen dokunulmazları dini ayin ve ibadetlerden, kutsal kitaplara dokunmaktan ve onları okumaktan men etmektedir. Aynı şekilde kadınlar da dinin bazı kurumlarından dışlanmaktadır.

Manusmriti'nin kadına verdiği temel görev öncelikle kendini kocasına adanması, daha sonra çocuk doğurması ve ev işleriyle meşgul olmasıdır. Kocaya itaat tanrıya itaatle bir tutulmuştur. Manusmriti kadını erkek karşısında pasifleştirmektedir. Kadından kocasına her durumda itaat istenirken adam karısı bazı özelliklere sahip değilse onu bırakabilir, mirasına el koyabilir. Bir adam kendisinden nefret eden karısına bir yıl tahammül göstermeli, bu süre sonunda onun malına el koymalı ve kadınla birlikte yaşamaktan vazgeçerek ondan ayrılmalıdır. Kadın kocasından bir hastalığı ya da kötü bir alışkanlığından dolayı nefret ediyorsa adam onu mücevherlerinden ve kişisel mallarından mahrum ederek üç ay içinde terk edebilir.

KIZ ÇOCUĞU EVLİLİKLERİ

Bugün nadir de olsa hala var olan çocuk evliliklerinin Manusmriti'den sonraki dönemde, 6. yy.dan itibaren ortaya çıktığı sanılmaktadır.

Erkekler, kendilerinin üçte biri yaştaki kızlarla; örneğin 21 yaşındaki erkekler, 7 yaşındaki kızlarla evlenebilmektedirler.

Çocuk evliliklerini teşvik edecek nitelikteki ifadeler Manusmriti'de açıkça yer almakta ve uygulama desteklenmektedir. Daha kötü olan ise çocukların kendilerinden çok büyük erkeklerle evlendirilmesinin öğütlenmesidir.

"Bir kız ergenlik çağına geldikten sonra 3 yıl beklemeli bu sürenin sonunda bir koca bulmalıdır." MS, IX, 90.

"30 yaşındaki bir adam, kalbini büyüleyen 12 yaşında bir kızla, 24 yaşındaki bir adam da 8 yaşındaki bir kızla evlenmelidir. Eğer görevi ele alması gerekiyorsa daha acele de evlenebilir." MS, IX, 94.

Yaş konusunda dikkat çeken diğer bir husus eserde verilen örneklerde erkeğin yaşının kızının yaklaşık olarak üç katı olmasıdır. Buna göre yirmi beş yaşındaki bir kızın yetmiş beş yaşındaki bir adamla evlenmesi gerekir ki otuzunu geçen bir kadının bu durumda evlenecek bir adam bulması pek mümkün görülmemektedir. Aynı şekilde gerektiğinde tavsiye edilen 30 ya da 24 yaşından daha erken evlenebileceği konusunda izin verilen 18 yaşındaki bir erkek, evlenmek ve Manusmriti'nin yaş konusundaki tavsiyelerine uymak isterse altı yaşlarında bir çocukla evlenmelidir.

Tapınaklara adanan kız çocukları, önce oradaki putlarla evlendirilir, sonra rahipler tarafından ilişkiye girilir, daha sonra para karşılığında başka erkeklere belli süreliğine satılırlar.

Kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesi kanunen yasaklanmasına rağmen din adamlarının şiddetli protestosu sonucu, bu uygulama devam etmektedir.

KIZ ÇOCUKLARININ KÜRTAJLA ÖLDÜRÜLMESİ

Hindistan'da kız çocukları ve kadın eş, değersizdir. Pek çok aile, doğacak çocuklarını, kız olduğunu öğrenince henüz dünyaya gelmeden öldürmektedir. Özellikle cinsiyet testlerinin yaygınlaşması kız çocuklarının kürtajını daha fazla artırmıştır. Kız çocuklarının aileleri tarafından istenmeyişinin nedeni kızların evlenirken erkek tarafına vermesi gereken yüklü miktardaki çeyiz parasıdır.

ERKEĞE VERİLEN BAŞLIK PARASI: DRAHOMA

Hinduizm'de başlık, çeyiz ve düğün masrafları kız tarafına aittir. **Drahoma, erkeklerin, evlenmek için kadınlardan aldıkları başlık parasıdır.** Evlenen kız, evlendiği kocanın evinde harcanan paraya göre itibar görür. Bu yükten dolayı kız çocuk sahibi olmak, daha fakirleşmek anlamına gelmektedir. Bunları sorguladığınızda, "Adamlar, oğullarını veriyorlar, daha ne yapsınlar!" sözünü duyarsınız. Kız çocukları, hem dinen, hem de sosyal hayatta değersiz olduğu için aileler tarafından istenmezler.

Damat, kızın ailesinden sık sık maddi destek talep eder, aksi takdirde kadına baskı ve şiddet uygular. Kimi damatlar, daha fazla drahoma elde etmek için eşlerini döverek veya yakarak öldürür ve buna kaza süsü verirler. Drahoma, yasaklanmış olmasına rağmen halen devam etmektedir.

Evlenen kadın, erkek çocuk doğurmadıkça her türlü felakete açık demektir. Bu yüzden Hindistan'da kız çocuk kürtajları korkunç boyutlardadır. **Bu uygulama ailelerin kızları maddi bir yük olarak görüp kurtulmaya çalışmasına neden olmaktadır.** Kız kardeşi de *Drahoma* nedeniyle öldürülen ve bu yüzden çok sarsılan yazar Sita Agarwal 1999'da yazdığı "**Genocide of Woman in Hinduism**" (Hinduizm'de Kadın Soykırımı) isimli kitabında Sati'nin Hindu kutsal kitaplarında yer alan ve asırlarca uygulanan bir gelenek olduğunu anlatmıştır. **Brahmanların 20. yy boyunca tam 50 milyon kız çocuğunu katlederek Yahudi soykırımından tam 10 kat daha büyük bir soykırım yaptıklarını söyler.**

Hinduizm'de boşanmak yoktur. Kadın, ancak çok büyük anlaşmazlık sonucu boşanabilir ve ailesinin yanına döner. Kocasını ölmüş veya boşanmış kadının bir daha evlenmesine izin verilmez. Ailesinden bağımsız yaşamasına da izin verilmez. Erkek ise, boşanır veya eşi ölürse evlenebilir.

KADININ ÖLEN KOCASININ ARDINDAN KENDİSİNİ YAKMASI: SATİ

Hindistan'da kadınlarla ilgili uygulamalardan biri ve belki de en korkuncu dul kadının kocasının cenazesiyle birlikte yakılarak öldürülmesi anlamına gelen *sati* geleneğidir. *Sati* hem bu olaya, hem de kocasıyla birlikte yakılan kadına verilen isimdir. Bu gelenek ortaçağda Hindu sosyal hayatının bir parçası haline gelmişti. Dul kadın kendi rızasıyla canlı canlı yakılmayı kabul ettiğinde bu onun kocasına bağlılığını ve erdemli olduğunu gösteriyordu.

Brahmanlar, kadının ebedi mutluluğa erişmesi için kadının kendisini yaktırmasını, dini gerekçelerle onlara eşlik ederek telkin ve teşvik etmişlerdir. Bu yanma sonucu, küllerin arasındaki kadına ait tüm takılar, mücevherat ve diğer sahip oldukları her şey dine adamına kalmaktadır.

Suya yakın yerde küçük bir kulübede gerçekleştirilen bir yakma işleminde kadın, brahmanın denetiminde kaçmasını engellemek için ölü kocasıyla birlikte bir demire bağlanır ve hızlı yanması için özel yağlar kullanılır. Brahman'ın talimatıyla ikisi de ateşle yakılır ve tüm kalan eşyaları Brahman tarafından toplanır. Bu uygulamayı, özellikle din adamları ve aşırı milliyetçi gruplar hâlâ savunmaktadırlar.

Din adamlarının (brahmanlar) kurduğu bu sistemde, kadını, kocasıyla birlikte yakarak, kız çocuklarını daha anne karnında iken veya doğar doğmaz öldürerek, alt sınıfların çoğalmasının önüne geçilmektedir.

Sati geleneği, 1829'da İngilizler tarafından yasaklanmasına ve büyük oranda işlerliğini yitirse de yine de bazı kırsal bölgelerde hala uygulanmaktadır. Sita Agarwal, *Sati*'nin Hindu kutsal kitaplarında yer alan ve asırlarca uygulanan bir gelenek olduğunu anlatmıştır.

EVLİLİK ÇEŞİTLERİ

Sekiz evlilik çeşidi sayılır. Bunların en iyisi Brahma evliliğidir. Bu, bir adamın, kızını giydirip süsleyip onu, davet ettiği, tapınak kanunlarını bilen iyi karakterli birine hediye olarak vermesiyle gerçekleştirilen evliliştir.

Bundan sonra gelen ikinci faziletli evlilik türüyse kurban töreni sırasında töreni icra eden resmi rahibe kızını hediye etmesiyle olur ki buna tanrılar kanunu (daiva) denir.

Bir adam gücü yettiğinde malı, kızın aile ya da akrabalarına vererek, onunla sırf kendisi istediği için evlenirse buna şeytan kanunu (asura evliliği) denir. Ayrıca bir kız kendi istediği kişi ile evlenirse ailesinin hediye olarak vereceği takılardan da mahrum kalır. Eğer bunları alırsa hırsız sayılır.

Manu Kanunnamesi, kadınların kendilerinin değil ailelerinin istekleri doğrultusunda özellikle de rahiplere verilmek suretiyle evlendirilmelerini tavsiye eder. Kadın için en uygun evlilik, babasının ya da abisinin kendisi için uygun gördüğü kişiyle yapılanıdır.

“Babası ya da babasının izniyle abisi onu birine verirse ölene kadar ona itaat etmeli, (kocas) öldükten sonra da ona ettiği yeminini bozmamalıdır.” MS, V, 151.

İkinci bir evlilik yapan kadının ya da kocası ölen bir kadınla evlenen adamın doğacak çocuklarının da meşru kabul edilemeyeceğini söyler.²⁵

ÇOK KADINLA EVLİLİK

Brahmanlar dört, kşatriyalar üç, vaisyalar üç ve sudralar bir kadınla evlenebilir. Kastlar arası evlilik, kişiyi kast dışı konuma düşürür. Kadının, aşağı sınıftaki erkekten doğurduğu çocuk parya sayılır. Brahmanlar hediyelerle, kşatriyalar fetihlerle, diğerleri ise emekleriyle mülk sahibi olabilir. Brahmanlar toprak satın alamaz. Hediye edilen toprağı kendisi ekemez, başkasına kiralar. Kşatriya arazi satın alamaz, fetih ile eline geçeni alt sınıfa işletir. Vaisya arazi satın alabilir. Bu sebeple en zengin sınıftır. Sudra sadece menkul mal sahibi olabilir. Kast gereği, Vaisya ve sudralar, üst sınıfa borç vermeye mecburdur. Ancak alacaklısını ödemeye zorlayamaz. Alacağını alamıyorsa açlık grevi yapar; ölürse üst sınıf çok ayıplanır. Alacaklılar birden fazla ise, üst sınıfın önceliğı vardır.

Manu Kanunnamesi'ne göre bir adam karısında bazı olumsuz özellikleri görürse onun yerine başka birini alabilir ya da üstüne yeniden evlenebilir. Bir kadın içki içiyor ve dürüst davranmıyorsa; asi, hasta ya da öfkeliyse; para harcama hususunda savurgansa her an başka bir kadınla değiştirilebilir. Kısır bir kadın 8, çocuğı ölen 10, sadece kız doğuran 11 yıl içinde değiştirilebilir. Hoş olmayan şeyler söyleyen bir kadının yerine derhal başka bir kadın alınır. Ancak kadın iyi huyluysa ve hasta olduysa adamın yeniden evlenmesi ancak karısının buna izin vermesine bağlanmıştır.

Kişinin kendi kastı dışından evlenmesi tasvip edilmezken yine de bunu yapacak olursa alt kasttan evleneceğı kadın kendi kastındaki karısından sonra ikinci karısı olabilir. Bir sudra bir rahibin ancak dördüncü karısı olabilmektedir.²⁶

Hinduizm'in Manu Kanunnamesi'ne göre, bir rahibi öldürmek veya rahibin karısıyla ilişkiye girmek büyük günah olarak görülmektedir. Diğer insanları öldürmek veya zina büyük günah olarak nitelenmektedir. Büyük günah, doğrudan din adamıyla ilişkilendirilmektedir. Böyle kişilerle ilişkiyi kesmemek de büyük günah olarak sayılmaktadır. Büyük ve küçük günahlar... Örneğin, içki içen kişi inek idrarı içmeli veya dışkısı yemelidir.

²⁵ Emine ERSÖZ, Manu Kanunnamesi'ne Göre Hinduizm, 15-24.

²⁶ Emine ERSÖZ, Manu Kanunnamesi'ne Göre Hinduizm, 53.

Bir Brahmin, Sudra kadını ile yatarsa cehenneme gider; ondan çocuk sahibi olursa Brahmin statüsünü kaybeder. Ruhlar ve semavi varlıklar bu tür bir kimsenin (Sudra kadınının yardımıyla) yapmış olduğu sunumları yemezler ve böyle bir kimse cennete gidemeyecektir. Sudra kadın ise öpüşen, onun nefesini bünyesine alarak kirlenen, ondan erkek evlat sahibi olan kimse için hiçbir kefarete söz konusu değildir.

Manu Kanunnâmesi ve *Yajnavalkya*'ya göre bir brahmin dört kastta mensup dört kadından erkek evlat sahibi olabilir. Brahmin kadından doğan erkek, adamın servetinin %40'ını, Kşatriya kadından doğan erkek %30'unu, Vaisya kadından doğan erkek %20'sini, Sudra kadından doğan erkek ise %10'unu alır.²⁷

HİNDUİZM'DE İBADET: KURBAN

Hinduizm'de dinî kurallar kasta göre değişir. **Her aile ferdinin uyması gereken bir yığın kural mevcuttur.** Hinduizm'de güçlü bir ataerkil eğilim vardır. **Ritüelin ailevi karakterini gösteren en önemli unsur bunların babanın idaresinde icra edilmesidir.**

Vedaların emrettiği dini hayat kurbanlar etrafında toplanmış ve kurban ibadeti dinin merkezine oturmuştur. **Hinduizm'de kurban bazı dinlerdeki gibi yılın sadece belirli dönemlerinde yapılan bir ibadet değildir. Ayrıca kurban deyince, akla sadece kan akıtılan hayvan kurbanı gelmez. Kurban günlük ibadetlerden biridir. Kanlı ve kansız kurban çeşitleri vardır. Bazen tanrılara sadece bitki, çiçek ve meyve sunulur.**

İbadetin temel fenomeni; **önceki dönemlerde süt, yağ gibi ürünlerle keçi, inek, boğa gibi hayvanların kurban olarak sunulmasından oluşuyordu.** En önemli Vedik ibadet, bahar kutlamalarında icra edilen ve bereket getirdiğine inanılan **at kurbanıydı** (asvamedha). Bugün başta at kurbanı olmak üzere eski kurbanların çoğu ortadan kalkmıştır. Bugün en önemli Hindû ritüelleri evde aile içerisinde yapılmaktadır.

Mâbed ve **ev dışında uygulanan temel ibadet “kozmetik su”dan geldiğine inanılan Ganj nehrinde yıkanmaktır.** Bir nevi hac fonksiyonuna sahip olan bu ibadetin insanı günahlardan **arındırdığına inanılmaktadır.** Çoğunlukla din adamlarınca icra edilen ve kurtuluşa ulaştıracağı düşünülen daha **ferdî ibadetler de vardır.** Bhagavat Gita'ya göre eyleme ağırlık veren karma yoga, bilgiye ağırlık veren Jnana yoga ve batinî yorumu ön plana çıkaran Bakti yoga bu tip özelleşmiş ibadetlerdendir.

Bengal'de bir Dravid kabilesi olan Khondlar arasında hasat dönemlerinde gönüllü kişilerin kurban edilmesi 19. yüzyılın ortalarında dahi devam ediyordu. Britanya hükümetinin bunu yasaklamasından sonra insan yerine keçi ve manda kurban etmeye başlamışlardır.

Hinduizm'de kurban kâinatın yaratıcı gücüdür. Kurban evrenin düzende kalması için gereklidir. Ayrıca kurbanın tanrıların öfkesini dindirdiğine inanılır. Hinduizm'de kurbanın üç sunuluş amacı vardır: Tanrıya hediye verip bunun karşılığında nimet beklemek, suçlara karşılık kefarete olması ve kurban yemeğini yemekle tanrılarının faziletinin insanlara geçeceğine inanmak. Bu dinde tanrılara sunulan birçok bitki ya da hayvan kurban kabul edilir. At, insan ve soma kurbanı gibi kurbanlar vardır. Kurban evrenin düzeni, canlı ve cansız tüm varlıkların korunması için gereklidir.

Aile reisinin yapması gereken adaklar beş tanedir: Veda'nın nağmeli şekilde okunması, ateşe sunulan adağın ateşe atılması (ateşe düzenli bir şekilde adak atılması güneşi yaklaştırır), tövbe amacıyla bedensiz ruhlar olarak tanımlanan, görünmeyen manevi varlıklar için bazı gıdaların eve saçılması (yiyeceklerin evde sağa, sola, çeşitli yönlerde saçılması), rahiplerin misafir olarak alınıp yedirilip içirilmesi, atalar için içki sunulması.

Kurban, o kadar değerli bir ibadettir ki normalde günah olan hayvan öldürme, kurban amacıyla yapıldığında takdir edilecek bir davranış olarak görülmektedir.

Hinduizm'de, dinî törenler (ibadetler), önceden olduğu gibi, "Tanrı'nın lütfuna ulaşmak veya onun gazabından emin olmak" amacıyla yapılan birer araç olmaktan çıkmış, kendileri

²⁷ Hammet Arslan, *Manu Kanunnamesinde Evlilik*, s.109.

bizatihi gaye hâline gelmiştir. Diğer taraftan kutsal metinlerin klâsik dili olan Sanskritçe'nin halk tarafından öğrenilmesi, yasaklanmış veya çeşitli gerekçelerle engellenmiştir.

HİNDUİZM'DE GÜNAHLAR VE REENKARNASYON

Tüm dinlerde olduğu gibi Hinduizmde büyük ve küçük günahlar vardır. Hindu dinine inananları bağlayan Manu Kanunnamesi'ne göre;

“Açıklanan bir işi yapmayıp, yapılmaması gereken bir işi yapan ve bedensel zevklerine düşkün olan kişi kefareti yerine getirmelidir” MS, XI, 44.

Kişinin günah işlemesinin nedeni kaderi ya da önceki hayatında işlemiş olduğu günahlardır.

“Kaderi sonucunda ya da önce ki hayatında yaptığı bir işten dolayı kefaret ödemesi gereken iki kere doğmuş biri, bunu yerine getirmeden iyi adamlarla ilişki kurmamalıdır.” MS, XI, 47.

Manu Kanunnamesi'ne göre, **bir rahibi öldürmek veya rahibin karısıyla ilişkiye girmek büyük günah olarak görülmektedir.** Diğer insanları öldürmek veya zina büyük günah olarak nitelenmektedir. Büyük günah, doğrudan din adamıyla ilişkilendirilmektedir. Böyle günah işleyen kişilerle ilişkiyi kesmemek de büyük günah olarak sayılmaktadır.

Günahkâr bir kimseye o din mensuplarının iyi gözle bakmaması olağan bir durumdur. **Ancak Manu, bu durumu büyük günahlar arasına sokarak suç işleyen kimseleri yalnızlaştırmak suretiyle de cezalandırmaktadır.**

Manu Kanunnamesi'nde günahlar; büyük, küçük ve kasttan atılmayı gerektirecekler şeklinde sınıflandırılmakta ve tek tek sayılmaktadır:

“Bir rahibi öldürmek, içki içmek, hırsızlık, gurunun karısıyla ilişki kurmak ve bunları yapanlarla ilişki kurmaya devam etmek büyük (ölümcül) günahlar olarak adlandırılır.” MS, XI, 55.

Tüm dinlerde ortak yasak olan öldürmek, Hinduizm'de sadece rahiplere yönelik olursa büyük günah sayılmaktadır. Bu da, diğer kişilerin insani değerinin bir rahibinkiyle asla kıyaslanamayacağını delilidir. Rahip dışında bir kimseyi öldürmek işlenen suç için hafifletici bir neden gibi değerlendirilmektedir.

Aynı şekilde Hinduizm'de zina da yasak olmakla birlikte büyük günahların sayıldığı bu bölümde zina, gurunun karısıyla yapılan şeklinde sınırlandırılmıştır. Bu fiil genel olarak kötü kabul edilmekle birlikte, gurunun karısıyla olması çok daha kötü kabul edildiği için bu şekilde bir ifade kullanılmıştır.

“Kendisiyle aynı anneden doğan kız kardeşiyle, bir bakireyle, aşağı kasttan bir kadınla, arkadaşının ya da oğlunun karısıyla cinsel ilişki kurması gurusunun karısıyla birlikte olmaya eşdeğerdir.” MS, XI, 59.

Ensest ilişki, tarih boyunca neredeyse tüm toplumlarda her zaman tabu ve zinadan daha çirkin kabul edilmiştir. Burada ilginç olansa, Manusmriti'de, **gurunun karısıyla ilişki kız kardeş ve gelinle birlikte olmaktan daha kötü görülmüştür.**

Budizm genel olarak cinselliğe olumsuz bakmakta, “samsara” döngüsünden kurtulmaya engel olduğunu kabul ettiği için bekârlığı teşvik etmektedir.

Hinduizm'de kadının eşine mutlak bağlılığı vurgulanmış, zina evli kadınla cinsel ilişkiye hasredilmiş, hatta yabancı evli bir kadına hediye vermek, onun elbisesine veya süs eşyasına dokunmak ve yatağın üzerinde onunla birlikte oturmak da zina kapsamında görülmüştür.

Zina, Hindu aile yapısını yıpratarak kast sistemini bozacağından yasaklanmıştır (Bhagavad Gita, 1:41-43; The Laws of Manu, 8:353) Buna göre zina yapanın bu dünyada günleri kılacak, öldükten sonra cehenneme gidecek, başkasının eşi hakkında zina yapmayı düşünen kişi gelecek doğumlarda sürüngen haşere şeklinde doğacaktır (Vişnu Purana, 3:11).

Hinduizm'de zina suçu için ceza tayininde tarafların ait oldukları kast önemli yer tutmaktadır. Bu suçun karşılığı olarak para cezası, demir çubukla dövme, iki parmağını keserek merkep üzerinde dolaştırılma, hapis, mal varlığına el koyma, cinsel organını kesme,

yakma, saçlarını tıraş etme, köpeklere parçalatma (The Laws of Manu, 8:364-385) gibi yaptırımlar ve cezalar uygulanmaktadır.

Eski Türkler’de, zina ettiği ispat edilen taraflar iki hayvanın (çoğunlukla inek, manda, at) arasına bağlanır ve farklı yönlerde çekilen hayvanların arasında kalan zina eden kişinin vücudu parçalanırdı. Kutluk Türkleri’nde ise zina eden taraflar yakılırdı.

Sayılan bu büyük günahların yanında **küçük günahların bazıları** şunlardır:

“Bir ineği öldürmek, kurban sunmak için uygun olmayana kurban sunmak, evli kadınla zina yapmak, kendini satmak (köle olarak), anne, baba ya da guruyu terk etmek, Veda eğitimini ve evcil hayvanların kurban ateşini bırakmak” MS, XI, 60.

Görüldüğü gibi zinanın üçüncü derece kötü kabul edilen şekli evli kimseyle yapılan zina olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Bir erkek kardeşin abisinden önce evlenmesine izin veren, evlenen ve bu durumdaki birine kız veren ya da onlar için kurban sunan kişi; bir bakireyi bozan, tefeci, yeminini bozan, bir havuz, bahçe, kadın ya da çocuk satan kimse; kurallara aykırı yaşayan, akrabasını terk eden, Veda’yı para için öğrenen ya da öğreten, satılmaması gereken şeyleri satan kişiler küçük günah işlemiş olurlar.” MS, XI, 61–63.

Manu Kanunnamesi’nin birçok konuda olduğu gibi kötülük ve günah konusunda da nasıl bir ölçüte göre hareket ettiğini anlamak çok güçtür. **Bir havuzu ya da bahçeyi satmak** (burada belirtilmemiş ama **başkasına ait** olduğu düşünülecek olsa dahi) **bir insan ya da çocuk satmaya eş değer kabul edilmiştir.** Ayrıca daha önce **bir bakireyle birlikte olmak** gurunun karısıyla ilişki günahına eşit kabul edilirken burada **küçük günahlar** arasında sayılmakta ve kitap, kendi içinde çelişkiler barındırmaktadır:

“Büyük makineler yapmak, ilaç yapımında kullanılan bitkilere zarar vermek, karısının parasıyla geçinmek, büyüculük; yakmak için yeşil ağaç kesmek, yasak yiyecekleri yemek; kurban ateşinin yakılmasını ihmal etmek, borcunu ödemedede yanlışlık yapmak, kötü kitapları okumak, dans etmek ve şarkı söylemek; sarhoş bir kadınla birlikte olmak, bir kadını, kşatriya (yönetici), vaisya (tüccar) ya da sudra (hizmetçi) kastından birini öldürmek ve ateistlik iddiasında bulunmak küçük günahlardandır.” MS, XI, 64–67.

Zinaya bir kere daha değinilmiş ve sarhoş bir kadınla yapıldığında küçük günah kabul edilmiştir. Öte yandan kast ve cinsiyet ayrımı yine ön olana çıkmakta ve **kadınlarla alt kast mensuplarını öldürmek küçük günah kabul edilmektedir.** Büyük makine yapmak neden günah kabul edilmektedir bununla ilgili herhangi bir açıklama ise yapılmamaktadır.

Bazı günahları işlemenin cezası ise kasttan atılmaktır. Kasttan atılmak manevi boyutunun yanında, dünyevi sonuç da doğurması açısından çok ciddi bir cezadır. Bunu gerektirecek günahlar şunlardır:

“Bir rahibin zarar görmesine neden olmak, içki gibi koklanması yasak şeyleri koklamak, hilekârlık, bir adamla cinsel birliktelik (eş cinsellik), kastı kaybetmeye neden olur.” MS, XI, 68.

Kadınla zina, duruma göre büyük günah kabul edilirken **eşcinsellik kasttan atılmayı gerektiren günahlardandır.**

“Eşek, at, deve, geyik, fil, keçi, koyun, balık, yılan ve manda öldürmek kişinin karma kast seviyesine düşmesine neden olur.” MS, XI, 69.

Manu Kanunnamesi’nde **kadın ya da aşağı kasttan birini öldürmek küçük günahlar arasında sayılırken** hayvan öldürmenin kastı kaybetmeyi gerektirmesi ilginçtir.

Diğer **küçük günahlar** şunlardır:

“Küfreden (günahkâr) birinden hediye kabul etmek, onunla alışveriş yapmak, kölelere köle olmak ve yalan söylemek gibi fiilleri, bu suçları iyiliğe layık olmayan (hediye kabul etmeyi hak etmeyen) biri yapar. Solucan, tavşan, kuş öldürmek, içkiyle birlikte yemek yemek, meyve, odun veya çiçek çalmak ve istikrarsızlık kirlenme nedenidir.” MS, XI, 70, 71.

Hinduizm’de reenkarnasyon inancı sebebiyle günah işleyen kişilerin cezalarının sadece bu hayatta değil sonraki hayatlarında da verileceğine inanılmaktadır. Kişi önceki hayatında işlediği günahlarından

dolayı şimdiki hayatında ceza olarak kötü bir durumda yaratılmıştır. Bu hayatında yaptığı kötülüklerden dolayı da sonraki hayatında kötü özelliklerle yaratılacaktır.

Manu Kanunnamesi'nde **bedensel engelli kişiler hor görülmüş ve cenaze gibi bazı dini törenlere katılmamaları gerektiği** söylenmiştir. Çünkü Manu bu engelleri, kişinin önceki hayatında yaptığı amellerin sonucu şeklinde açıklamaktadır:

“Önceki davranışlarının sonucunda zihinsel özürlü, dilsiz, kör sağır ve çirkin olarak doğarlar ve iyi insanlar tarafından hor görülürler. Kişiler arınmak için kefaretlerini yerine getirmelidir. Kefaretlerini yerine getirmedikleri suçlardan dolayı ayırt edici ve onları lekeleyen bir işaretle doğarlar.” MS, XI, 53, 54.

Rahip sınıfından birini öldürme günahını silecek kefaretler Manusmriti'de açıklanmıştır. **Bir brahmanı öldürmek büyük günahlardan olduğu için cezası da oldukça ağırdır. Kişinin kefaret olarak yapması gereken şeyler çoğunlukla zor olmakla birlikte bazen de kendini ateşe atma örneğinde olduğu gibi ölüm ya da ölümle sonuçlanabilecek ağır bedensel cezalar şeklinde olmaktadır.** Kefaret olarak birçok davranış sunulmuştur. Suçlu kişi bunlardan hangisini ya da hangilerini yapması gerektiği belirtilmemiştir. Bu kefaretlerden bazıları şunlardır:

“Rahip öldüren biri ormanda bir kulübe inşa edip on iki yıl boyunca orda yaşamalı, yemek için dilenmeli ve bir cesedin kafasını bayrak olarak kullanmalıdır ki arınabilsin. Kendi isteğiyle kendini bilgili adamlara hedef yapsın ve önce başı olmak üzere kendini üç defa yanan bir ateşin içine atsın.” MS, XI, 73, 74.

Kendini önce başından ateşe atması ise ayağa göre daha hassas ve ilk bakışta görülecek yer olan yüzün yanması için ya da ateşe sokulunca yanacağından kişinin ayağını geri çekmesinin kafaya göre daha kolay olmasından olabilir.

“Ya da kefaret olarak şunları yapsın: Bir at kurbanı gerçekleştirsin, bin mil yürüsün, Vedalardan birini okusun, az yesin ve bedensel isteklerine (zevklerine) hâkim olsun. Kefaret olarak sahip olduğu her şeyi, ya da geçinmek için yeterli malı, ya da eşyalarıyla birlikte bir evi Vedaları bilen bir rahibe versin. Ya da kurban için uygun olan bir yemeği yiyip Srasvati nehri boyunca akıntıya karşı yürüsün. Ya da yemesini dizginledikten sonra tüm Vedaları üç kez okusun. İnekler ya da rahipler için iyi şeyler yaparak bundan memnun olabilir. Ya da tereddüt etmeksizin hayatını bu amaç uğrunda bir rahip için feda edebilir. Bu doğrultuda yemini korur, arınmış ve konsantre olmuş bir zihinle on iki yıl geçirirse rahip öldürmenin günahından kurtulur.” MS, XI, 75–82.

Diğer **büyük günahlardan biri içki içmektir.** Bu günahı işleyen birinin yerine getirebileceği kefaretler gerçekten çok ağırdır. Bunlardan bazıları şunlardır: **“İçki içen, kaynar içki içsin. Vücudu bununla yandığı zaman işlediği suçtan kurtulur. Kaynar inek idrarı, süt, su, tereyağı ya da dışkıyı ölene dek içsin.”** MS, XI, 91–92.

Görüldüğü gibi bu cezalar kişiyi öldürmeye ya da öldürmekten daha beter etmeye yöneliktir.

HELAL VE HARAM YİYECEKLER

Yasaklanan yiyecekleri yemek, Vedaları öğrenmede lakaytlıkla eşdeğer görülmüş ve ölümcül günahlardan kabul edilmiştir.

İlahi dinlere göre yasak olmayan soğan, sarımsak mantar gibi bitkileri yemek Hinduizmde son derece kötüdür. Ancak yasaklar bunlarla sınırlı değildir. **Hindular ineği kutsal saydıkları için ondan elde edilen süt, tereyağı gibi ürünler sıradan yiyecekler değildir. Ayrıca susam tohumunun da özel bir yeri vardır. Bu yüzden bunların kullanımı ile ilgili çok ayrıntılı kuralları vardır.**

Manu Kanunnamesi'nde der ki: **“Susam tohumuyla pirinç yemekten, un, tereyağı ve şekerden yapılmış baharatlı bir kekten, pirinç, süt ve şekerden yapılmış kekten, eğer bu yiyecekler dini bir amaçla hazırlanmamışsa sakınmalısın. Et kutsanmamışsa, ya da yemek tanrılara sunak olarak hazırlanmamışsa bunlardan da kaçınmalısın. Doğumdan sonraki on gün içinde bir ineğin, bir devenin ve tüm sert toynaklı hayvanların, dişi bir koyunun, kızmış bir ineğin, ya da buzağısı ondan alınmış bir ineğin sütünden kaçınmalısın.”** MS, V, 7, 8.

Hinduizm’de balık yemek, genel olarak uygun karşılanmamasıdır. Bunun nedeni balığın hem leş yemesi, hem de kendi türünü, yani balıkları da yiyen yamyam bir canlı olarak düşünülmesidir. Bu yüzden balık yiyen hayvanları yemek de yasaklanmıştır. Ayrıca son madde ise balık yemenin diğer hayvanları yemeye göre daha kötü olduğunu anlatmak için bir hayvanın etini yiyen kimseye sadece “hayvan eti yemiş kimse” deneceğini, **balık yiyene ise “tüm hayvanların etini yemiş kişi”** deneceği söylenmektedir.

Hayvan eti yemek genel olarak kötü değerlendirilirken bu kural hayvan yiyen hayvanlara da uygulanmış ve bu yüzden balık yemek diğerlerine göre daha kötü kabul edilmiştir.

Yasaklanan gıdaları yiyen kişilerin ödemesi gereken kefaretlar Manu Kanunnamesi’nde şöyle anlatılır: **“İki kere doğmuş (ilk üç kasttan) biri bilerek mantar, domuz, sarımsak, köy horozu, taze ya da kuru soğan yerse düşer.”** MS, V, 19.

Burada kastedilen düşmeyi Doniger ve Smith bu dünyada kişinin **bulunduğu kasttan düşmesi ya da sonraki dünyada cehenneme düşmesi** olarak iki farklı şekilde yorumlamışlardır. Bühler ise bunun kast dışına atılmak olduğunu ifade etmiştir.

Hinduizm’e göre et yemek büyük günahlar arasında sayılır. Ancak bu durum tanrılar ya da atalar için yapılan kurbanlar söz konusu olunca değişir. Kurban ibadetinin Hinduizm’deki öneminden dolayı en yasak şeyler bile tanrılara kurban olarak sunulunca temiz hatta kutsal kabul edilir.

Dini amaçlar dışında et yemenin kötülüğü sürekli vurgulanmaktadır. “Kurban eti yemek doğrudur (caiz).”

Bu taunların kuralı olarak bilinir. Ancak bunu başka durumda yapmak (kurban eti olmayan eti yemek) canavarların kanunu olarak bilinir.” MS, V, 31.

“Ataları ve tanrıları kutsadıktan sonra et yiyen, onu alan, hayvanı kendisi öldüren ya da birinden böyle bir eti alan bir kimse kötü bir şey yapmış olmaz.” MS, V, 32.

DİNEN PİS KABUL EDİLME VEYA KİRLLENME GEREKÇELERİ

Madden de pis kabul edilecek idrar, dışkı, ceset gibi maddelerin yanında normalde temiz olabilecekken dini geleneğe göre pis kabul edilen varlıklarda vardır; menstruasyonlu (âdetli) ya da düşük yapan kadın, bir de kastından düşen kimse gibi...

Ölüm kesin olarak kirlilik nedenidir. Üstelik ölüye dokunmak da şart değildir. Bir kimse öldüğü zaman akrabaları ve ailesi kirlenmiş sayılır. Ancak bu kirliliğin ne kadar süreceği ile ilgili Manu Kanunnamesi’nde kesin bir ifade yoktur. Ölen bir çocuğun dişleri henüz çıktıysa ya da saç kesim töreni yapıldıysa bütün akrabaları kirlenmiş kabul edilir. Cesedin neden olduğu bu kirliliğin ne zaman son bulacağı ile ilgili ise 10, 3 veya 5 gün ya da ölünün kemikleri toplanana kadar şeklinde farklı süreler verilmektedir.

Ölümden sonraki temizlenme süresi ve şekli kişinin mensup olduğu kasta göre değişmektedir. Doğuştan üstün ve temiz kabul edilen rahiplerin temizlenme süresi daha kısadır:

“Bir ölümün neden olduğu kirlilikten, bir brahman 10 gün, bir ksatriya 12 gün, bir vaisya 15 gün ve bir sudra bir ay için de ancak temizlenebilir.” MS, V, 83

Temizlenme şekilleri de her kast mensubunun kendi yapması gereken işe uygundur. **“Ölüm törenine katılarak kirlenen bir rahip suya, bir yönetici silahına ya da bindiği hayvana, bir çiftçi kamçı ya da yulara, bir hizmetçi ise bastonuna dokunarak temizlenebilir.”** MS, V, 99

Sadece ölüm değil doğum da kirlilik nedenidir. Ancak bir doğumun yarattığı kirlilikle ilgili Manu Kanunnamesi’nde arka arkaya gelen iki madde birbiriyle uyuşmamaktadır. İlk olarak ölümün neden olduğu kirlilikle ilgili uygulamaların doğum için de aynen geçerli olduğu söylenirken, sonrasında ölümün kişinin akrabalarını da etkilediğini doğumun ise sadece anne ve babayı etkilediği söylenmektedir.

Kadının adetli olması ya da düşük yapması da kirlilik nedenidir. Adetli bir kadın, dokunulmaz kastından olan ya da kendi kastından düşmüş kişi, yeni doğum yapmış kadın, cesede dokunan ya da tüm bu maddelere dokunan kişiye dokunan kişi de kirlenmiştir ve temizlenmek için banyo yapması gerekir. Gönüllü olarak bir cenazeyi takip eden kişi de kirlenmiş sayılır ve temizlenmek için tüm elbiseleriyle yıkanmalı, ateşe dokunmalı ve tereyağı yemelidir.

Kastların yaratılışı anlatılırken rahiplerin üstün olmasının nedeni olarak, tanrının ağzından yaratılmaları ve ağzın en üst kısmında olduğu için vücudun en temiz yeri olması gösterilmektedir. Bu, vücudun üstünü, altını pis kabul eden bakış açısı Manu Kanunnamesi'nde yaygın bir yaklaşım tarzıdır. Eserde **göbekten yukarıdaki kısımların temiz, aşağısının ise pis olduğu** söylenmektedir.

Manu Kanunnamesi'ne göre **pis maddeleri görmek bile kirlenmeye neden olabilir. Ağzını çalkalamak suretiyle henüz yeni temizlenmiş bir rahip pis sayılan maddelerden birini görürse temizlenmek için güneşe Veda ayetlerini okumalıdır.**

İçki, irin, dışkı, idrar, kan ve salya pis; inek, at, toprak, ateş, rüzgâr ve bir kadının ağzı temiz kabul edilen maddelerden bazılarıdır. Manu Kanunnamesi'nde deri, ipek gibi bazı maddelerden elbiselere, sıvı maddelerden, tencere, kepçe, çatal kaşık gibi araç gereçlere kadar birçok eşyanın nasıl temizlenmesi gerektiği ayrıntılı biçimde anlatılmıştır.

Her madde farklı şekilde temizlenir. **“Organlar suyla, akıl doğruyla, yaşayan bir varlığın ruhu öğrenme ve maneviyatla, zekâ bilgiyle temizlenir.”** MS, V, 109.

Burada yeniden anlaşılmaktadır ki pis olan sadece maddi şeyler değildir. **Ruh, akıl ve zekâ da kirlenebilir.**

HİNDUIZM'DE İNSAN HAYATININ EVRELERİ (ASHRAMA-DHARMA)

Hinduizm'in en temel özelliklerinden biri kast diğeri ise bir Hindu'nun hayatını dört temel döneme ayıran *ashrama-dharma* inancıdır. İki kere doğmuş (ilk üç kast) her Hindu'nun ruhi olarak olgunlaşabilmesi için bu evrelerden sırasıyla geçmesi gerekir. Bu dönemler sırasıyla öğrencilik (*Brahmacârin*), aile hayatı (*Grhastya*), ormanda geçirilen münzevi hayat (*Vânaprastha*) ve her şeyden el ayak çekilen dilencilik (*Sannyâsa*) dönemidir. **Bu inanç Hindu kutsal metinlerinden Upanişadlara (mistik yorumlara) dayanmaktadır.**

1 - Brahmacarin (**Öğrencilik Dönemi**): Genellikle 10-25 yaşları arasında, kişinin evini terk ederek bir brahminden kutsal metinleri okuyarak dinini öğrendiği ve hayata hazırlandığı dönemdir. O bu dönemde dinî emirleri öğrenmekle yükümlüdür, bunların icrasından sorumlu değildir.

2 - Grhasthya (**Evlilik Dönemi**): Ferdin birinci safhada öğrendiği bilgileri uygulamaya koymakla yükümlü olduğu ikinci devredir.

3 - Vânaprastha (**Münzevi Hayat**): Kişinin evini ve ailesini terk ederek, mümkün olduğu kadar beşerî hayatın problemlerinden uzak bir şekilde ormanda veya bir ashramda tefekkür ve zikretme temrinlerine başladığı dönemdir.

4 - Sannyasa (**Dilencilik Dönemi**): Kişinin ailesiyle bütün bağlarını kopararak, kendini tamamen din yoluna adanmış son devredir. Kişi bu dönemde sadece dilenerek topladığı yiyecek ve giyeceklerle hayatını devam ettirmek zorundadır. Böyle bir hayat sürdüren kimselere sannyasin denir.

Bu dönemlerden ilkinde kişi dini eğitimini alır. Aile hayatı döneminde evlenir ve çocukluğa karışır. Yaşı biraz ilerleyince -Manu'nun ifadesine göre **torununun torununu görünce- evini ve ailesini terk ederek ormanda riyazet hayatı yaşamaya başlar.** Dilencilik dönemi ise dünyaya ait her tür zevk ve malın reddedildiği dönemdir. Tüm bu evreleri sırasıyla yerine getiren bir kimse nihai gerçeğe ulaşmaya hazır hale gelebilir.

“Veda'nın okunması, yeminler, ateşe ikram sunulması, üçlü öğrenmenin tamamlanması (ilk üç Veda'nın öğrenilmesi), kurbanların verilmesi, erkek evlatlar, büyük kurbanlar ve diğer kurbanlar sayesinde vücut büyük gerçeğe hazır hale gelir.” MS, II, 28.

Ashrama uygulaması kadınları, sudraları ve paryaları kapsamaz. Sadece ilk üç kast mensubu için uygulanır. Kişinin bu evrelerden sırasıyla geçmesi onun ruhunun kemale ermesi ve mutlak hakikate ulaşması için gereklidir. Ayrıca bu dönemler bir merdivenin basamakları şeklinde düşünülecek olursa bunların sırasına uyulması çok önemlidir. Kişi en üst basamağa çıkmak için önce en alttakinden başlamalı ve sırasıyla basamakları çıkararak en yukarıya yükselmelidir.

Bazı dinlerde ruhbanlık ya da bir kısım kimselerin kendine tamamen Tanrı'nın yoluna adanarak dünyadan el etek çekmesi göze çarpar. Hinduizm ise bunu inananlarının sadece bir kısmından istemez. Her insanın sırasıyla din eğitimi alması, aile kurması ve en sonunda kendini dünyadan tamamen çekerek münzevi bir hayat yaşamasını istemektedir.

ÖĞRENCİLİK DÖNEMİ

Brahmanlar (din adamları/rahipler), kendi dışındaki Hinduları, kendilerine bağımlı hale getirebilmek için, kişinin doğumundan ölümüne kadar yapması gereken her şeyi ayrıntısıyla dini buyruk haline getirmiştir.

İlk üç kasta mensup Hindular için ergenlik töreninin yapılmasından sonra öğrencilik dönemi başlar. Kişiler bu törenden önce herhangi bir kasta üye sayılmazlar. Çocuk kabul edilirler. Kabul töreninin ne zaman yapılacağı kasta göre değişir:

"Üyeliğe kabul töreni bir rahibin embriyosunun ana rahmine düşüşünden sekiz yıl sonra, bir kralın on bir yıl sonra, halktan bir insanınki on iki yıl sonra yapılır." MS, II, 36.

Bu törenden sonra kişi artık kastın üyesi olur. Evini terk eder ve kutsal metinleri bir Brahminden öğrenir. Bu kimse onun gurusu, yani manevi rehberi ve öğretmeni olur. *"Bir öğrenciye yol gösteren, ona Vedayla birlikte ritüel metinlerini ve gizli metinleri birlikte öğreten iki kere doğmuş bir adama öğretmen denir." MS, II, 140.*

İbadet metinleri, daha ziyade kurban törenlerinin nasıl gerçekleştirileceğini anlatan Kalpasutralar, gizli metinlerse mistik yorumları esas alan Upanişadlar ve diğer kutsal kitaplardır.

Bu dönem yaklaşık olarak 10-25 yaş arasını kapsar. Manu öğrencilik döneminin süresini şöyle açıklamıştır:

"Üç Veda'yı bir guruyla birlikte çalışma yemini 36 yıl, ya da yarısı, ya da çeyreği, ya da görev bitene kadardır." MS, III, 1.

Buna göre öğrencilik dönemi 36 yıl, 18 yıl veya en az 9 yıldır. Çoğu dinde uygulama ve anlayış bakımından farklılık olmakla birlikte dini eğitimde buna benzer bir talebe-hoca ilişkisi vardır. Ancak Hinduizm'de farklı olarak vurgulanan nokta bu eğitimin belli yaşlar arasında, **evlilikten önceki dönemde yapılması zorunluluğudur**. Kişilerin bu evrelerden geçmesi önemli bir dini gerekliliktir.

Guru (manevi rehber), öğrenciye dinî bazı kuralları ve en önemlisi Vedaları öğrettiği için çok önemlidir ve öğrencinin ona çok büyük bir saygı göstermesi gerekir. Guru kişinin babasından bile daha önemlidir.

"Kişiyi hayat veren babası ile ona Veda'yı veren arasında "Veda'yı veren daha önemlidir," MS, II, 146.

Sadece guruya değil gurunun eşine, oğluna, gurusuna ve akrabalarına da çok büyük saygı göstermelidir. Kişinin gurusunun yanında nasıl davranması gerektiği şöyle açıklanmaktadır:

"Gurusu tarafından emredildiğinde hatta emir olmasa bile bir rahip daima bütün enerjisini Veda'yı öğrenmek ve öğretmeni için iyi olanı yapmak için harcamalıdır. Daima eli çıplak, davranışları erdemli, vücudu iyi örtülmüş olmalı, oturması söylendiği zaman yüzü gurusuna dönük olarak oturmalıdır. Gurusundan yanındayken daima ondan daha kötü yiyeceğe, elbiseye ve eşyaya sahip olmalıdır. Ondan daha geç yatmalı, daha erken kalkmalıdır. Gurusuyla konuşurken veya onu dinlerken, yatakta yatıyor, oturuyor, yemek yiyor ya da yüzü başka bir yöne dönük olmalıdır. Guru otururken onu ayakta dinlemeli, gurusu ayaktaysa ona doğru yürümeli, yolda karşılaşacakları zaman ona doğru gitmeli, gurusu koşarsa oda arkasından koşmalıdır. Gurusunun yüzü başka yöne dönük olsa da öğrenci ona dönerek durmalı, guru uzakta dursa da o onun yanına gitmeli, guru yatakta uzanırken veya

alçak bir yerde otururken o eğilmelidir. Her zaman gurusundan alçak yerde oturmalıdır. Keyfine göre onun göz hizasında oturmamalıdır.” MS, II, 191–198.

Kişi gurusuna sadece yanındayken değil yokken dahi saygı göstermelidir:

“Gurusu yokken bile onun adını tek başına anmamalıdır. Onun yürüyüşünü, konuşmasını ya da hareketlerini taklit etmemelidir. İnsanlar gurusu hakkında kötü konuşurlarsa kulaklarını tıkamalı ya da oradan uzaklaşmalıdır. Eğer gurusu hakkında kötü konuşursa eşek, onu kınarsa köpek, iyi bir yiyeceği ona vermeyip kendi yerse kurtçuk, ona karşı kin beslerse böcek olur. Gurusu kızgınken ya da yanında bir kadın varken onun yanına gitmemelidir. Arabada ya da bir yerde otururken gurusunu görürse olduğu yerden kalkıp gurusuna selam vermelidir.” MS, II, 199–202

Kişinin gurusuna saygısı o kadar abartılıdır ki onun yanında otururken rüzgârın geldiği yöne dahi dikkat etmesi gerekmektedir.

“Gurusunun rüzgârının olduğu tarafta ya da rüzgârın ona doğru gittiği tarafta oturmamalı, gurusunun duymayacağı bir şey söylememelidir. Gurusunun gurusuna da saygı göstermelidir. Gurusunun izni olmadan kendi ailesinden saygıdeğer kişileri selamlamamalıdır. Gurusu gibi öğretmen olan oğluna ve akrabalarına da elinden gelen en iyi şekilde davranmalıdır. Gurunun Veda’yı öğreten oğlu çocuk da olsa guru gibi saygı görmelidir. Gurunun aynı sınıftan olan eşleri guru gibi saygı görmeli, aynı sınıftan olmayanlara ise sadece ayağa kalkılarak saygı gösterilmelidir. Bir öğrenci tam 20 yaşına bastığında ve bu dünyadaki erdem ve ayıpları anladığında gurusunun genç eşinin ayaklarına dokunmadan onu selamlamalıdır.” (MS, II, 203–212)

Kişi, küçükken gurusunun karısını, onun ayaklarını öperek selamlar. Ancak Manu kişinin belli bir yaşa geldikten sonra artık bu selamlamayı ayaklarını öpmeden yapmasını istemektedir. Çünkü gurunun karısı bir kimse için en büyük tabudur. En kötü ilişki çeşidi de gurunun karısıyla olandır. Buna mahal vermemek için kişilerin belirli bir yaşa gelince gurusunun karısıyla arasına mesafe koyması istenmektedir.

Öğrencilik dönemindeki biri Vedaları okur, az uyur, sabah ve akşam alacakaranlığında gerekli ibadetlerini yapar ve nefsi isteklerini dizginlemeye çalışır. Özellikle az uyumak ve güneş doğup batarken uyanık kalmak çok önemlidir. Bir öğrencinin bu vakitlerde yapması gereken ibadetlerini yapmayıp uyuması durumunda bunun kefaretinin ödemesi gerekir:

“Eğer o uyurken istemeden de olsa güneş onun üzerine doğar ya da batarsa bir gün oruç tutup güneş için olan Veda mısralarını usulünce okumalıdır.” MS, II, 220.

“Sabah alacakaranlıkta ayakta durup güneşi görene, akşam alacakaranlığında da oturarak yıldızları rahatça görene kadar güneş tanrısı için Veda ilahilerini söylemelidir. MS, II, 98–101.

Kişinin bedensel istekleri dizginledikten sonra yapması gereken önemli ayinler vardır. Vedaları okumak en önemli görevlerden biridir.

Öğrencilik döneminde yapılması gereken diğer bazı görevler şunlardır: *“Yeni başlayan iki kere doğuş bir adam eve dönüş zamanına kadar ateşe gaz dökmeli, dilenmeye gitmeli, yerde uyumalı, gurusu için iyi olan ne varsa onu yapmalıdır.” MS, II, 108.*

Veda öğrencilerinin en önemli özelliklerinden biri de yiyeceklerini dilenerek bulmalarıdır. Dilenmeye önce yakın çevresinden başlar:

“Önce annesinden veya kız kardeşinden veya annesinin kız kardeşinden ya da bunlar gibi onu geri çevirmeyecek bir kadından dilenir. Eğer dilencilikten yeterli yiyeceği kazanırsa, hile yapmadan gurusunu bilgilendirir, ağzını yıkayarak temizlenir ve doğuya dönerek yemeğini yer.” MS, II, 50, 51

Bir veda öğrencisinin kaçınması gereken durumlardan bazıları şunlardır:

“Bal, et, parfüm, kadın, çiçek, baharat ve canlılara zarar veren her türlü şeyden sakınmalıdır. Vücudunu yağlamaktan, gözlerine makyaj yapmaktan, ayakkabı giymekten ve şemsiye taşımaktan, arzu, öfke ve açgözlülüktan, dans etmektan, şarkı söylemek, müzik enstrümanı çalmaktan kaçınmalıdır. Kumar oynamaktan, grup tartışmalarından, dedikodudan, yalandan, kadınlara

bakmaktan ve dokunmaktan, birine vurmaktan kaçınmalıdır. Daima yalnız uyumalı ve menisini dökmemelidir çünkü meninin şehvetle akması yeminini bozar. Uykusunda istemeden bu olacak olursa banyo yapmalı, güneşe tapmalı, 'duyusal güçlerim bana geri dönsün' cümlesiyle başlayan veda ayetlerini üç kez nağmeli olarak okumalıdır." MS, II, 177, 181.

Yanından ayrılmadan önce gurusunu nasıl memnun etmesi gerektiği Manu şöyle açıklamıştır:

"Bedeni tükenene kadar gurusuna itaat eden bir rahip doğrudan nihai gerçekliğin mekânına gider. Kuralları bilen bir adam gurusuna hiçbir şey teklif etmemelidir. Ancak ayrılmak için ondan izin alan ve mezuniyet banyosunu yapmak üzere olan bir adam, elinden gelen en iyi hediye gurusuna almalıdır. Gücüne göre bir tarla, at, inek, altın, şemsiye, ayakkabı, tahıl, sebze, gurusunu memnun edebilir. Gurusu öldüyse gurunun oğluna (eğer iyi özelliklere sahip biriyse), karısı ya da birlikte yedikleri akrabasına aynı şekilde bakmalıdır. Bunların hiçbirini bulamazsa gurusunun yerini, oturduğu yeri, işini üzerine alıp kurban ateşine gayretle hizmet etmeli ve kendi bedenini olgunlaştırmalıdır. Bu şekilde davranan ve yeminini bozmayan iffetli veda öğrencisi bir rahip yüce bir duruma erişir ve bu dünyada tekrar doğmaz." MS, II, 244–249.

Bu dönemi emredildiği şekilde geçiren kimse, doğum ölüm çarkından kurtularak nihai gerçeğe erişebilir.

Manusmriti'de açıklandığı şekliyle öğrencilik hayatını tamamlayan kişi gurusunu memnun ettikten sonra kendi hayatını ve ailesini kurmak üzere gurusunun yanından ayrılır.

AİLE HAYATI DÖNEMİ

Bu dönemde kişi kendine uygun, en önemlisi kendi kastından bir kadınla evlenmelidir. Daha sonra çocukları, özellikle de oğulları olmalıdır. Baba aynı zamanda evde her gün yapılan kurban törenlerinin de yöneticisidir.

Manusmriti'de erkek egemen bir anlayış söz konusudur. Bunun doğal sonucu olarak hitap daha çok erkekleredir. Erkeğin nasıl bir kadınla evlenmesi konusunda tavsiyeler vardır. Bunun yanında kadınların nasıl erkeklerle evlenmesi gerektiği ile ilgili pek bir şey yoktur.

Anne ve baba tarafından akraba olmayan, bakire bir kadın. Bir adam bir kadınla evlenmeye karar verdiği zaman şu on özelliğe sahip ailelerden, bu aileler inek, keçi, koyun, mal veya tahıl bakımından zengin olsalar bile, kaçınmalıdır: Ayinleri terk eden, erkek evladı olmayan, Veda ilahilerini okumayan, fazla tüylü, hemoroit, verem, hazım sorunu olan, epilepsi, beyaz ya da siyah cüzamlı kişiler... MS, III, 4–7.

"Bir adam kızıl saçlı, fazladan bir kolu ya da bacağı olan, hastalıklı, vücudu fazla tüylü ya da tüysüz, çok konuşan, soluk yüzlü bir kızla evlenmemelidir. Adı bir takımyıldızı, ağaç, ırmak adı, ya da daha alt kasta ait bir isim, dağ, kuş, yılan adı olan, bir hizmetçi ismi veya korkutucu bir ismi olan bir kadınla evlenilmez." MS, III, 8, 9.

Elbette evlenilecek kadında aranan en önemli özellik kişinin kendi kastından olmasıdır. Kişinin kendi kastı dışından evlenmesi tasvip edilmezken yine de bunu yapacak olursa alt kasttan evleneceği kadın kendi kastındaki karısından sonra ikinci karısı olabilir. Bir sudra bir rahibin ancak dördüncü karısı olabilmektedir.

Bu dönemdeki kişi toplumun verici/üretici kesimini oluşturur. Öğrencilik ve dilencilik döneminde kişiler çalışmaz ve ihtiyaçlarını dilenerek temin eder. İşte hayatın tek üretim ve çalışma safhasında olan aile reisleri tanrılara, atalara, Veda öğrencilerine ve rahiplere bakmakla yükümlüdürler.

Aile reisliği döneminde kişi Veda öğrencileri ve rahipler için elinden gelen her türlü maddi yardımı yapmalıdır. Bu özelliğinden dolayı bu dönemde ki birinin başkalarının yardımıyla geçinmesi büyük bir suçtur.

Aile reisliği dönemindeki kimsenin cimrilik yapması ve hazır yiyen diğer guruplara vermemesi Ashrama'nın işlerliğine zarar vereceği için büyük suçtur:

“Başkalarına vermeden ilk yiyen aptal kimse şunu bilmez ki kendisi akbaba ve köpekler tarafından yenilecektir.” MS, III, 115.

Aile reisinden insanlara ikram etmesi istenmektedir. Ancak bu kimseler sıradan kimseler olmamalıdır. Özellikle rahiplere ve Vedaları iyi bilen kimselere ikram etmesi daha faziletlidir.

MÜNZEVİ HAYAT DÖNEMİ

Dini kurallara uygun bir evlilik yapan, çocukları olan iki kere doğmuş kişiler (ilk üç kasttakiler), hayatın üçüncü evresine geçerler. Bu dönemdeki kişi insanlardan uzak bir yerde, nefsini dizginleyerek, yaşamasına yetecek asgari bazı eşyalarla yetinerek yaşar. Genelde insanlardan uzak olmak için ormanlar tercih edilir.

“Kırıştığını ve saçlarının beyazlamaya başladığını gören ve torununu gören bir aile reisi ormana gitmelidir.” MS, VI, 2.

Aile reisliği dönemini bitiren kişi hayatın bu aşamasına geçeceği zaman karısını oğullarına emanet ederek ailesini terk eder. Bu geçiş adeta nefsin ölümünü simgeler. Bu yüzden evlerini terk edecek kişiler için cenaze töreni gibi bir tören düzenlenir.

“Tüm yiyecekleri ve servetini geride bırakıp, karısını oğluna emanet ederek ya da onu da alarak ormana gider. Kurban ateşini ve kurban ateşi için gerekli aletleri yanına alarak nefsini dizginlemek üzere ormana gider. Münzeviler için temiz sayılan çeşitli yemek, sebze, kök ya da meyvelerden beş büyük kurbanı sunmalıdır. Bir hayvan postu giymeli, saç ve sakalları keçeleşmiş, vücut tüyleri ve tırnakları kesilmemiş olmalıdır.” MS, VI, 2-6.

Bu kimselerin yememesi gereken gıdalar şöyle açıklanmıştır: “Sabanla sürülmüş bir tarlada yetişen ya da köyde yetişen yiyecekleri çok acıkmış olsa da yememelidir... **Kendi kendine zamanla olgunlaşan ya da ateşte pişmiş yiyecekleri yemelidir.** Onları ezme için taş ya da (bir havan gibi) kendi dişlerini kullanmalıdır.” MS, VI, 16, 17.

Bu dönemdeki kişiden yapması istenen bazı şeyler ise gerçekten zordur. **Kişiden vücuduna acı çekertmek suretiyle kendini olgunlaştırması istenmektedir.**

“Bütün gün yerde yuvarlanmalı, ayak parmaklarının üzerinde dikelmeli, oturarak ya da ayakta dinlenmelidir... Yazın kendini beş ateşle ısıtmalı, çıplak tenle musonlarda yaşamalı, kışın ıslak elbiseler giymeli ve yavaş yavaş içsel ateşini (maneviyatını) artırmalıdır.” MS, VI, 22, 23.

Münzevi hayat döneminde Hindular geçimlerini dilenerek sağlarlar:

“Geçinmek için asketik (ruhban, dünya nimetlerinden kaçınan, çilekeş) olan bir rahipten ya da aile reisinden ya da ormanda yaşayan diğer iki kere doğmuş münzevilerden dilenmelidir.” MS, VI, 27

ÇİLECİLİK (DİLENCİLİK) DÖNEMİ

Hayatının üçüncü dönemini ormanda dünyevî isteklerden uzaklaşıp, nefsini teskin etmeye çalışarak geçirmiş bir Hindu, hayatının en son döneminde dünyayı tamamen terk eder.

*“Hayatının üçüncü dönemini ormanda geçiren kişi, dördüncü döneminde tüm bağlarını koparıp **bir asketik olarak, dolaşarak geçirmelidir.**” MS, VI, 33*

Hindu çilecilere “*yogi*” ya da “*saddhu*” denilmektedir. Bu inanca göre kişi, bedensel güçlerini kontrol altında tutarak ilahi gerçekliğe erişebilir. Bu yüzden saddhular çok az yer, çok eski kıyafetler giyinir, nefes alış verişlerini kontrol altında tutmaya çalışır ve meditasyon yaparlar. Genelde saç ve sakallarını karışmış, yarı çıplak vaziyette dolaşırlar. Canlılara zarar vermekten büyük bir özenle kaçınırlar. Dünyadan tamamen koparak nihai gerçeğe ulaşmak için çalışan bu kimseler böylece, özgür hale geleceklerine inanırlar.

Ancak kişinin özgür hale gelebilmesi için hayatın diğer evrelerini kuralına uygun olarak geçirmesi ve hayatın ikinci döneminde bahsettiğimiz bilgelere, atalara ve tanrılara olan üç kurban borcunu ödemesi gereklidir. MS, IV, 257

Kişi bu dönemlerden sırasıyla geçmeden özgür olmaya kalkarsa hata eder.

“Üç kurban borcunu ödeyen bir adam kalbini ve zihnini özgürlük üzerine yoğunlaştırmalıdır. Ancak bu borçlarını ödemededen özgürlüğün peşine düşerse dibe batar. Kurallara uygun olarak Vedaları öğrenen, sonra oğullara sahip olan, elinden geldiği kadar kurbanlarını sunmaya çalışan kişi aklını ve kalbini özgürlük üzerine yoğunlaştırabilir. Ancak Vedaları öğrenmeden, yeni nesillere sahip olmadan ve kurban sunmadan özgürlüğü arayan kimse dibe batar.” MS, VI, 35-37

Bu dönemde çilecilerin yapmaları gereken en önemli işlerden biri de tefekkürdür. Manu Kanunnamesi, bu kimselere, insanların önceki hayatlarında yaptıkları işlerin ve hataların sonucunda nasıl cehenneme gideceklerini, hastalıklar yüzünden nasıl acı çektiklerini, ruhun ayrı bir varlık olarak bedenden ayrılıp bir embriyoda ve yeni rahimlerde nasıl milyonlarca defa yeniden doğduğunu düşünmelerini tavsiye eder.

Çilecilerin sosyal bir ortamda bulunmasından ziyade yalnız yaşamaları ve yalnız gezmeleri tavsiye edilmiştir. Yalnızlık kişinin meditasyon yapması ve tefekkür etmesi için gereklidir. Sosyal bir ortam kişinin kendiyi baş başa kalmasını, tefekkür etmesini ve bireysel ibadetlerini engelleyeceği için tavsiye edilmez. Ayrıca insanlarla birlikte olmak insanlara bağlanmayı beraberinde getirir. Bu ise hayatın bu evresinde istenmeyen bir durumdur:

“Her yere arkadaşsız yalnız gitmelidir. Başarıya ulaşmak için bunu yapmalıdır. Çünkü yalnız bir kişi ne terk edebilir ne terk edilir. Münzevi hayat yaşayan kişinin ateşi ve evi olmamalıdır. Ama yemek, sükûnet, kaygısızlık, değişmezlik ve derin bir konsantrasyonu sağlamak için bir köye gitmelidir. Bir kafatası, ağaç kökleri, eskimiş elbiseler, arkadaşsızlık ve her şeye karşı sessizlik özgür bir kimsenin ayırt edici işaretleridir. Ne yaşamayı ne de ölmeyi istememeli, bir hizmetçinin emir beklediği gibi doğru zamanın gelmesini beklemelidir.” MS, VI, 42-44.

Bu kimselerin dünya malı namına sahip olacakları şeyler asgari seviyededir: **“...Bir kâse, bir asa ve bir su kabıyla daima dolaşmalı, kendini kontrol etmiş olmalı ve yaşayan hiçbir canlıya zarar vermemelidir.” MS, VI, 52.**

“Canlıları korumak için gece veya gündüz yürürken toprağı sürekli kontrol etmelidir..” MS, VI, 68.

Bu kimseler geçimlerini dilenerek sağlarlar. Ancak bunu yaparken kanaatkâr olmaları ve maddi nesnelere düşkün olmamaları istenmektedir.

“Günde bir defa dilenmeye gitmeli ve çok miktarda bir şey elde etmek için hevesli olmamalıdır. Yemeğe düşkün olan bir asketik, maddi nesnelere de düşkün olur.” MS, VI, 55.

Manu Kanunnamesi’ndeki şu madde kişilerin **tanrıda yok olma seviyesine erişmek** için neler yapması gerektiğini özetler mahiyettedir:

“Şiddetten uzaklık, duysal güçlerden bağımsız olmak, Vedik ibadetler ve şiddetli içsel ateşle (maneviyatla) kişi o seviyeye(Nihai gerçeklik, tanrıya ulaşma) ulaşır.” MS, VI, 75.²⁸

Manusmriti’nin çevrilmesinden sonra Avrupa’daki ünü Hindoloji sınırından öteye geçti. Nietzsche **İncil’i eleştirmiş, Manu Kanunnamesi’ne övgüler yağdırmıştır.**²⁹

HİNDUIZM’DE MEZHEPLER

Vaisnava mezhebinde Vişnu, Saiva mezhebi için Şiva, Sakti mezhebi için Durga ve Krishna’nın yüce tanrı olarak görülmeleri böyledir. Ancak Hinduizmde tanrı inancı söz konusu olduğunda Rig-Veda’nın şu ifadesinin daima göz önünde tutulması gerekir: **Aslında hakikat (Tanrı) birdir, ancak azizler ondan değişik isimlerle bahsetmişlerdir.** Bu nedenle denilebilir ki, her ne kadar pratikte farklı isimlerdeki tanrılara ibadet ediliyorsa da, aslında bütün Hinduların ibadet ettiği Tanrı birdir, hatta aynı tanrıdır.

Mahavira (M.Ö.599-527) ve Buda (M.Ö. 563-481), Hindu geleneklerine göre yetişmiş ve kşatriya kastına mensup kimselerdi. Yine her ikisinin de çocukluk dönemleri refah ve mutluluk içerisinde geçmişti. Dinî törenlerin giderek mekanikleştiğini ve dindar insanların brahmanların hegemonyası altında ezildiğini gören bu iki prens, birbirinden habersiz ve farklı zamanlarda, yeniden ilk ve saf Hinduizme dönmek ve böylece bütün insanlığı acı ve ıstıraptan kurtararak mutluluğa kavuşturmak gayesiyle yola çıkmıştır.

CAYNİZM

Mahavira’nın sistemleştirdiği ve Hindistan’da iki milyon civarında mensubu bulunan Caynizm, ibadet ve oruç hayatına aşırı önem veren bir dindir. Bu dinin gayesi, insanı. Tanrı veya tanrıların yardım ve inayetini beklemeden katı ibadet ve oruç hayatı yaşatarak, içinde bulunduğu acı ve ıstırap çemberinden kurtarmaktır.

Önerdiği katı ibadet ve oruç hayatıyla dikkati çeken bu sistemin ikinci önemli karakteristiği de “ahimsa” anlayışıdır. **Caynizm için ahimsa, tek hücreli canlıdan insana varıncaya kadar hiçbir canlıyı öldürmeme, yaralamama, hatta incitmeme anlamına gelir.** Bilhassa Caynist rahipler bu kuralı ihlâl etmemek için, nefes alıp verirken veya yürürken en küçük böceğin ölümüne meydan vermeme endişesiyle ağızlarından sürekli bir örtüyü, ellerinden de süpürgeyi eksik etmezler. Ayrıca bütün Caynistlerin çiftçilik, kasaplık ve alkol alım satımı gibi başka canlıların zarar görmesine yol açacak mesleklerde çalışmaları yasaklanmıştır.

Buda tarafından kurulan Budizm ise, Hint Yarımadası dışına çıkmış ve evrensel bir din hâline gelmiştir. Günümüzde o, Çin, Tayland, Birmanya, Kore, Moğolistan ve Sri Lanka başta olmak üzere bütün doğu ve güneydoğu Asya’nın hâkim dini durumundadır. Bunun yanı sıra Avrupa ve Amerika kıtalarında da azımsanmayacak sayıda Budist vardır.

Ne var ki **Manu Kanunnamesi** hemen hemen diğer bütün sutralara (kitaplara) kaynaklık eder.

BUDİZM

Buda’nın milâttan önce VI. yüzyılda Hindistan’da kurduğu din ve felsefe sistemi.

Asya’da Budistler’in yaşadığı ülkelerde bu din Buda-Sasana (Buda şâkirdliği, Buda disiplini) diye adlandırılır. Milâttan önce VI. yüzyılda Hindistan’ın kuzeydoğusunda doğan,

²⁸ Emine Ersöz, Manu Kanunnamesi’ne Göre Hinduizm, 11-58.

²⁹ Emine Ersöz, Manu Kanunnamesi’ne Göre Hinduizm, xxvi

Brahman şekilciliğine ve kast sistemine karşı çıkan, soyut metafizik tartışmaları bir yana bırakarak duyguları dizginleme, ahlâken temizlenme, insanları eşit görme, insanlara ve diğer canlılara sevgi ve şefkat duyma gibi ilkelere dayanan Budizm’e felsefî-teolojik bir hareket, mezhep veya tarikat olarak bakanlar varsa da onda bu belirtilen hususları destekleyen özellikler bulunmakla birlikte **kurucusu, kutsal metinleri, inanç esasları, cemaati, mâbedleri ve diğer özellikleriyle bu sistem daha çok bir din olarak nitelendirilmektedir.** Nitekim hızla yayılması onun bir din olmasının sonucudur. **Günümüzde Hindistan, Çin, Mançurya, Moğolistan, Seylan, Tayland, Burma, Kamboçya, Laos, Doğu Bengal, Vietnam, Bhutan, Birmanya, Singapur, Malezya, Tayvan, Kore ve Japonya gibi Asya ülkelerinde Budistler’in sayısı büyük bir yekûn tutar.** Ayrıca özellikle **Zen Budizm** denilen yeni bir Budist mezhep bazı Avrupa ülkelerinde taraftarlar kazanmaktadır.

Budizm’in kurucusunun **asıl adı Siddhartha Gotama’dır. “Aydınlanan, uyanan” anlamındaki Buda (Buddha)** onun lakabı olup bu lakap gerçeği bulduğu ve aydınlandığına inanıldığı için ona verilmiştir. Hindistan’ın kuzeydoğusunda, şimdiki Nepal’in bulunduğu bölgedeki Sakya kabilesi yöneticisinin çocuğu olarak milâttan önce 563’te doğan **Prens Gotama saray eğlenceleri içinde yaşarken yirmi dokuz yaşına geldiğinde acılar karşısında ruh sükûnetini yitirmeyen bir keşişten etkilenerek gerçek hayatın saraydakinden farklı olduğunu anladı. Sarayı, karısını ve oğlunu terkederek altı yıl süren ağır bir zühd hayatı yaşadı. Sonunda, önceki aşırı zevk düşkünlüğü gibi şimdiki aşırı zühdün de insanı gerçeğe ulaştıramayacağını anladı.** Bu sırada mayıs ayının dolunay gecesinde Ganj’in bir kolu olan Nerañjara nehri kıyısında, şimdiki Gaya’da Bodhi veya Bo ağacı denilen bir tür **incir ağacının altında murakabe halinde iken aydınlanmaya erişti. Bulunduğu yer daha sonra kutsal ziyaret makamı sayıldı.**³⁰

Buda’nın yaşadığı dönemde Hindistan’da yaygın olan din, Arîler’in dini olan Brahmanizm’di. Budizm, bir açıdan Arîler’i kayıran; biçimsel ve ritüel yanları çok olan bu dine bir tepki olarak ortaya çıkmıştı. İndüs (Sind) Irmağı çevresinde Mohenco Daro ve Harappa şehirlerinde, M.Ö. 4000 yılında Mısır ve Mezopotamya uygarlıkları kadar eski olan İndus uygarlığı doğdu. İndus uygarlığı Gang havzasına ve güneye doğru yayıldı. Arîler Farsça, Grekçe, Latince, German ve Slav dilleriyle aynı kökten gelen bir dil konuşuyorlardı. Arîler’in kuralları arasında “varna” denilen, toplumun hiyerarşik sınıflaması yer alıyordu.

Ritüel tarzı saflığa göre belirlenen sınıflardı bunlar. En üstte Brahmanlar: keşişler ve din adamları; onun altında Kşatriyalar: krallar, savaşçılar, soylular; sonra Vaişyalar: ticaret ve zanaat ile uğraşanlar; sonra Şudralar: köylüler, işçiler, hizmetçiler. Bir de bu kastın dışında tutulan paryalar vardı. Hintçe’de dört temel kast anlamına gelen “varna” sözcüğü aynı zamanda renk anlamına geliyordu. Mahabarata adlı destanda şöyle yazmaktadır: Brahmanlar beyaz tenlidir. Kşatriyalar’ın teni kırmızımsıdır. Vaişyalar’ın sarımsıdır. Şudralar’ın koyu esmerdir. Arîler soma denilen keyif verici bir maddeyi, ritüel törenleri ve kurban törenleri sırasında yüksek bilinç hâllerine erişmek için kullanıyorlardı. Brahmanizm dininin ilkelerini içeren ve tanrılar katından geldiğine inanılan Vedalar, ilâhîler ve dualardan oluşuyordu. Uzun yıllar boyunca kulaktan kulağa iletilmiş, ezberlenerek belleklerde saklanmış, sonraki dönemlerde ise dört kitapta toplanmıştı. Rig Veda, Yacur Veda, Sama Veda ve Atarva Veda. Bunlar bilgelerin, en eski vahiyler olan Vedalar’dan yola çıkarak yarattıkları ve Upanişadlar’ın içine kattıkları mistik düşüncelerdi. M.Ö. 800 yıllarında, Upanişadlar’ın tamamlanmış olduğu düşünülüyor. Upanişad kelimesinin anlamı Gizli Öğreti’dir. O dönemde dinsel öğretiler, dışa kapalı, batınî (esoteric) dinsel toplulukların elindeydi. Öğreti, yeterlilikleri ve güvenilirlikleri sınanmış olanlara, inisiyasyon töreniyle birlikte verilmeye başlanırdı. s.9-11

Tanrı her şeydir. Evrende var olan bütün görüntüler, duyular, arzular ve işler Tanrı’dan zuhur ederler.³¹

Buda, Vedalardaki ritüeller, hayvan kurbanları vb. kör inançları şiddetle tenkit etti. O, kutsal bilginin otoriteye değil de sebebe bağlanmasını istedi. s.171

Hinayana ekolü ateisttir. Mahayana ekolü gelişmeci, uzlaştırmacı ve evrenseldir. O bize Tanrı, ruh ve insan kaderinin pozitif fikirlerini verir. Mahayana’da Buda tapınma idolü olmuş ve en yüce varlıkla aynı sayılma durumuna gelmiştir. Mahayana mezhebi için Buda’nın merhamet ve bağıışı, insanın

³⁰ DİA, Budizm

³¹ Cengiz Erengil, Budizm, s.9-16.

evrensel kurtuluşuna da götürebilir. Mahayana aşkın bir Gerçeğe inanır ve Buda onunla aynı kabul edilir. O, dünyanın en yüce gerçeklik olduğunu reddeder.³²

Uygurların eski dini Manihaizm (Manicilik) burada uzun süre yaşamamış ve Uygurlar aşağı yukarı 100-150 yıl önce bozkır bölgesinde tanıştıkları Budacılık dinine yeniden dönmüşlerdir. Budacılığın her iki mezhebi de Türkler arasında yayılmıştır. Ancak Mahayana Budacılığının daha çok yaygın olduğunu görüyoruz.

Budacıların bu dinler ve öğretiler içinde en güçlü rakipleri Manihaizm mensupları idi. Manihaizm dini eski İran dini olan Zerdüştlükten, Hristiyanlıktan ve keza Budacılıktan pek çok unsurlar almış ve bunları bir araya getirerek karma bir din yaratmıştır. Propagandaya uygun bu din öz itibarıyla birçok düşünce ve dinle uyum içinde bulunuyor, böylelikle her yerde kendine yandaş toplayabiliyordu.³³

Buda gerçeğe ulaştıktan sonraki ilk vaazını **Benâres** (bugünkü **Vârânasi**) şehri yakınlarındaki geyik parkında beş eski arkadaşına verdi. Onun **iki aşırılıktan da uzak durmaya çağıran bu ilk vaazı “doktrinin tekerleğini döndürmek”** şeklinde telakki edildiğinden **tekerlek** Budizm’in sembolü olmuştur. Buda’nın bu vaazları devam etti ve **her meslekten insanlar ona intisap ettiler**. Bunlardan bazıları Sangha denilen cemaate keşiş olarak kabul edildi. Buda onları dünyayı dolaşarak barış, sevgi ve hikmeti yaymakla görevlendirdi. Magadha Krallığı sınırları içinde, özellikle Rajagaha ve Sravasti çevrelerinde, Pencap’a kadar uzandığı **söylenen alanda kırk yıl dolaştı**. Vaazları genellikle büyük bir kabul gördü.

Geleneğe göre **Buda seksen yaşını geçtiğinde öleceğini anlayınca yeğeni ve gözde şâkirdi Ananda ile birlikte kuzeyde Utar Pradeş yöresinde Mallalılar’ın ikamet ettiği Kusinara** (bugünkü Kuşinagara) şehrine gitti. **Keşişlerine son öğütlerini verdikten sonra bir kanepenin üzerinde kendisini ölüme terketti. Bir hafta sonra cesedi yakıldı.** Külleri on parçaya ayrıldı; bir parçası orada kurulan stupada, diğer parçalar da başka stupalarda koruma altına alındı.

İnsanla gerçek arasında **hayatın ıstıraplarla dolu olduğu şeklindeki kötümser anlayış** Buda telkininin temelini oluşturur. Buda’nın kurtuluş öğretisinin özü şu dört kutsal gerçekten meydana gelir: 1. **İnsanın varlığı kötülük, tatminsizlik, hastalık, yaşlılık, ölüm vb. ıstıraplarla yoğrulmuştur.** 2. **İstirabın sebebi arzu ve ihtirastır.** Bu da yeni karma ve sudûra, yeni tenâsüh ve ölüme yol açar. 3. **İstiraba son vermek için arzulardan, fâni işlerden sıyrılmak gerekir.** Bu sürekli tekrarlanan devrelerden kurtulmanın yolu Nirvana’dır (aş.bk.). 4. **Bu hürriyete, yeni hayata, Nirvana’ya ulaşabilmek ancak Buda’nın sekiz dilimli yolu ile mümkündür.** Bu sekiz dilimli yol ilk kutsal gerçeğin kavranılmasını, ikincisinin anlaşılmasını, üçüncüsünün de gerçekleşmesini sağlar. Maha Parinibbana Sutta’da geçen **silâ (ahlâk), samdhi (meditasyon) ve panna (hikmet)** şeklindeki üç ana maddenin sonradan geliştirilmiş şekli olan **sekiz dilimli yolun üç maddesi (doğru söz, doğru davranış, doğru geçim)** silaya, iki maddesi (**doğru muhakeme, doğru murakabe**) samdhiye, üç maddesi de (**doğru anlayış, doğru düşünce, doğru niyet**) pannaya girer.

Buda, Vedalar’ın otoritesini ve Vedik kurban sistemini, kişinin yoga vb. yollarla kendine eziyet vermesini, ferdî ruhu, manastır düzeninde kast ayrımını reddetti; Brahmanlar’ın ilgi duyduğu metafizik meselelerden kaçındı. Ancak genel Hint inançları olan karma-tenâsüh ve feragat yoluyla tenâsühten kurtulmayı muhafaza etti. Bir yaratıcı tanrıya, Brahman âyin ve kurallarına yer vermemiş olduğu gerekçesiyle Buda’nın doktrini Brahmanlar’ca küfür sayıldı. Gerçekten Brahman kültür merkezinden uzak bir bölgede doğmuş olan Budizm, Brahmanizm’deki antropomorfist tanrı anlayışından uzak olmakla birlikte **Buda’nın Tanrı’yı inkâr eden bir ifadesi de yoktur.**

BUDA’DAN SONRA BUDİZM

1. **İlk Konsiller.** Buda’nın ölümünden hemen sonra Kasyapa başkanlığında Buda’nın önemli konuşmalarıyla Sangha kurallarının tekrarlandığı Rajagaha (Magadha Krallığı’nın başşehri) konsili toplandı. **Bu konsile 500 rahip katıldı. Yaklaşık bir asır sonra keşişler arasındaki fikir ayrılığı dolayısıyla**

³² A.Ranjan Mohapatra, Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 16, s.176

³³ Walter Ruben, Eski Metinlere Göre Budizm, s.16,20

Vesali’de ikinci bir konsil toplandı. 700 rahibin katıldığı bu konsilde ihtilâflar giderildi. Sutta ve Vinaya’nın yeni düzenlemesi yapıldı.

Üçüncü konsil milâttan önce III. yüzyılda doktrinde çıkan bir ihtilâf üzerine, kendisi de bir Budist olan İmparator Aşoka (m.ö. 273-236) zamanında toplandı. Aşoka’nın, tebaası arasında inanç birliğini ve sükûneti sağlamak amacıyla desteklediği bu konsil 1000 keşişin katılımıyla yeni başşehir Pataliputta’da (Patna) gerçekleşti. Konsil sonunda Sthavira denilen eskilerin geleneksel görüşü tercih edildi. Bu konsil sonrasında Budizm o günün Hindistan’ındaki dört krallıktan birisi olan Magadha’dan Hindistan’a yayıldı.

Hindistan dışına taşan propaganda faaliyetlerinin ilk sonucu **Seylan’ın Budizm’e kazandırılması Keşmir, daha sonra Suriye ve Mısır gibi Ön Asya ve Kuzey Afrika’ya özel görevli keşişler gönderildi. Budizm’in Türkistan’a girmesinin de Aşoka zamanında olduğunu ileri sürenler vardır.**

Dördüncü bir konsil, 120’lerde tahta çıkan ve Budizm’i kabul edip destekleyen Kuşan İmparatoru Kanişka zamanında toplandı. Jalandhar’da (veya Keşmir’de) toplanan bu konsili muhafazakâr Theravadinler kabul etmediler. Bütün Budist mezhepleri ilk üç konsili kabul ederler, sonraki konsiller ihtilâflıdır.

Mahayana’nın kopmasıyla Budizm’in ikiye ayrılması bu konsil sonrasında olmuştur. Artık Pali metinlerine dayanan eski tarz Budizm I. yüzyıldan itibaren Hindistan’da gözükmedi. Önceleri Buda’nın resminin ve heykelinin yapılmasına izin verilmediği halde daha sonra bazı dış dinî tesirlerle bu yasak kalktı. Kanişka, üzerinde Buda’nın kabartmaları bulunan paralar bastırdı. Bu şekilde Buda, eski Brahman inançlarındaki Rama ve Krişna gibi insan biçiminde dünyaya gelmiş bir tanrıya dönüştürüldü.

BUDİZM’DE MEZHEPLER

İmparator Aşoka’dan sonra Budizm’in yayılması devam etmekle birlikte imparatorluk küçük hükümdarlıklara bölündü. Gelenekçi **Budizm on sekiz mezhebe** ayrılmıştı. Bu arada cihanşümül kurtuluşa götürdüğü için kendisine **Mahayana (büyük araba)** adını veren ayrı bir Budist mezhep doğdu. İçinde Theravadin, Sarvastivadin vb. on sekiz mezhebi bulunduran eski muhafazakâr kanada **Hinayana (küçük araba)** adını verdiler.

Mahayana’nın cihanşümül ideali onun yayıldığı yerlerdeki yerli dinlerden inanç ve uygulamalar almasına yol açtı. **Önce Pencap’ı, sonra Kuzey Hindistan’ı ele geçirdiler. Böylece Budizm Zerdüşti, Hristiyan, Roma ve Yunan tesirlerine açıldı.**

Mahayana Budizmi’nin yazılı metinleri Sanskritçe düzenlendi. Hem Mahayanacılar hem de Hinayanacılar ne zaman düzenlendiği tam olarak bilinmeyen, ancak milâttan önce I. yüzyıla kadar Seylan’da yazılı hale getirildiği anlaşılan eski kutsal metinlerin mevsukiyetini kabul etmekteydiler. Ancak Hinayanacılar Mahayanacıların kutsal metinlerini kabul etmiyorlardı.

Mahayana Budizmi I. yüzyıldan başlayarak bir koldan Kuşan İmparatorluğu’nun sınırları içinde kalmış olan Batı Türkistan’a, diğer koldan da Çin’e sızdı.

Kısmen karşılaştığı kuvvetli muhalefet, kısmen de bozulmaya yüz tutması sonucu Budizm Hindistan’da gittikçe artan bir şekilde Hinduizm’e yaklaşımaya ve itibarını kaybetmeye başladı. Budizm 1200’de Magadha’nın müslümanların eline geçmesiyle Hindistan’dan silinmeye başladı.

Mahayana mezhebi Çin’e Chen-yen, Japonya’ya Shingon adlarıyla intikal etti. Tibet’e VII. yüzyılda giren Budizm IX-XI. yüzyıllar arasında bugünkü şeklini aldı. O sırada Budizm misyoner keşişler vasıtasıyla Deken ve Hint yarımadasının batısında yayılmaktaydı.

Mahayana Budizmi’nin Çin’den Vietnam’a girmesi XIII-XIV. yüzyıllarda oldu.

Çin’e kadar gelen Budizm’in II. yüzyılın ortalarında saray çevrelerini etkilediği ve daha çok Taoist bilginlerin yaptığı tercümelerle Budist fikirlerin giderek yayıldığı görülür. Özellikle Kumarajiva’nın (ö. 413) başkanlığında başşehir Ch’ang-an’da yapılan tercüme çalışmalarıyla Çin

bilginleri irşad edilmeye başlandı. Bir etkili gelişme de Fa Hsien adlı meşhur Çin seyyahının 399'da Hindistan'a yaptığı seyahattir. **Bu kişi altı yıllık yolculuktan sonra altı yıl da Hindistan'da gezdi; çeşitli mezheplerin kutsal kitaplarını topladı ve kopya etti. 414'te dönüşünde Budist kutsal kitaplarını tercüme etmeye başladı; ayrıca hâtıralarını kaleme aldı. Tahsilli ve zengin kimseler tercüme masraflarını üstlendiler, manastır ve mâbedler kurdular.**

IV. yüzyıl ve sonrasında Çin'de büyük manastırlar yapıldı, Vinaya kuralları tercüme edildi ve Mahayana'nın spekülâtif fikirleri yayıldı. Konfüçyüsçü ve Taoist klasiklerle Mahayanist eserlerdeki fikir ve telkinler birleşince ortaya ayrı bir Çin Budist geleneği çıktı.

IX. yüzyılda zirveye ulaşan Çin Budizmi bu yüzyılın ortasında İmparator WuTsung'un görülmedik zulüm ve baskısına mâruz kaldı.

Çin'de son yedi yüzyılda Budizm, içinde Budist ve Taoist elemanlar birbirine karışmış bir halk dini tarafından yutulmuştur. **Aydınlar halk kitlelerinin bu dinî telakkilerine pek karışmadılar, ancak onları bir hurafe yığını olarak hakir gördüler.**

Budizm Burma'ya III. Yüzyılda, sonra Seylan'a, daha sonra Tayland'a girmiştir. VI. yüzyılda Çin yoluyla Japonya'ya ulaşan Budizm zamanla kozmoloji ve eskatolojisi, ayrıntılı mânevî disiplini, rahip teşekkülleriyle Japon halkının hayatında başlıca dinî güç haline geldi. Öte yandan bir halk dini olarak Japonya'ya cenaze âyinleri getirmesi yanında dünyevî çıkarlar sağlamak için büyü uygulamalarına da yol açtı.

VII. yüzyılda Hindistan'dan Tibet'e giden Hintli Budist müridlerin öncülüğünde bütün Budist literatür Sanskritçe'den Tibetçe'ye çevrildi.

BUDİZM'DE KUTSAL METİNLER

Buda geride bir kitap bırakmadı, yerine geçecek bir kimseyi de belirlemedi. O herkesin kendi kendisine ışık tutmasını istedi. Ancak telkinini yaşatmayı kurduğu Sangha (din adamları) teşkilâtı üstlenmişti. Buda'nın cenaze töreninde onun sözleri ve işlerinin unutulmadan muhafaza edilmesi fikri ortaya atıldı. Böylece ilk konsil Buda'nın ölümünü takip eden ay içinde Rajagaha'da toplanıp daha sonra Pali dilinde yazıldığı için "Pali metni" denilecek kutsal kitabın ilk şifahî çalışmalarını başlattı. Bu çalışmalar Vesali'deki ikinci konsilde de devam etti. Kral Aşoka zamanındaki üçüncü konsilde Pali metninin üçüncü bölümü tamamlandı.

Theravada Budistleri'nce sahih görülen **Pali metinlerine Tipitaka (üç sepet)** denir. En eski Budist kutsal kitabı olan Tipitaka üç bölüme ayrılır. 1. Vinaya-Pitaka (**disiplin sepeti**). Sangha ve keşişlerle ilgili usul ve kaideleri içine alır. 2. Sutta-Pitaka (dhamma/vaazlar sepeti). Buda ve bazı şâkirdlerinin devirlerindeki kimselerle yapmış oldukları konuşmaları, onların vaaz ve hitabelerini ihtiva eder. 3. Abhidhamma Pitaka (**özel doktrin sepeti**). Budizm'in felsefî ve psikolojik yorumlarını ihtiva eder.

Theravada kolundan olmayan **Budist mezheplerin kutsal kitapları Tripitaka**, en başta Sanskritçe'den Çince'ye tercümelerle, ayrıca Tibetçe ve Budist melez Sanskritçe'siyle muhafaza edilmiştir. Çince Tripitaka, J. Takakusu tarafından 1924-1932 arasında seksen beş cilt halinde basıldı. Ancak Hinayana taraftarlarınca Mahayana'nın kutsal metinleri eski gelenekte bilinmediği gerekçesiyle reddedilmiştir. Mahayanacılar ise Hinayana'nın kutsal metinlerini güvenilir bulmakla beraber kendi kutsal kitaplarının da tarihî kökeni bulunduğunu ileri sürerler.

BUDİZM'DE İNANÇ, İBADET, AHLÂK

Budizm'de, Pali metninde geçen ve "tri-ratna" (üç cevher) denilen iman ikrarı, "Buda'ya sığınırım, dhammaya (doktrin) sığınırım, Sangha(din adamları)'ya sığınırım" şeklinde ifade edilir. Suttalar'dan birinde Buda'nın, kim ki sımsıkı üç cevherin faziletlerine güvenirse onun karşıya geçmek üzere nehre girdiğini (sotapanna), yani aydınlanmaya kavuşma ve Nirvana'ya ulaşmaya namzet olduğunu söylediği anlatılır. **Bu üç esastan birisini kabul etmeyen Budist olamaz. Rahip olsun olmasın bütün Güneydoğu Asya Budistleri üç esası ayrı bir ezgiyle okurlar.**

Buda üç cevherin ilkidir. O dinin kurucusudur. Ancak o, **Buda'lardan birisidir**. Bu anlamda **daha önce yirmi dört Buda** gelmiştir. **Budizm'in kurucusu bunların yirmi beşincisidir**. Theravada düşüncesine göre **Buda nihaî duruma erişince bedeniyle birlikte ebedileşmiştir**, artık zaman-mekân boyutları içindeki âlemle bir ilişkisi kalmamıştır. Mahayana'ya göre Buda'lar, ölümlü insanların yardım için başvurdukları aşkın varlıklardır.

Dhamma, Buda'nın telkininin esasını, doktrini, cihanşümül hakikati ifade etmekle Hristiyanlık'ta Hz. İsa, İslâm'da Kur'an'a benzer bir öneme sahiptir. Dhamma varlık olarak Buda'dan öncedir. Buda dhammanın ifadesi, tarihi tezahürüdür.

Sangha dünyanın en eski bekâr keşişler, rahipler topluluğudur. Rahipler manastırlarda topluca münzevi olarak yaşarlar. Ayrıca rahibeler topluluğu da vardır. Hiç rahip olmamış kimseler Nirvana'ya eremezler.

Hint geleneğinde **monoteist, politeist, monist ve panteist tanrı anlayışları vardı**. Fakat Buda'dan nakledilen iman ikrarı, üç cevher arasında veya sekiz dilimli yolla ilgili maddelerde tanrı ile ilgili bir anlatıma rastlanmaz. Ancak **Buda'nın Tanrı'ya inkâr anlamında söylediği bir söz de günümüze intikal etmemiştir**. Bu konudaki sessizliğin kutsal metinden kaynaklandığı dikkatten kaçmamaktadır. Buda'dan yaklaşık dört yüzyıl sonra yazıya intikal ettirilmiş olan Pali metninden önceki uzun şifahî devrede vuku bulan ihtilâflar vb. gelişmeler göz önünde bulundurulursa bu sessizlik pek de yadırganmaz. (Yani şifahi/sözlü gelenek doğru aktarılamamıştır.) Öte yandan **Budistler için kâinatın kimin tarafından yaratıldığından çok ıstıraptan ve tenâsüh çemberinden kurtulmak önemli görülmüş. Hristiyanlık'taki İsa gibi Budizm'de de Buda'nın ilgi odağı haline gelmesi onun tanrılaştırılmasına yol açmıştır**. Buda bütün putların kırılmasını emretmesine rağmen kendisinin heykelleri yapılarak zamanla tanrılaştırılması Budizm'de bir tanrı inancının bulunduğunu göstermektedir.

Budizm yayıldığı yerlerde birçok din, inanç ve kültlerle karışmış, böylece Mahayana'nın çeşitli ülkelerde ayrıntıda farklı bir tanrı anlayışı oluşmuştur.

Diğer Hint dinleri gibi Budizm de "karma" ve "tenâsüh" inançlarını benimsemiştir. Karma, bu ve gelecek hayatta maddî etkileri bulunan kanun'u ifade eden, Upanişadlar'la ortaya çıkmış bir terimdir. Budizm'de anlaşılması zor bedenî bir güç olarak görülen karma, genellikle kişinin iradesiyle yaptığı işleri ve sonuçlarını kapsar. Budist görüşe göre hırs, kin ve hilenin aldattığı kimsenin karması kötü, bunun aksi de iyidir.

Tenâsüh ise (samsara: yeniden doğuş, tekrar tekrar gelme) bir hayattan ötekine geçişi ifade eder. Bitmek bilmez bir yeniden doğuş silsilesi olan ve içinde bir eziyet ve çile unsuru taşıyan tenâsüh, yalnız insan şeklinde cereyan etmeyip en küçük sinekten insana kadar bütün canlı varlıklar kategorisini içine alan yeniden hayata dönüş şekilleri olarak sürer ve sadece insan olarak geldiğinde tenâsühten kurtulup Nirvana'yı kazanmak mümkün olur. Bu arada ruhu kabul etmeyen **Bu arada ruhu kabul etmeyen Budistler için, "Tenâsühle yeniden doğan nedir?" sorusu çok büyük bir güçlük doğurmuştur**.

Nirvana (Pali dilinde Nibbana), arzu ve ihtirasların, kötülüklerin ateşinden kurtulmuş, sakinleşmiş kişiyi ifade eder; böyle bir insan aydınlanmaya kavuşmuş, Nirvana'ya ermiş olarak nitelendiriliyordu. Bu insan, ömrünün geri kalan kısmını "klesa" denilen mânevî kirlerden arınmış olarak tamamlayan bir kimse idi.

Budizm'e göre, kötü amel işleyenler kötü karmalarıyla içinde bulundukları "kalpa"nın (devre) sonundaki cehennemde, iyiler de gökte, cennette tanrılarla birlikte (Mahayana'ya göre) ikamet ederler. Ancak bu cennet-cehennem devresi devamlı değildir. Gerçek saadet, yani tenâsühle tekrar tekrar ıstıraplı hayata gelmekten kurtulma ancak Nirvana'ya kavuşmakla mümkün olur.

Diğer dinlerde görüldüğü gibi Budizm'de de bir kurtarıcı inancı ve beklentisi vardır. Kurtarıcının sülâle adı Metteyya (Maitreya), esas adı Ajita'dır. Bu gelecek Buda inancı ile ilgili eskatolojik ümitler, bir kurtarıcı tasavvuru içinde, bir çeşit Budist mesihçiliği veya mehdîliği olarak Budist ülkelerde önemli bir konu oluşturur. Tibet ve Moğolistan dağlarındaki kayalara, "Gel Maitreya, gel!" yazısı kazılmıştır. Esasen bizzat Buda kendisinin dini tamamlayamadığını, ondan sonra Metteyya adlı kimsenin gelip bu işi tamamlayacağını ifade etmiştir.

Bazı dinler tarihçileri **Budizm için var saydıkları ateizme paralel** olarak bu dinde dua ve ibadetin de bulunmadığını savunmuşlardır. Ancak Budistler'in dinlerine sıkı sıkıya bağlı oldukları inkâr edilemez. **Buda sonrasında ondan kalanların korunduğu stupalarla** (kubbe şeklindeki tapınak) **heykellerinin konulduğu pagodalar** (saçak gibi çok katlı tapınak) ortaya çıktı. Buda devrinde gezici keşişler ve yardım toplayıcıların bir araya geldiği bahçeler (aramalar) daha sonra manastır (vihara) halini aldı; mağaradaki basit ikamet yerleri de zamanla muhteşem mağara manastırlarına dönüştü. Buda'dan sonra kutsal nesneler, yerler ve günler ortaya çıktı; dinî vesilelerle kutlanan şenlik günleri doğdu.

Keşiş veya rahip olan ve olmayan bütün Budistler "üç cevher" (Budist âmentüsü), "sekiz dilimli yol" ve "beş emir"e bağlıdırlar. Beş emir içinde en önemlisi "ahimsa" (öldürmemek, zarar vermemek), diğerleri ise çalmamak, duyuları yanlış yola çevirmemek, yalan ve yanlış konuşmamak, içki ve uyuşturucu kullanmamaktır. Budizm'de canlılar birbirinin akrabası sayıldığından hiçbir canlıyı incitmemek gerekir. **Esasen tenâsüh inancının gereği olarak bir Budist için kan dökmek, zarar vermemek büyük önem taşır.**

Hindistan'da önceleri **cetiya** denilen tümseklerle ilgili halk kültü, Budizm'de Aşoka zamanından itibaren Buda ve önemli Budist erenlerinin hâtıralarının saklandığı ve halkın tâzimde bulunduğu stupalara dönüştü. **Farsça bütgede (put evi) kelimesinden gelen pagoda, Batılılar'ca Buda'nın heykellerinin bulunduğu yerin adı olarak kullanılmaktadır.**

Buda ile ilgili olarak ondan sonra belirlenen kutsal nesneler şunlardır: **Buda'nın heykelleri, Buda'nın külleri ve diğer hâtıraları, Bo veya Bodhi ağacı (Buda'nın ilk defa aydınlanmaya eriştiği zaman altında bağdaş kurup oturduğu incir ağacı).** Buda heykelleri yanında Hristiyanlık'ta Meryem, azizler ve meleklerle tekabül eden bodisatvaların heykellerine de tâzim gösterilir. Buda'nın yakılmış cesedine ait bazı kalıntıların hâlâ büyük pagodalarda bulunduğu inanılır.

Buda ile ilgili olarak ziyaret edilen Kuzeydoğu Hindistan'da dört kutsal yer vardır. Bunlar Buda'nın **Nepal'deki doğum yeri olan Lumbini, Bihar'da şimdi Bodhi Gaya** denilen aydınlanma yeri, ilk vaazını verdiği Benâres yakınındaki Sarnath'daki geyik parkı ve Utar Pradeş'te öldüğü yer olan Kuşinagara'dır.

Yine Buda ile ilgili aylık ve yıllık olarak iki çeşit kutsal gün vardır. **Buda'nın doğumu, aydınlanması ve ölümle nihaî Nirvana'ya kavuşması anılır ve kutlanır.**

Budizm'de ahlâk, kişinin tutum ve davranışıyla aydınlanmaya ulaşması gayesine bağlıdır. Beş temel ahlâkî prensip keşiş olsun olmasın her Budist'i bağlar. **Kadınlarda da ahlâk-fazilet esastır. Bekâret ve keşişlik en yüksek idealdir. Budist felsefesi cinsî tatmini bütün kötülüklerin kaynağı olarak görür. Budizm'in ilk 1000 yıllık gelişmesinde evlenme tahkir edilmişse (aşagılanmışsa) de zamanla bazı tavizler verilmiştir. Budist cömert olacak, maddî şeylere bağlanmayacaktır. Yeni pagoda ve manastır yaptırmak, keşiş adayına kefil olmak, hayır işlerine yardım etmek, keşişlere yiyecek sağlamak, misafir ağırlamak gibi yardım ve dayanışma faaliyetleri teşvik edilir.**

Budist zihnini, nefsin, bedenini kontrol edecek; hareketlerini yavaşlatacak; kin, nefret, hırs, hile, şehvet vb. kötü huylardan uzaklaşacak; zihnî olgunluk ve parlaklığı, bedenî sükûneti kazanacaktır. Bir Budist'in gün boyunca yaptığı, söylediği ve düşündüğü her şeyin farkında olması istenir.

Budistler önemli kimselerin mezarına çiçek sunar, mum yakarlar. Ölüler yakılsa da bu genel bir uygulama değildir. Çocuklar, çok fakir kimseler gömülür. Yakılmayan cesetler açık alanlara konularak bunların vahşi hayvanlarca parçalanmasından veya bozulmasından keşişlerin ibret almaları istenir. Günümüzde ceset için uygulamalar farklıdır. Seylan'da ancak zengin aileler yakma yönüne giderler, büyük çoğunluk ölümlerini gömer. Güneydoğu Asya'da hem yakma hem de gömme yoluna gidilir, ancak yakma daha alışılmış yoldur.

İSLÂMÎ KAYNAKLARDA BUDİZM VE BUDİSTLER

Kur'ân-ı Kerîm'de adı zikredilen peygamber Zülkifl'den maksadın Buda olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunlara göre Kifl, Buda'nın doğum yeri olan Kapilavastu'nun Arapçalaşmış şeklidir. Zülkifl ise Kapilavastulu demektir. Kur'ân-ı Kerîm'de Tîn sûresinde zikredilen incir ağacının, Buda'nın altında Nirvana'ya ulaştığı yabancı incir ağacı (Bodhi) olduğu da belirtilmektedir .

Sind'in fethi sırasında Buddha kelimesinin doğrudan Arapça'ya geçmiş şeklidir ve o dönemlerde Buda'nın heykelleri bütün mâbedleri doldurduğu için müslüman müellifler büdd (put) kelimesini bir şahsın adından çok maddî türden bir tapınma objesi olarak anlamışlardır.³⁴

TAOCULUK

Taoculuk (Taoizm, Daoizm), Konfüçyüsçülük'le birlikte 2000 yıldan fazla bir süredir Çin'de hayatın her alanını biçimlendirmiş iki büyük yerel dinî-felsefî sistemden biridir. Temelinde “yol” mânasındatao (dao) kavramı, Kökeni eski Çin Şamancılığı'na dayanan Taoculuk tabiatla uyum halinde olmayı, müdahaleden kaçınmayı, basitliği ve sadeliği savunan bir düşünce ve inanç sistemidir.

Çin'de dini yönelimlerin iki temsilcisi vardır: Konfüçyüs ve Lao Tzu. Konfüçyüs, rasyonel bir dini anlayışı benimserken, Lao Tzu ise mistik bir dini anlayışın temsilcisi olmuştur. Taoizm'in kurucusu Çinli bilge Lao Tzu (Yaşlı/ölümsüz üstat); sonra onun göğe yükseldiğine inanılır.

“Taoizm, eski Çin toplumundaki ruhlara tapmayı temel edinen, ölümsüz ruhların varlığına inanmakla beraber insanları manevî eğitimle ölümsüzleşmeye, ölümsüzlüğün zevkini tatmaya çağıran, Tanrılara ve eski atalara adaklar sunarak mutluluk dilemek ve belalardan sakınmayı hedefleyen bir dindir. Bu din, Taocular, Yin Yang Beş Unsurlar¹¹⁰ ve Konfüçyüs'çülerin Kehanetler kitabındaki mistik terkipleri kendisinin ilahiyat teorisi olarak kabul etmiş ve evrendeki tüm varlıklarda ruh olduğunu güçlü halde savunan panteizm karakterli bir dindir.

Lao-zi dünyaya gelmeden kaç bin sene önceden de Tao kavramının var olduğunu en eski kutsal kitap olan Yi Jing kanıtlamaktadır.

Menkıbeye göre, Lao-zi'nin annesi nurdan gebe kalmış, 80 yıl sonra onu doğurduğunda koca kulaklı olduğunu farketmiş, Li Er 李耳 (Li kulak) adını vermiştir. Doğduğunda kaşı, saç, sakalı da beyaz olduğu için ihtiyar çocuk lakabı da verilmiştir. Eski tarihi kitap Shiji Zhengyi'deki rivayete göre, Laozi'nin annesinin hamileliği çok uzun sürmüş, yani bebeğini karnında 81 sene taşımıştır. Doğum sırası yaklaşınca Li Ağacı (李樹) altına gitmiş, doğuramamış, koltuk altına kesmiş, çocuk buradan çıkmıştır. Çocuk doğduğunda 81 yaşındaymış. Bu efsane daha ilerletilerek doğum tarihi MÖ 1321 yılına kadar gerilere götürülmüş ve kutsal bir kişi olarak gösterilmiştir.¹³⁶ Budizm'den O zaman Lao-jün (老君) adını almıştır. Bazı araştırmacılara göre, bu gibi uydurma hikâyelerin çoğu sonra Budist hikâyelerine rağbet için yazılmıştır

Rivayetlere göre, Lao-zi batıya doğru giderken, Han-gu sınır kapısında yazdığı Dao De Jing kitabını bitirdikten sonra kaybolmuştur. Kimse onun nereye gittiğini bilmemektedir. Bazıları onun 160 sene yaşadığını söylerken, bazıları ise 200 seneden fazla ömür sürdüğünü rivayet etmektedir. Lao-zi'nin ölümünden yaklaşık 700 sene sonra, yani MS 1.yüzyıl civarında o artık tanrılaştırılmıştır.¹⁴⁰ Ona tanrı denilmesinin nedeni ise, Dao-de Jing'deki “Tao'dan Bir doğar, Bir'den İki, İki'den Üç, Üç'ten tüm varlık doğar”¹⁴¹ mantığından yola çıkılarak, Tao'nun Bir olduğu, Bir'in dağılarak Gaz yada Nefes olduğu, sonra Lao-zi'nin üzerinde yoğunlaştığı ve böylece, Tao'nun Lao-zi'da bedenleştiği iddia edilmiştir. Bundan dolayı Taoistler Lao-zi'ya tanrı diyerek tapmaya başlamışlardır.

³⁴ DİA, Budizm Maddesi

Budizm'in Çin'de kök salmaya başlamasıyla beraber yerli din Taoizm ile olan rekabet gün geçtikçe artmış ve Budist rahiplerle Taoist rahipler arasında büyük tartışmalar ortaya çıkmıştır. Herkes kendi dinini överek karşısındakinin dinini aşağılamaya çalışmıştır. Çoğu zaman Budistler Taoistleri küçük düşürerek onlarla alay etmişlerdir. İşte buna öfkelenen Taoist rahip Wang Fu (王浮), MS 165 yılında Hua Hu Jing adında bir kitap yazarak Lao-zi'nin batıya Hindistan'a giderek Sakyamoni Buda'ya dönüştüğü iddiasını ortaya atmıştır.

Hiddetli tartışmalar bin yıla yakın devam etmiştir. Hua Hu Jing kitabı çok defa yasaklanmış, yakılmış olsa bile günümüze kadar tamamıyla kaybolmamıştır. MS VI. yüzyıldan sonra Manihaizm Çin'e girmeyi başarmıştır. 1999 senesinde Dun-huang Mağarasından bulunan 500 cilt civarındaki Taoizm kitapları içerisinde Hua Hu Jing'de bulunmuştur. Bu Hua Hu Jing'de Lao-zi'nin kendisinin Mani olduğunu açıklayan cümleleri dikkat çekmiştir.

MÖ 1000 yıllar civarında yaşayan Kral Zhou'nun yaşadığı döneme bakıldığında insanların yüce bir Tanrı'ya inandıkları, bu Tanrı'nın adının Tian (Gök) olduğu bilinmektedir.

Kral Zhou'dan yaklaşık beş altı asır sonra yaşayan Konfüçyüs de Kral Zhou dönemindeki ahlaki yaşatmak, Zhou'nun yazdığı 64 Trigramı açıklamak, Kral Zhou zamanında insanların çok dindar olduğu, adaba ve ahlaka önem verdiği, içkinin yasaklandığı malumdur. s.114

Konfüçyüs ve Lao-zi'nin yaşadığı dönemde onların heykeli yapılmamıştır. Fakat MS II. yüzyıldan sonra Hindistan'dan Budizm'in Çin'e gelmesiyle beraber Budizm'deki birçok öğretisi, uygulama, ibadet şekilleri Taoizm'e girmiştir. Heykel yapmayı da Taoistler Budistlerden öğrenmiştir.

Budizm'le sürekli etkileşim neticesinde birçok farklı Taoizm mezhebi ortaya çıkmıştır. Bunlar her zaman Konfüçyanistler ve Budistlerle rekabet halinde olmuşlardır.

MS 150'lı yıllarda Taoizm'in din kurucusu Zhang dao-ling. Lao-zi'nin en büyük Tanrı olduğunu, çünkü Tao'nun Lao-zi'da hulul ettiği görüşünü ortaya atmıştır. Böylece insanlar tapınaklarda Lao-zi heykeline tapmaya başlamışlardır.

Taoizm'deki en yüce Üç Saf Tanrı (San Qing) sırası: 1) Yüanshi Tian-zün, 2) Ling-bao Tian-zün, 3) Lao-zi(Dao-de Tian-zün) olarak sabitleşmiştir.³⁵

Gelişerek devam eden bu dine, Taocu ekol öncülüğünde geleneksel büyü teknikleri ve simya öğretisinin yanı sıra ölümden sonraki hayat ve cennete yükselip Tao'ya daha yakın olma fikri girdi. Zâhid keşişler sınıfı ortaya çıktı. Ayrıca başta cinsel törenler olmak üzere bazı uygulamaların önemi azaltıldı. Bu şekilde semavî üstatlar yolu akımında gerçekleştirilen yenilikler sayesinde Taoculuk üst sınıflar tarafından benimsenen bir din haline geldi; Kuzey Çin'de resmî din statüsüne yükseldi.

T'ang hânedanı döneminde (618-906) Taoculuk en parlak dönemini yaşadı. Hânedanın ilk imparatoru Li Yuan, Lao-tzu'nun soyundan geldiğini iddia etti. Song hânedanı devrinde (960-1279) imparatorlar Taocu metinlerin derlendiği, yaklaşık 5000 ciltten oluştuğu rivayet edilen Dao Zang'ı (Tao yasaları) bastırdı ve yeni birtakım mezhepler ortaya çıktı. XIII. yüzyıldan itibaren Taoculuk, Budist mezhepleri karşısında geriledi ve bölünmelere uğradı.

1849'daki halk isyanı ülke genelindeki Taocu ve Budist mâbedlerinin yıkımıyla neticelendi. Taoculuğun Çin dışında başta Tayvan olmak üzere Malezya, Singapur, Kore, Japonya, Vietnam ve Tayland gibi Güney Asya ülkelerinde, ayrıca Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da mensupları bulunmaktadır.

Tao'nun üç seviyesi vardır. Yüce Tao her şeyin kaynağı olan mutlak ilk bütün yaratılmışların ardındaki görülmeyen, yalnızca mistik yolla kavranabilen güce karşılık gelir. Tao-te Çing'de yer alan ifadeyle onun tek ismi vardır: "Her şeyin anası." O boş bir kap gibidir. İçini hiçbir şey dolduramaz. Dibi yoktur ve her şey varlığını ona borçludur. Her şey ondan doğar. Tao'dan bir (Tai-çi), birden iki yani Yin ve Yang, ikiden üç yani su, toprak ve hava, üçten âlemdeki varlıklar doğar. İkinci seviyede yer alan tabiatın Tao'su tabiatın özünü oluşturan ve onu kontrol eden ritmi,

³⁵ Bumairimu Abudukelimu, Çin Kaynaklarına Göre Taoizm, 82, 114-116,

üçüncü seviyedeki kişisel Tao ise her kişinin hayatında etkili olan Tao'yu ifade eder. **Taoculuğun amacı yüce Tao ile bir olmaktır.**

Tao'ya bağlı diğer bir kavram, "erdem" veya "güç" şeklinde tercüme edilen teditir. Tao'nun görünüşü ya da yansıması olarak bütün varlıklarda bulunan te görünmez Tao'nun doğadaki her şeyi değiştiren görünür yanıdır. Varlığında bu yansımayı farkedenden kişi aradığı huzuru yakalamış, eşyanın gerçek niteliğini kavramış ve her şeyi tabiiilik içerisinde yapabilecek noktaya ulaşmıştır.

Lao-tzu azizin sakın ve dingin halini suya benzetir. Su yeryüzündeki en yumuşak ve içine girdiği kabın şeklini alan bir maddedir. Buna rağmen en sert taşla nüfuz edebilir ve onu sürükleyebilir.

Taocu düşüncenin bir diğer temel kavramı "ki" (ci) denilen evrensel enerjidir. Kinin kaybını önlemek ve geri dönüşünü sağlamak için diyet, meditasyon, doğru nefes alma ve duruş ağırlıklı bazı teknikler geliştirilmiştir. Geçmişte semavî üstatlar yolu mezhebinde uygulandığı şekliyle en önemli yol tövbe ve pişmanlıktır. Sessizlik hücrelerinde belli bir süre kalan ve secdeye kapanan kişi kaybettiği enerjiyi yeniden kazanabilir.

Nefeslerin birliği (He Ki) olarak bilinen tören ise bir rahip yönetiminde gerçekleştirilen toplu cinsel ilişki törenleri sonraki Budist metinlerinde ahlâk dışı uygulamalar olarak tanımlanmış ve reform sürecinde önemini kaybetmiştir.

İnsanla evren arasındaki benzerlik Taoculuk'ta önemli yer tutar. Buna göre insan küçük bir evrendir ve bedeninde evrenin düzenini yansıtır. Bunun en belirgin görünüşü, Tao geleneğindeki beş ayrı yönde yer alan beş kutsal dağa, gökyüzünün beş bölümüne ve beş mevsime (dört mevsim ve yaz sonu) denk gelen insan bedenindeki beş bölgenin (karaciğer, kalp, dalak, akciğer ve böbrekler) yer aldığı inancıdır. **İnsanla doğal düzenin birliği inancı açıklanamayan büyümlü bir duygudan kaynaklanır; bu birliği kavramanın yolu da meditasyondur.** Bunun yanı sıra oruç, riyâzet ve özel tantra uygulamaları ile simya ve tılsımlara da başvurulur. Ölümsüzlük iksirini bulmaya yönelik Taocu simyacılıkla hem kimyasal deneylere (yvoidari) hem de içsel simyaya (neidan) önem verilir.

TAOCULUKTA KUTSAL METİNLER

Taoculuğun en önemli eseri Lao-tzu'ya atfedilen Tao-te Çing'dir. Bugünkü biçimini milâttan önce 350-250 yılları arasında almış derleme bir kitaptır. İki kısımdan oluşan kitabın ilk bölümünde (1-37), Tao ile Tao'yu hissedebilmek ve mahiyeti hakkında bilgi edinebilmek için gerekli ruhî dönüşüm konu edinilir. İkinci bölüm (38-81), Tao'nun tezahürü veya ona ulaşmanın yolu ya da mutlak arınmışlık halini ifade eden "te" hakkındadır. Tao-te Çing, esasen yöneticiler için tasarlanmıştır. Böyle yöneticiler halkın eylemleri için hiçbir sınırlama ve yasak getirmez. Tabiiliği, sükûneti ve sadeliğiyle idaresi altındaki bütün canlıların huzurlu olmasını, dolayısıyla barışı sağlar.

Taoculuğun ikinci önemli kitabı eseriyle aynı adı taşıyan müellife atfedilen Zhuangzi'dir. Kısa ve özlü Tao-te Çing'den farklı olarak hikâyeler toplamından ibaret olan bu kitap kişisel hayat felsefesine yer verir. Toplumsal yaşama katılımın tümüyle reddedildiği Zhuangzi'nin Tao yorumunda Tao-te Çing'deki basit ve tabii toplumsal uyum düşüncesinden farklı olarak gelişmiş, aydınlanmış, metafizik bir kadercilik dikkati çeker. Meseller yoluyla bütün değerlerin aslında izâfi olduğunun ortaya konduğu eserde hayatla ölüm arasında ayırım yapılmaz; ölüm halindeki yaklaşan dönüşümlerini Tao ile birleşme olarak sevinçle karşılarlar. Zhuangzi'de kusursuz veya üstün insandan söz edilir. İnsanoğlunun fırtınalı dünyasından ayrı yaşayan, uçarcasına hareket eden bu ruhanî varlıklar hiç çaba göstermez, hiç yaşlanmaz, her zaman özgürlüğün ve doğallığın verdiği mutluluğu temsil ederler. Bu ruhsal varlıklar sonraki kuşaklar tarafından ölümsüzler adıyla anılmış, çeşitli yöntemlerle onların niteliklerine kavuşmak pratik bir amaç olarak görülmüştür.

Bir diğer temel eser de yine kitabıyla aynı adı taşıyan müellife ait olan Lie-tzu'dur (Liezi). Zhuangzi gibi bütün insanlara eksiksiz özgürlüğün yollarını gösteren Lie-tzu'da bireyin kendi

yaşamını her şeyden üstün tutması ve topluma yarar sağlamak uğruna hiçbir fedakârlıkta bulunmaması gerektiği belirtilir. Milâdî II. yüzyılda ortaya çıkmış Taiping (büyük barış) akımının klasiği olan Taiping Jing’de ise ölümsüzlüğe ulaşmak için gerekli olan tekniklere yer verilir. Huai-nan-tzu (Huainanzi) **usta büyücülerin yazılarından oluşan bir derlemedir.**

TAOCULUKTA İBADET

Taoculuk mâbedleri, rahipleri, âyinleri ve tanrıları olan bir inanç sistemidir. Âyinler daha ziyade mâbedlerde rahipler eşliğinde veya evlerde ibadete ayrılmış mekânlarda icra edilir. Bu âyinlerde ilâhî tarzında şarkılar söylenir, çeşitli dualar okunur, Tao üzerine meditasyon yapılır, özel nefes alma teknikleri ve hareketler uygulanır, Tao-te Çing üzerine konuşulur, tütsü yakılır ve başta Şang-ti olmak üzere çeşitli tanrı ve tanrıçalara dua edilir. Bir Tao âyininin en temel özelliklerinden biri tanrılardan yardım istemek amacıyla **sunulan şarap ve yiyecek takdimesidir.**

Ruhun ölümsüzlüğü inancına sahip olan Tao geleneğinde ölen kişinin bedeniyle birlikte muhteris ruhunun da toprağa gömüldüğüne, saf ruhun ise yaşamaya devam ettiğine inanılır.³⁶

YAHUDİ MİSTİSİZMİ: KABALA

Yahudi mistik inancına göre Torah’ın iki anlamı vardır. İlki Musa’ya, Sina’da inen ve herkesin anlayabileceği yazılı Torah’dır. Burada anlatılanlar onu okuyanların görerek edindikleri izlenimlere dayanmaktadır. Diğerisi ise sözlü Torah’dır. Sözlü Torah, onu kalp gözüyle görebilecek insanlara inen bir kitaptır ve Tanrı onu, anlayabilecek gerçek dindarlara yollamıştır.

Sözlü Torah sırlarla doludur ve onu anlayabilmek için öncelikle mistik ve katı bir hayatı tecrübe etmek gerekmektedir. Kabalistler, bu ikinci kitabın da aslında ilk kaynaktan doğduğunu kabul etmektedirler.

Her dönemde Yahudi mistisizminde Mısır düşüncesinin önemli bir yeri vardır. Nitekim yaşayan tüm mistiklerin hayatlarında Mısır’ın çok özel bir yerinin olduğu bilinmektedir.

Kabala, Torah’ın (Eski Ahit’in ilk beş kitabı) zahiri anlamından başka gizli bir anlama sahip olduğunu ve bu mananın ancak özel bir eğitim sonunda kavranabileceğini savunan bir gelenektir. Kabala, mistik manada ise kabul görme, razı olmadır. Kabala, İbranice’de “gelenek” anlamında kullanılır.

Kabala, Yahudilerin harfçilik ve sayıcılıkla karışık metafizik evren öğretilerini kapsamaktadır. Felsefi temelini Yeni Plâtonculuktan alır. Mistik Tanrı ve evren öğretisi olan Kabala’ya göre evrende varlık bulmuş her şey Tanrı’nın dışlaşma sürecinden sonra hayat bulup maddeleşmiştir. Kabala’ya göre insan da bu dışlaşma sonucu oluşmuş olup adeta küçük evrendir. İnsanoğlu, yaratılanların özelliklerini taşımanın yanında Yaratıcıdan da yansımalar almıştır. Kişi içindeki bu Tanrısal olan özelliklerle ölmeden önce, dünya üzerindeyken rahatlıkla üst âlemlerle iletişim kurabilmektedir. Maddeleşip dünyada birbirinden ayrılan ruhlar tekrar birleşebilmek için birbirlerini aramaktadırlar. Geleneğe göre bekleme sürelerini tamamlayan ruhlar, mesihin gelişiyile birleşerek Tanrı’da bir ve O’nunla aynı olacaklardır.

Yahudi Mistisizmi ise Tanrı ile bir olmanın ya dünyevi zevklerden uzak bir yaşam tercih ederek yahut Tanrı’nın kutsal adlarını mistik anlamda tecrübe ederek gerçekleştirilebileceği üzerine temellenir. **Tanrı’nın kutsal isimleri ise harf ve sayı esaslarına dayanılarak tecrübe edilir.**²

12. yüzyıl ve sonrasında yaygınlaşan Yahudi mistisizminin sözlü geleneğe dayandırılmasının arka planında Kabalist öğretisi ve uygulamaların ancak bir kılavuzun eşliğinde tecrübe edilmesi gerektiği bulunmaktadır.

Kabalist geleneğe göre, Tanrısal olan Torah’ın içerisinde gizli manalar mevcuttur. Musa, Sina Dağı’nda yazılı yasayı alırken sözlü yasayı da almıştır. Gelenek içerisinde bu sözlü yasanın vahyin gizli bilgisini içerdiği düşüncesinden hareketle Kabalist gelenek, bu savı içselleştirip kendine

³⁶ DİA, Taoculuk Maddesi

hasretmiştir. Ancak Kabalist geleneğin mistik ağırlığını kaldırabilecek bedenlere açılacak olan bu sözlü yasadan sözlü bir gelenek büyümüştür. Kabalist geleneğin özünde de sözlü mistik öğretiyi çalışan birine yaratılışın sırlarının açılacağına duyulan inanç vardır. Bu sözlü yasa zamanla Kabala adını almıştır.

Bu sözlü gelenek Musa'ya Sina Dağı'nda aldığı sözlü yasanın yanı sıra babadan oğula, hahamdan öğrencisine, sözlü olarak aktarılan bilgi ve yorumlamalarını da kapsamaktadır.

Kabala mistik bir gelenektir. Kabalist ise bir mistiktir; Tanrı'yla görsel, işitsel ve ruhsal bir iletişim kurar. Kutsal yazıları ise bu vecd ve istiğrak halinde iken yorumlar ve maddi kişiliğinden soyutlanır.

Kabala'nın kökeni, İ.S. 1. yüzyılda Filistin'de filizlenen Merkabah gizemciliğine kadar geri götürülebilir. Yahudiler arasında Babil tutsaklığının hemen sonrasında mistik akımların varlığı, Hezekiel'in kitabından da anlaşılmaktadır.

Yahudiler arasında bile Kabala'nın kapıları her insana açık tutulmamıştır. Adeta bu gelenek, usta-cıracak ilişkisi gibi bilge kişiden bilge olmayan aday kişilere aktarılıyordu.

Kabalistler, Kabala hikmetini açıklayabilecekleri zamanın ve şartların uygun olmadığından bahsederek onu halka açıklamayı düşünmemişlerdir. Halkın bu geleneğe hazır olmadığını söyleyerek binlerce yıl onu saklı tutmuşlardır.

Kabalistler kendilerini Tanrı'nın seçkin kulları olarak görürler. Kabalist gelenek içinde seçkin insanlar yani peygamberler Tanrı'nın sözlerini konuşmaktadırlar. Kastedilen o ki Tanrı aşkın olmanın aksine ulaşılabilen bir varlıktır. Kabala'yı gerçekten özümseyebilen mistik ise bu elçiler sayesinde Tanrı'ya ulaşmayı onunla bir olmayı arzu eder.

Dün olduğu gibi bugün de Kabala akılla kavranabilecek bir öğreti değildir. Çünkü akıl insanı Tanrı'ya ulaştırmak için gerekli ama yeterli bir meleke değildir. Kabala'da çeşitli mistik ve sembolik ritüellerle ruhi yönden Tanrı'ya ulaşılabilir. Bu amaçla Kutsal Kitap'ın harflerine zahirî anlamlarından hariç batiniî anlamlar yüklenir. Verilen cevaplarda, mevcut olan bilgilerden hep daha fazlasının bulunduğu ve aranılması üzerine olan teşvik de dikkat çekicidir. **Açıklanmayan bilgilerin olduğu söylenerek merak hep canlı tutulmak istenmiştir.**

Kabala'nın yazılı olarak üç ana kitabı bulunmaktadır. Bunlar Sefer ha Zohar, Sefer ha Yezirah ve Sefer ha Bahir kitaplarıdır. Bu kaynaklar anonimdir ve çeşitli bölümlerden oluşmaktadır, bunlar yazılı Kabala'yı teşkil ederler. **Temelde rabıtaya dayalı olan pratiklerin bulunduğu yazılı Kabala'nın doğu gizemciliğinden etkilendiği düşünülmektedir.**

Bahir Kitabı, Rabbi Nehvuniah Ben Hakana'nın Merkabah dönemine ait tecrübelerinde trans ve vecd halinde iken verdiği söylevlerden oluşan yazılı metne Bahir (Işığın Kitabı) adı verilmiştir.

Bahir, aslında Eski Ahit'in geniş kapsamlı bir simgesel yorumudur ve dayandığı temel motif, İbrani alfabesindeki harflerin ses ve biçimlerinin gizemli anlamlarıdır.

Kabala metinlerinin en önemlilerinden biri olan Sefer Ha Bahir kitabı, 12. yüzyıla aittir. Yahudi Kabalist geleneğine "gilgul" (ruh göçü) kavramını dâhil etmiştir.

Sefer Yezirah, Ortaçağın sonuna doğru ortaya çıkmıştır. Sefer Yezirah 10.yy da doğmuş ve 13.yy da gelişmeye başlamıştır. İbranice anlamı "yaratma" olan Yezirah'da sayılar ve harfler Tanrı'nın evrendeki sembolleri olarak görünmüştür. Geleneğe göre bu sayılar ve harfler toplamda gizli bilgeliğin otuz iki yolunu oluşturmaktadır.

Sefer Yezirah ortaçağ Kabalistleri tarafından en önemli Kabalist metin olarak kabul edilir. Merkabah mistiklerinin Şamanik trans ritüellerini gösterdikleri devrin en etkili metni Sefer Yezirah kabul edilmektedir. Sefer Yezirah içeriğinde Sefirot'u açıklamaktadır.

Zohar, Rabbi Şimon Bar Yohai'nin öğrencileri tarafından İ.S. 170'de İsrail'de yazıya geçirilmiştir. Zohar eşsiz bir anlatım ve yorumla kısa hikâyeler şeklinde, Aramice olarak yazılmıştır. Zohar bugün birçok Ortodoks tarikat tarafından Talmut kadar kabul görmektedir. Rabbi Simeon'a göre yazılı ve sözlü Tevrat birdir. Her ikisi de Musa'ya Sina Dağı'nda vahyedilmiştir. **Rabbi Simeon buradan**

hareketle Kabalacılara Tanrı ile bütünleşmeyi sağlayacak meditasyonları geleneğe kaydetmiştir.

Sefer Yezirah'taki harfler üzerine yapılan mistik tecrübeler Zohar'da daha da genişletilmiştir. Zohar ışık, ihtişam anlamlarına gelmektedir.

Zohar, Torah'ın mistik bir yorumudur. Kabalist geleneğinin en önemli kitabı Zohar, geçmişteki yorumlar kadar gelecek yorumları da içerir. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi Kabala artan bir gelenektir. Sonradan eklenen cümleler dahi Kabala ve Zohar'da yer bulur. Bugün dahi Kabalist dünyanın en meşhur eseri Zohar'dır. Öyle ki bazı Kabalist çevrelerce Tevrat'ın şöhretini geride bırakacak kadar meşhur kabul edilmiştir.

Tevrat'ın Tanrı'nın büyük adı olduğu düşüncesi Tevrat'ın yaratılmadığı fikrini akıllara getirebilir. Kabalistlere göre ise Tevrat yaratılmamış bizzat Tanrı'dan yansımıştır.

Tevrat'ın harfleri üzerine yapılan yoğun meditasyonlar sonucu Kabalist Tanrı'nın yüce gücüne erişerek model insan dahi yaratılabilmektedir. Bu düşünce ise Yahudi geleneğinde 'golem masalı' olarak anlatılmıştır. Ortodoks Yahudilik, 17. ve 18. yüzyıllar boyu Kabala'dan oldukça etkilenmiştir. Mesih Sabetay Sevi'nin etkisiyle kitleler halinde birçok Rabbi ve Kabalist dinden çıkmıştır. Bu durum Kabala üzerine çalışanların sayısını azaltmıştır.

Yahudi kozmolojisinde Tanrı yarattığı dünyanın ötesinde gizlenerek durmaktadır. Bu evren Tanrıdan yayıldıysa evren Tanrı, Tanrı da evren olmaktadır. Panteist anlayışla ifade edecek olursak "her şey Tanrı" dır. Tanrı kendisini âlemle evrenle sınırlandırmış olmaktadır.

KABALA'DA TANRI

Kabala'da Aşkın Tanrı'nın karşılığı Ayn'dır. İbranice anlamı "hiçbir şey" olan Ayn, Tanrı için kullanıldığı vakit "var oluşun ötesinde" anlamına gelmektedir. Ayn hiçbir yerdir, hiçbir şeydir yani yokluktur. Tanrı Ayn'dır. Yani Mutlak Yokluk'tur. Gelenekte Ayn Sof "sonu olmayan"dır. Yani içkin Tanrı demektir. Ayn Sof Mutlak Her Şey'dir.

Kabalaya göre her şey ruhtur. Bu Ruh gerçek Tanrısallıktır veya Sonsuz Varlık, "Ayn Sof", bütün nedenlerin nedeni ve bütün etkilerin nedenidir. Her şey "O"ndan tecelli eder, "O"nun içindedir. Evren milyonlarca değişik biçimlerde tezahür eden İlahinin ezeli zuhurudur.

KABALA'DA RUH

Nefes, Kabala'da nefesi olan her canlı olan candır. Ruah ise hayvanla insanı birbirinden ayıran ruhtur. Ruah, ise cennet bahçesine geçip orada dünyadaki bedenine eş değer bir kılığa bürünür ve bahçenin keyfini sürer.

Kabala'da ruh ve beden ikiliği söz konusudur. Kendimizi iyi ve sağlıklı tanımladığımız vakit ruh ve beden bütünleşmiştir. Ruh ve beden ikilisinde en güçlü ayrılık ölümdür.

Ölümün ve yaşamın eşit olmadığı Asiyah dünyasında biz eğer bütün maddesel ağırlıklarımızdan sıyrılıp zamanı aşabilirsek Tanrı'yla bir ve bütün olabiliriz. Kendimizi bütünün parçaları olarak değil de bir olarak tanımlarsak bu yüce tecrübeye erişemeyiz.³⁷

HIRİSTİYANLIĞA YUNAN VE ROMA UYGARLIĞI ETKİSİ

Hristiyan teologları Hristiyanlığı monoteist bir din olarak görmektedir. Baba, oğul, Rûhulkudüs'ten oluşan bu üç kavrama (teslis) başvurmadan Hristiyanlık'taki Tanrı inancını açıklamak imkânsızdır. Fakat kilise her halükârda **Tanrı kavramını bir sır olarak kabul etmekte ve bu konudaki açıklamaları daha çok sembolik bir dille yorumlamaktadır.**

Erken dönemlerde Hristiyanlığın Tanrı inancı yahudi inançlarını yansıtmaktaydı. Yeni Ahid'deki Tanrı tasviri genel yahudi anlayışından farklı değildir. O iyilik, hakikat ve hikmetin

³⁷ Yahudi Mistisizmi: Kabala, Şule Burul, s.34,40

kendisidir (Markos, 10/18; Romalılar'a Mektup, 3/5; 16/27). Gökler âlemi O'nun tahtıdır; O ebedî olarak kutsaldır; yeryüzündeki her şeyi O kontrol eder (Matta, 5/34; 23/22; Romalılar'a Mektup, 9/5, 14). O yaratıcıdır ve hiçbir şey O'nun bilgisinin dışında değildir (Matta, 6/30; 10/29; 19/4; Markos, 13/19; Luka, 12/24; Resullerin İşleri, 4/24; 17/24; Romalılar'a Mektup, 1/18; Efesliler'e Mektup, 3/9; Timoteos'a Birinci Mektup, 4/3; Petrus'un Birinci Mektubu, 4/19; Vahiy, 4/11).

Yaratıcı olarak O yaratılmışlardan ayrı olsa bile (Romalılar'a Mektup, 1/25) onlarda mündemiçtir (içkindir) (Efesliler'e Mektup, 4/6). Bu durumda **Yeni Ahid'de ne İsa'nın Tanrı olduğuna dair ne de teslîs formülasyonuna ait bir iz vardır**. Matta'da (28/19) ortaya çıkan **baba, oğul, ruh üçlüsü de yine teslîs (üçleme) düşüncesini yansıtmaz**; yalnızca Gentile (Yahudi olmayanlar) misyonu için gerekli bir düzenlemenin ifadesidir.

İlk dönemde kilisedeki yahudi kökenli Tanrı inancı, yaklaşık I. yüzyılın sonuna doğru Yeni Eflâtuncu felsefenin etkisi ve Gentile topraklarında yaşayan Yunan-Roma kökenli insanları hristiyanlaştırma amacının sonucunda şekil değiştirmeye başladı. Böylece Tanrı kavramı biri teslîs, diğeri Tanrı'nın enkarnasyonu olarak İsa figürü ile ilişkilendirildi. Kilisenin sır olarak kabul ettiği her iki kavramın Hristiyanlığa ne zaman ve nasıl girdiği açık değildir.

Geleneksel izaha göre teslîs baba, oğul ve Rûhukudûs olmak üzere üç unsurdan oluşmaktadır. **Babanın görevi sevgisi dolayısıyla insanlığı yaratmak, oğulun görevi insanlığı kurtarmak, Rûhukudûs'ün görevi ise insanlara inâyet bahşetmektir.**

Tanrı'nın bedenleşmiş olabileceği fikrine ait en erken metinlerden biri Filipililer'e Mektup'ta (2/6-11) görülür. Burada İsa'nın varlık öncesi (preexistent) yönü vurgulanmaktadır. **Muhtemelen İsa'nın ilk önce preexistent bir varlığının olduğu kabul edilmişti; fakat buradan enkarnasyon fikrine nasıl geçildiği açık değildir.**

Yuhanna İncili'nin sadece preexistent bir İsa'yı kabul ettiğini düşünmek gerekir. Her halükârda İsa'nın Tanrı'nın ezeli ve ebedî kelâmı (logos) olarak kabul edilişi onun tanrılaştırılmasına giden kapıyı aralamıştır. Buna göre **İsa tanrı olarak yeryüzüne inmiş ve insanlar arasında dolaşmıştır.**

IV. yüzyıla gelindiğinde kilise teslîse dayalı bir Tanrı anlayışını ve İsa'nın da Tanrı'dan bir parça olarak yeryüzünde cisimleşmiş olduğunu tamamen kabul etmişti. Kilise teslîs fikrinin politeizme götürmesini engellemek için teslîsteki üç unsurun mahiyetini, onların birliğinden oluşan tek Tanrı'nın mahiyetinden ayırt etme ihtiyacını duydu. Buna göre **Tanrı'da hem tek bir tabiat (mia ousia) hem de üç kişilik (treis hupostaseis) mevcuttur.**

HİRİSTİYANLIKTAKİ ÜÇLEME (TESLÎS/TRINITY)

Milâdî III-IV. yüzyıllar arasında şekillenen ve hristiyan akîdesinin temelini oluşturan üçlü ilâhlık anlayışı.

Teslîs fikri Hristiyanlık öncesi geleneklerde (**Mısır'da İsis, Osiris ve Horus, Hint'te Brahma, Vişnu, Şiva**) ve yahudi mistisizminde farklı biçimlerde yer almıştır.

Kitâb-ı Mukaddes'te teslîs ne kelime ne de doktrin olarak mevcuttur. Hristiyanlığın oluşum döneminin başlangıcında Stoacı filozoflar tarafından kullanıldığı ve yahudi gnostik çevrelerde bilhassa İskenderiyeli yahudi filozofu **Filon (ö. 50) tarafından benimsendiği şekliyle yaratılıştaki ilk ilke ya da "Tanrı'nın kendisiyle dünyayı yarattığı kelimesi"** anlamında **"logos"** fikri İsa'nın tabiatı ve ilâhlık konusu üzerine yapılan yorumları etkilemiştir. Yuhanna İncili'nde ve Pavlus'un mektuplarında vurgulandığı üzere **İsa Mesîh, fizikî anlamda değilse bile mânevî anlamda babanın oğlu yani logosu kabul edilmiştir.**

Teslîs kelimesi, ilk defa Antakya Patriği Teofilos tarafından yaklaşık 180 yılında bugün anlaşılan mânada teslîs doktrinini kastetmeden Tanrı, Tanrı'nın kelimesi ve Tanrı'nın hikmeti (ruhu) şeklinde kullanılmıştır. İlk kilise babalarından Irenaeus (II. yüzyıl), oğul ve ruhu tek bir Tanrı'nın (baba) farklı görünüşleri biçiminde yorumlamıştır. **İlk Latin kilise babası Tertullian (ö. 225), bir asır sonra doktrinleşecek olan teslîs inancını belirleyecek şekilde ilâhlıktaki üç unsurdan bahsetmiş, bunların özde bir, fakat şahsiyet olarak ayrı olduğunu ve bu**

şahsiyetlerden her birinin kâinatın yaratılışında farklı birer fonksiyon icra ettiğini ileri sürmüştür. Buna göre ilk şahsiyetin (baba) görevi yaratma, ikinci şahsiyetin (oğul) görevi kurtarma, üçüncü şahsiyetin (kutsal ruh) görevi kutsamadır.

IV. yüzyılda İmparator Konstantinos'un hristiyanlara yönelik tolerans kararının ardından genelde Hristiyanlık, özelde teslîs inancı açısından yeni bir gelişme ortaya çıkmıştır. Konstantinos imparatorluk içinde birliği tesis etmek amacıyla, diğer bir ifadeyle imparatorluğun birliğinin teminatı olarak Hristiyanlık içinde de birliği gerekli görmüş, teolojik tartışmaları sona erdirmek ve kilise teşkilâtını güçlendirmek maksadıyla İznik'te 325 yılında bütün piskoposların katılımıyla (ekümenik: dünya çapında) bir konsilin toplanmasını kararlaştırmıştır.

Baba ile oğul arasındaki ilişki üzerine yoğunlaşan tartışmalarda Mısırlı hristiyan teologu Arius, teslîsi şeklen reddetmese de tek mutlak ilâhî ilke olarak babanın yani tekin hâkimiyetini esas alan bir ilâhlık anlayışını savunmuştur. Arius'a göre logos ya da Mesîh anlamında oğulun ezeli olması imkânsızdır, zira sadece baba yani Tanrı doğurulmamıştır, dolayısıyla tek ezeli olan da O'dur. Yaratılış ve kurtuluşa yönelik ilâhî planın bir vasıtası kabul edilen oğul ise bu mânada ilk aşkın varlık ve her şeyin ilkesi olmakla birlikte yine de yaratılmış bir varlıktır. Bu şekilde Arius teslîsteki ilk ilkenin mutlak ilâhlığını ve ezeliliğini savunmuş, ikinci ilkenin baba ile aynı (Gr. homoousios) tabiata değil sadece benzer (Gr. homoios) tabiata sahip bulunduğunu ileri sürmüştür. Arius, İznik Konsili'nde Doğulu piskoposların çoğunluğu tarafından desteklense de İskenderiye Piskoposu Alexander ve ardından Athanasius ile Batılı piskoposların hücumuna uğramıştır. Yapılan oylama sonunda Arius'un tezi konsildeki piskoposların çoğunluğu tarafından reddedilmiş, buna karşılık oğulun baba ile aynı tabiata sahip, dolayısıyla ilâh olduğu tezi kabul görmüştür. Bu tez, Hristiyanlık tarihinin ilk ekümenik konsilinde karara bağlanan aslî bir dogma hüviyetine sahiptir. Konstantinos'un ardından İmparator Konstantios ile Valens, Ariusçu tezi desteklese de kilise heretik (sapkın) kabul ettiği Arius taraftarlarını ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Ariusçuluk, İsa'nın ilâhlığını reddeden ve tek Tanrı inancını benimseyen yahudi-hristiyan Ebionitler gibi VI. yüzyıla kadar varlığını devam ettirdikten sonra tarihe karışmıştır.

Hristiyanlığı resmî din haline getiren İmparator I. Theodosios zamanında İstanbul'da toplanan ikinci ekümenik konsilde (381) teslîsteki üçüncü unsur olan kutsal ruhun da oğul gibi ilâhî tabiata sahip bulunduğu görüşü karara bağlanmıştır. Bu ilk iki konsilin kararları sonucunda teslîsi meydana getiren baba, oğul ve kutsal ruhun aynı özden geldiği ve hepsinin birer ilâh olduğu tezi kabul edilmiştir. İlk defa Tertullian tarafından söylendiği biçimiyle "üç şahsiyete ve tek öze sahip ilâhlık" yani "üçlü birlik" şeklinde ifade edilmiştir.

Efes Konsili'nde İsa'nın ilâhî ve insanî tabiatlarını tamamen birbirinden ayırarak Meryem'den doğan İsa'nın Tanrı sayılamayacağını ileri süren İstanbul Patriği Nestorius aforoz edilmiş, Kadıköy Konsili'nde ise İsa'nın insanî tabiatının ilâhî tabiatı içinde yok olduğunu iddia eden monofizit görüşü reddedilmiştir. Bunun yerine İsa'nın tek bir şahsiyette ilâhî ve insanî iki ayrı tabiata sahip bulunduğu, yani aynı anda hem tam bir insan hem tam bir ilâh ve Meryem'in de Tanrı'nın annesi (theotokos) olduğu görüşü kabul edilmiştir. Bu şekilde dogma haline gelen teslîs doktrini, hem Grek hem Latin teologları tarafından aklî ve ontolojik bir kavramlaştırmayı gerekli kılacak şekilde hristiyan teolojisinin başlangıç noktasını oluşturmuştur.

İlâhî sırrın derinliğinin göstergesi biçiminde görülen ilâhlıktaki üç farklı şahıs fikri, ilk kilise babaları tarafından dönemin revaçta olan felsefî kavramları çerçevesinde yorumlanmıştır. Söz konusu kavramlardan biri özellikle Yeni Eflâtuncu düşünce içinde gelişen, maddî ve mânevî hakikatin Tanrı'dan sudûr (türeme veya taşma) yoluyla çıktığı fikridir.

Genelde, teslîsin tamamıyla anlaşılmasının insan aklını aşan bir husus olduğu, bu mânada aklın Tanrı'nın varlığının sırrı karşısında boyun eğmesi gerektiği kabul edilmiştir.

XVI. yüzyılda Batı Avrupa'da ortaya çıkan reform hareketinin Roma Katolik kilisesinin otoritesini kökten sorgulamasıyla birlikte teslîs doktrini tekrar tartışma konusu haline gelmiştir. Hareketin liderleri olan Martin Luther, John Calvin ve Ulrich Zwingli doktrini benimserken aynı dönemde ortaya çıkıp Polonya ve Transilvanya'da (Macaristan) geniş desteğe sahip olan, Hollanda, İngiltere ve daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde belli ölçüde taraftar bulan Sosinyen ve diğer Unitaryen hareketler "Tanrı'nın üçlüğü" anlamında teslîs doktrinini

reddetmiş ve İsa'nın yaratılmış olduğunu söylemiştir. İsa'yı bir peygamber kabul eden klasik Unitaryen anlayışa göre Ahd-i Cedid'de İsa ne Tanrılık iddiasında bulunmuş ne de Tanrı'nın üçlüğünden bahsetmiştir.³⁸

HİRİSTİYANLIKTAKİ KABALİZM

İspanya ve İtalya'da din değiştiren Yahudiler, " Hıristiyan Kabalası " adı altında bu öğretinin devamını başka kisvelerle de olsa sağlamışlardır. "Hıristiyanlaşmış Kabala"nın İspanya'da gelişiminin en önemli kaynakları: Katolik mezhebine alınan Yahudilerin veya dönmelerin yazıları ve Floransa'da Medici ailesinin hamiliğini yaptığı Platonik Akademi idi. Giovanni Pico della Mirandola (1463-94) idi. Roma'da tartışmaya açılan 900 sav arasında Pico'nun,"İsa'nın ilahîliğini Maji ve Kabala'dan daha iyi ikna eden ilimler yoktur" savı vardı, böylece birçok insan için Kabala ilk kez Hıristiyan dünyasına girmiştir.

Yahudi metinlerin engizisyon tarafından yok edilme tehdidini yaşadığı dönemlerde, varlıklarını korumaya ve onlardan pratik yarar sağlamaya çalışan mistikler tarafından Kabalistik fikirlerin Hıristiyanlaştırılmasıdır. Bunun üzerine 15. asırda bir tür Hıristiyan Kabalası gelişmiştir. Bunun sonucu olarak da Kabalistik ağacın üst üçlemi Hıristiyan teslis doktrini ile eşleştirilmiştir.

Hıristiyanlık üzerine derin bir araştırma yapılacak olunursa onun pek çok din ve kültürün etkisi altında kalmış olduğu görülür. Bu din ve kültürlerin başında Yahudiliği zikredebiliriz. Özellikle Merkabah mistik geleneğinin Hıristiyanlık üzerindeki etkileri ciddi boyuttadır. Hıristiyanlığın içinde doğduğu ortam Yahudilerin gerek Merkabah mistisizmine gerekse de mesihçi düşüncelere yönelerek kurtuluş çareleri aradığı bir ortamdı.³⁹

HİRİSTİYANLIKTAKİ HULÛL VEYA INCARNATION (TANRI'NIN İNSAN BEDENİNE GİRMESİ)

Hulûl kavramının önem kazandığı ikinci din Hıristiyanlık'tır. Hulûl inancı için hıristiyan literatüründe "et" anlamında Latince caro kökünden türetilen ve "ulûhiyyetin bedenleşmesi" anlamına gelen incarnation kelimesi kullanılır. Hıristiyanlığa göre Tanrı, insanlığı kurtarmak amacıyla Nâsıralı İsa'nın kişiliğinde bedene bürünmüştür. Bir iman esası olarak kabul görür. Enkarnasyon fikrini İsa'nın "pre-existent" (beşerî varlığından önceki) varlığı ile birleştirir.

Liberal yorumlara göre Hıristiyanlık'taki enkarnasyon inancı, **Grek geleneklerinden bölgedeki pagan inançlara kadar uzanan geniş bir kültürün etkisi altında gelişmiştir.** Grekçe konuşan yahudi-hıristiyan çevrelerde Yahudilik'teki şahıslatırılmış hikmet (hokma) anlayışının Grek felsefesindeki logos kavramı ile birleştirilmesi ilk önce İsa'nın **pre-existent bir varlık** olarak kabulüne yol açmıştır. Böylece bir bakıma **Yahudilik'teki "ezelî Tevrat" anlayışı** yerine Hıristiyanlık'ta İsa konulmuştur. Bu fikir muhtemelen daha sonraları Gentile (Yahudi olmayan) hıristiyanları arasında Tanrı'nın İsa sûretinde bedenleştiği fikrine yol açmıştır.

Erken dönemlerde **enkarnasyon doktrini**, yahudi geleneğini sürdüren yahudi-hıristiyan kökenli gruplar dışındaki bütün kiliselerde kabul görmüştür. İlk kilise babalarının metinlerinde özellikle vurgulanan bu doktrin İznik Konsili'nde (325) **resmî bir akîde** haline getirilmiştir.

MÜSLÜMAN TOPLUMLARDA HULÛL VEYA INCARNATION

(TANRI'NIN İNSAN BEDENİNE GİRMESİ)

Hulûl, genellikle Allah'ın yaratıklarına ve özellikle insanın bedenine intikal etmesi, tenâsüh ise insan ruhunun başka bir insan veya hayvana ait bedene girmesi mânasında kullanılır.

³⁸ DİA, Teslis Maddesi

³⁹ Yahudi Mistisizmi: Kabala, Şule Burul, s.13.

Hulûl telakkisinin menşei Sâbîler'e ve animistik dinlere kadar uzanmaktaysa da bu telakki yaşayan dinler içinde daha çok Hinduizm'e mensup olanlarla hristiyanların temel inançlarından birini teşkil etmiştir. Bu inancın İslâm âleminde ortaya çıkması ise hristiyanların ve Yeni Eflâtuncu felsefenin tesiriyle olmuştur. Kaynaklarda, müslümanlar arasında hulûl inancını benimseyen ilk kişinin ilâhî bir cüzün Hz. Ali'ye ve onun soyundan gelen imamlara intikal ettiğini iddia eden Abdullah b. Sebe olduğu belirtilir. Daha sonra teşekkül eden aşırı Şîî fırkalarda hulûl ilkesi ortak bir inanç haline gelmiştir. İbn Haldûn, hulûl inancının bu aşırı fırkalar aracılığıyla bazı sûfilere taşındığını ve bu çevrelerde taraftar bulduğunu kaydetmektedir. Ebû Hayyân el-Endelüsî, vahdet-i vücûd nazariyesiyle irtibatlandığı hulûlün İslâm tasavvufuna aslında müslüman olmadıkları halde müslüman görünen bazı hristiyanlarca sokulduğunu ileri sürer.

Hulûl inancı iki grupta toplanmıştır. 1. **MUTLAK HULÛL.** Allah'ın zâtıyla her şeye hulûl ettiğini ve her yerde bulunduğunu kabul eden dini inançtır. Bu tür hulûlün kapsamına öncelikle panteist felsefeler ve onların bir türü olduğu ileri sürülen vahdet-i vücûd nazariyesinin dahil olduğu kabul edilir ve bu nazariyenin belli başlı temsilcileri arasında İbnü'l-Fârız, Muhyiddin İbnü'l-Arabî, İbn Seb'in, Afîfüddin et-Tilimsânî gibi isimler zikredilir. Bunların mutlak hulûlü benimseyenler arasında gösterilmesi Allah-âlem aynîliğini savundukları düşüncesine dayanmaktadır (meselâ bk. İbnü'l-Arabî, VI, 167). Zira onlar, tasavvufta seyrü sülûk merhalelerini aşarak "fenâ fillâh" mertebesine erenlerin Allah'tan başka hiçbir varlığın bulunmadığını tecrübe ile bildiklerine ilişkin düşüncelerini açıkça beyan etmişlerdir. Yine bu sûfiler vâcib varlığın mutlak ve tek mevcut (varlık) olduğunu, tabiatta görülen çokluğun insanın varlığı eksik algılamasından ibaret bulunduğunu söylemişlerdir, bu da onların Allah-âlem ikiliğini reddettikleri tarzında yorumlanmıştır. Bu tür hulûlü benimseyenlere İttihâdiyye adı verilmiştir.

Ebü'l-Hasan el-Eş'arî, isim zikretmeden müslümanlar arasında Allah'ın her yere hulûl ettiğini söyleyen bir grubun mevcut olduğunu nakleder (Maḳâlât, s. 210, 214). Âcürri buna inananlara Hulûliyye adını vererek bunları Cehmiyye ile özdeşleştirir. Malatî de zaman zaman Hulûliyye diye adlandırdığı Râfîzî gruplarının, Allah'ın yüce bir nur olduğuna ve yaratıkların bu nurdan oluştuğuna inandıklarını söyler. İbn Teymiyye, bu gruba vahdet-i vücûd nazariyesini savunanları da dahil eder ve Cehmiyye'ye ait inançların bu nazariyeye öncülük yaptığını ileri sürer. Bununla birlikte sûfilere hulûl inancının asıl temsilcileri olarak gördüğünü de kaydeder.

2. **MUAYYEN HULÛL.** Allah'ın zâtı veya sıfatlarıyla muayyen bir şahsa yahut belirli bir nesneye intikal ettiğini kabul eden dini inançtır. Hristiyanların Hz. İsa, aşırı Şîîler'in imamlar hakkında, bazı sûfilerin de şeyhleri hakkında benimsedikleri inançlar bu tür hulûle örnek olarak gösterilir. Zira hristiyanlar Tanrı'nın (ilâhî kelâmın) Hz. İsa'ya hulûl ettiğini ve böylece İsa'nın tanrı olduğunu iddia etmişlerdir. Hristiyanlar ezeli olan kelâmın Allah olduğuna ve Allah'ın ete kemiğe bürünerek Hz. İsa şeklinde ortaya çıktığına inanırlar, bu da hulûl inancının esasını teşkil eder.

İslâm dinine müntesip olduğunu ileri süren Sebeiyye, Hattâbiyye, Haksâriyye, Beyâniyye, Nemîriyye, Mukannaiyye, Nusayriyye, Dürziyye, Nizâriyye, Şuray'ıyye, İshâkiyye gibi Gâliyye fırkaları Allah'ın kâmil insanlara hulûl edebileceği şeklindeki inançlarıyla muayyen hulûlü benimsemişlerdir. Onlara göre, "Ona (Âdem) ruhumdan üfledim" (el-Hicr 15/29) meâlindeki âyet bunun açık delilidir. Ayrıca bu gruplar Cebrâil'in Dihye el-Kelbî, şeytanın da bazı insanların sûretine bürünerek temessül etmesini, ruhanî varlıkların cismanî varlıklara hulûl edebileceğine ilişkin deliller arasında gösterirler. Bunlardan başka insan-Allah birliğini (ittihad) iddia eden, ruhun, peygamberlerin ve imamların Allah'ın nurundan doğduğunu söyleyen aşırı Şîîler de muayyen hulûlü benimseyenler arasında zikredilmiştir.

Gâliyye arasında zikredilen Hallâciyye ve Hulmânîyye gibi bazı tasavvufî akımların da Allah'ın insanlara hulûl ettiğine inandıkları kaynaklarda zikredilir. Dimaşkî, meleklerin Hz. Âdem'e secde etmesini Allah'ın ona hulûl etmesine bağlamış ve Allah'ın güzel insanlara hulûl ettiğini iddia etmiştir. Hallâc-ı Mansûr da beşerî vasıflardan sıyrılan insanlara Hz. İsa'ya olduğu gibi ilâhî ruhun hulûl edeceğini ileri sürmüştür. Bektaşîler arasında muayyen hulûle inananlara rastlanır. Buna göre ilâhî ruhun Bektaşî babalarına intikal ettiğine ve böylece insan bedenine girdiğine inanılır.

Başta Ehl-i sünnet olmak üzere Mu'tezile'ye ve mütedil Şîa'ya mensup İslâm kelâmcıları ister mutlak ister muayyen olsun, bütün şekilleriyle hulûlün İslâm akaidine (inanç esaslarına) aykırı olduğunda da ittifak etmişlerdir. Bunların hulûl inancıyla ilgili tenkitlerini şöylece özetlemek mümkündür: Allah'ın belirli bir varlığa hulûl etmesi mümkün değildir. Zira hulûl bir varlığa tahsis edilmeyi, başkasına muhtaç olmayı, bir yerde ve yönde bulunmayı, parçalara bölünmeyi, başka bir nesneye bitişip onunla tek varlık haline gelmeyi, yapısal değişmeyi ve aşağı varlıklara intikal etmeyi gerektirir. Bütün bunlar hâdis olan (yaratılan) ve maddeden ibaret bulunan mevcutlara (varlıklara) ait özellikler olup hulûl eden varlığın (Tanrı'nın) araz, cevher veya cisim [Araz: Maddenin özellikleri (sertlik, akışkanlık, renk, koku, şekil); Cevher: Maddenin özü (demir, taş, maden, ağaç, insan, altın, elma); Cisim: Üç boyutlu varlık (cisim yoksa özellikler görünmez)] olmasını gerektirir. Halbuki Allah madde üstü yetkin bir varlıktır, cevher yahut da araz olmaktan ve bunlara ait nitelikler taşımaktan münezzehtir. Hulûl O'nun zâtı gibi sıfatları hakkında da imkânsızdır. Zira sıfatların zâttan ayrılması muhaldir.

Allah'ın bütün varlıklara hulûl edip onlarla ittihad etmesi de mümkün değildir. Zira bu hem naslara hem de akla aykırıdır. Kur'an ve Sünnet'te böyle bir akîdeyi doğrulayacak hiçbir delil yoktur. Aksine naslarda Allah'ın zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde benzersiz olduğu ve O'nun dışındaki her şeyin yaratılmış varlıklardan ibaret bulunduğu te'vile imkân bırakmayacak bir açıklıkla ifade edilmiş, İslâm âlimleri de nasları bu çerçevede anlamışlardır. Hulûl ve ittihad telakkisi aklın ilkeleriyle de bağdaşmaz. Çünkü böyle bir anlayış Allah-âlem ikiliğini ortadan kaldırmakta ve aklın temel ilkelerinden biri olan ayniyetle çelişmektedir. Allah kavramının ezeli ve üstün bir varlığa, âlemin ise yaratılmış, mümkün ve eksik varlıklara tekabül ettiği bilinen bir gerçektir. Bundan dolayı Allah-âlem ikiliğini ortadan kaldıran panteist görüşlerle benzer unsurlar taşıyan vahdet-i vücûd nazariyesi ve diğer hulûl iddiaları içinden çıkılması imkânsız çelişkiler ihtiva eder (Âcurrî; İbn Teymiyye; İsfahânî; Teftâzânî; Beyâzîzâde).

Hulûl akîdesini kanıtlamak için Hz. Âdem'e ilâhî ruhun üflenmesiyle ilgili âyete dayanılarak ortaya konan naklî delil geçerli değildir. Çünkü ilgili âyetlerde (el-Hicr 15/29; Sâd 38/72) Allah'tan bir cüzün Hz. Âdem'e hulûl ettiğine ilişkin bir beyan yoktur. Âyette yer alan "ruhumdan" ifadesiyle kastedilen ruh Allah'ın zâtıyla ilgili değil O'nun emrinde olan ve mahiyeti bilinmeyen bir ruhtur. Bununla Cebrâil'in kastedilmiş olması mümkündür. Zira başka bir âyette Cebrâil'den "ruhumuz" diye bahsedilmektedir (Meryem 19/17). **Eğer buradaki "ruhum" ifadesiyle Allah'ın zâtı kastedilmiş olsaydı, ilâhî özellik taşıyacak olan insanın mükellef tutulması bir bakıma Allah'ın kendini kendine iman ve itaat etmekle yükümlü tutması ve kendine ceza veya mükâfat vermesi gibi bir sonuç ortaya çıkardı. Açık naslara ve İslâm'ın ulûhiyyet anlayışına aykırı düşmesi sebebiyledir ki ılımlı sûfiler de dahil olmak üzere bütün İslâm âlimleri hulûlû reddetmiş ve bu inancı benimseyenleri tekfir etmişlerdir. Nitekim muayyen hulûl benimsyen hristiyanlarla İslâm'a mensup olduğunu iddia eden Gâliyye fırkalarının kâfir oldukları hususunda İslâm âlimleri arasında ihtilâf yoktur.** İhtilâf daha çok, Selefiyye âlimlerince mutlak hulûle (hulûl-i âm) dahil edilen vahdet-i vücûd nazariyesiyle kelâmcıların Tanrı anlayışının hulûl kapsamına girip girmediği noktasında olmuştur. **Selefiyye âlimleri, vahdet-i vücûd nazariyesinin mutlak hulûlden başka bir anlam taşımadığını söylerken Muhyiddin İbnü'l-Arabî ve ona bağlı bazı sûfiler bunu reddetmişlerdir.** Gazzâlî "fenâ" mertebesine eren sûfilerin "sekr" halinde iken müşahede ettikleri varlığın dışındaki bütün varlıkları yok saydıklarını ve yaşadıkları yüksek vecd hali sebebiyle bazan hulûl iddiasında bulunduklarını belirtip bunu hayalden kaynaklanan bir yanılğı olarak değerlendirir (İhyâ', II, 291).

Kelâmcılar her türlü hulûl imkânsız görmekte ve bu inancı benimseyenleri tekfir etmektedir.⁴⁰

MÜSLÜMAN TOPLUMLARDA KABALA'NIN ETKİLERİ

BATINİLİK (GİZEMCİLİK) VE HURUFİLİK (HARF VE SAYI NUMEROLOJİSİ)

Batınilik genel anlamda, nasları zahir ve batın ayırımına tabi tutarak bir takım teviller yapan ve dinin temel hükümlerini farklı bir biçimde yorumlayan itikadi guruplar

⁴⁰ DİA, Hulul Maddesi

bütünüdür. Bir düşünce olarak Batınlık, çeşitli kültürlerin bir harmanıdır. Batınlık'te Mecusilik, Sabilik, Yahudilik gibi eski din ve kültürler ile Yeni-Eflatuncu ve Yeni- Pisagorcu felsefenin izleri vardır. Batınlık Yahudi Kabalası ve İslam Hurufiliğini de bünyesinde barındırmaktadır.

Asırlar boyunca bir takım harf ve rakamlar mukaddes sayılmış, bunlara muhtelif anlamlar verilerek Tanrı'ya mahsus sırların bunlarda gizlendiği düşüncesi kabul edilmiştir. Eski çağlardan bu yana insanoglu gökte veya yeryüzünde varlığı kabul edilen gizli kuvvetlerden istifade yollarını araştırmıştır. Bu gizli kuvvetleri ise harf ve şekillerle tasvir etmiştir. Anlaşılacağı üzere bazı sayıların mukaddes sayılması, bazı harflerin çeşitli manalara gelmesi insanlığın iptidai inançlarından kalmadır.

Eski Yunan medeniyetinde sayılarla kainatın düzeni arasında ilişkiler kuran görüşlere rastlandığı gibi Ortadoğu medeniyetlerinde özellikle Yahudi ve Hristiyan medeniyetlerinde, Asur, Babil ve Mısır'da da sayısal düzen ile alem arasında ilişkiler kuran sistemler mevcuttu.

Batınlık'ın İslam'daki şekli ile Hurufilik ile Yahudilik'teki şekli Kabala arasındaki benzerlikler dikkat çekicidir. Hurufilik ve Kabala arasındaki temel benzerlik, Yaratıcının gizli bir hazine olup kendisinin harf ve sesler aracılığı ile tecelli ettiği düşüncesidir.

Kabala'ya göre Tanrı, kutsal İbrani harfleri ile yazılmış Tevrat'ta gizlenmiştir. Dolayısıyla Tevrat'ın görünen anlamından başka bir de Batını anlamı vardır. Kabalist bu görünmeyen anlamı ile meşgul olmalı ve harfler aracılığı ile Tanrı'ya ulaşmalıdır. İslam Hurufiliğinin de ise İbrani harflerinin kutsiyeti yerini Arap ve Fars harflerine bırakır. İslam Hurufiliğindeki 28 Arap harfi ve 32 Fars harfleri oldukça kutsaldır. Her iki inanç sisteminde de harf ve sayılara mistik anlamlar yüklenmiştir. İslam Hurufiliği, Kur'an'ın zahiri anlamından başka batını anlamları olduğunu iddia ederken Yahudi Kabalası da Tevrat'ın batını anlamları olduğunu iddia eder.

Harfçiliğin ikinci örneğini oluşturan "Kabala", Hurufiliğin amacına pek benzer bir amaç taşımakta, harf ve sayıların gizemini çözerek Tevrat'ı yorumlamayı hedeflemektedir. Kabala'nın yorumuna göre Tanrı, kendisini dışsallaştırarak evreni yaratmıştır. Kabbala'nın yaratılış ile ilgili bu savında yer alan hemen her unsur,

İslam Batınlığında ve dolayısıyla Hurufilik ve onun etkisi altındaki "Bektaşilik"te benzer biçimde bulmak mümkündür.

Abdulkadir İnan, İslam dinince yasaklanmış ve şirk sebebi sayılmış tılsım ve afsunların kaynağı olarak Yahudiliği göstermektedir. Bu felsefe İbrani alfabesinin 22 harfi ve bu 22 harfin derin, mistik anlamları üzerine kuruludur. 13. yüzyılda yazılmaya başlanan Kabala, İspanya ve Güney Fransa'da nüfuz bulmuştur. Yahudiler aracılığı ile de Müslümanlara geçmiştir.

Hilmi Ziya Ülken'in Kabala üzerine yorumları ise şu şekildedir: "Batniler İslamın Kabalistleridir. Kabalistleşme Yahudilikte Tevrat ve Zebur'un dış anlamıyla kalmayarak kutsal kitabın harflerinden gizli anlamlar çıkarmaya çalışan ve böylece ona istedikleri anlamları yükleyen cereyan idi. İslam âleminde ilk defa bu eğilim Sufi'lerden Hâkim Tirmizi de görülüyor. Hallaç Mansur, bazı Kur'an sureleri başında anlamları bilinmeyen harflerde böyle gizli anlamlar olduğu şeklindeki bu görüşten faydalanarak "T ve S ler kitabı" [Kitap at- Tavasın] yazmıştı. İbnu'l-Arabî de bu görüşe katıldı. Kur'an'ın başındaki " E. L. M. " üzerinde türlü yorumlamalar yaptı. Batniler de bu yorumlamalardan faydalandılar ve onun sınırlarını sonsuzca genişleterek İslam doktrinine istedikleri bütün fikirleri dahil etmeye çalıştılar. Onların sonraki yüzyıllarda aldığı yeni bir şekil Fazlullah Estarbadi'nin Cavidan-ı Kebir adlı kitabı ile Hurufilik idi. İbn Firişte'nin Aşk name'sinde noktavilik derecesine kadar ilerledi."

Kabala'nın sözlü olarak İ.S. 1. yüzyılda yazılı olarak ise 12. ve 13. yüzyılda ortaya çıktığı bilgisine elde bulunan kaynaklar aracılığı ile ulaşabiliriz. Hurufilik ise Anadolu'ya Fazlullah Estarbadi'nin Cavidan-ı Kebir adlı kitabı ile yayılmaya başlamıştır. Bu kitabın yazım tarihi 13. yüzyılın son yarısıdır. Hurufiliğin temel kitabı olarak kabul edilmiştir.⁴¹

⁴¹ Yahudi Mistisizmi: Kabala, Şule Burul, s.12.

MANİHEİZM

Mani tarafından kurulan ve gnostik dinlerin en mükemmel örneklerinden biri olarak görülen maniheizm, dualist doktrinlerin bütün özelliklerini ihtiva eder. Bu, antikozmik bir dualizm olup İranî olmaktan ziyade Budist ve Hristiyanî etkileri de içeren semitik bir dualizmdir.

Mani 12 yaşına geldiği zaman ilk vahyini alır. Ona, «Bu topluluğu bırak, sen bunlardan değilsin. Senin vazifen; adet, gelenek ve görenekleri düzenlemek ve mutlulukları terk etmektir. Fakat yaşın küçük olduğu için henüz tebliğ çağı gelmedi» der.

Mani, dinini tebliğ amacıyla Fars ve Hindistan'a gitti ve indus vadisindeki yerleşim merkezlerinde dinini propaganda etmeye başladı. Yaptığı çalışmalar neticesinde birçok Budisti kendi dinine döndürdü.

240 yılında başlayan Hindistan yolculuğundan 242 yılında ülkesine dönen Mani, zamanın İran Hükümdarı Şapur b. Erdişir'in daveti üzerine İran'a gitti. Mani ile görüşen hükümdar, ülkesinin hemen her tarafında dinini yayması için Mani'ye izin verdi.

Bir plan dâhilinde Mısır'a Addas'ı, Horasan'a Amos'u gönderen Mani, Hristiyan ülkelere gönderdiği misyonerlere «Mademki bu ülkelerin halkı Hristiyanıdır, o halde onlara İsa'nın kitabı ile gidin» diye nasihatla bulundu.

Mazdeizmi yıkmak ve İran'ın asırlar boyu kabul edip sürdürdüğü resmi kültü yok etmekle suçladı. Bu ve buna benzer sebeplerle I. Behram, Mani'yi hapse attırdı ve Mani 26 Şubat 277 yılında öldü. Öldüğü zaman 60 yaşında bulunuyordu.

Maniheist rivayetlere göre, Mani'nin ölümünden hemen sonra vücudu ortadan kaldırılmış, kesilip parçalanmış, başı da Cundişapur şehrinin kapısına asılmış, geriye kalan parçaları ise çöplüğe atılmıştır. Burada görüldüğü üzere, **Mani'nin hayatı ile Luka İncilinde anlatılan Hz. İsa'nın hayat hikayesi birbirine oldukça benzemektedir.**

Mani daha sağlığında dinini yaymaya başlamış ve bu amaçla değişik ülkelere gitmiş, gidemediği yerlere de en sadık müritlerini göndermişti. Maniheizm, İran, Mezopotamya ve hatta Mısır'da, IV. yüzyılda Afrika yoluyla İspanya ve İtalya'ya geçmiş, uzun süre Anadolu'da da yayılma imkanı bulmuştur.

Mani dini liderinin oturduğu Babilonya (Sümer ve Akad: Mezopotamya ve Irak) bölgesinde sayıları oldukça fazla idi. İslâm orduları 637 yılında Medâin şehrini son Sasanî hükümdarından aldılar. 676 yılında da Semerkand'ı topraklarına kattılar. Böylece **Maniheistlerin yaşadığı bölgelerin büyük bir bölümü İslâm devletlerinin hakimiyeti altına girmiş oldu.** Son Sasanî imparatorunun baskısı ile ülkelerini yani Babilonya'yı terketmek zorunda kalan Maniheistler, Haccac b. Yusuf zamanında (694) tekrar eski yurtlarına döndüler. Yalnız bunlar İslâm hukuku gereğince «Cizye» veriyorlardı.

Emevîler devrinde rahat bir hayat süren Mani dini mensupları, Abbasiler tarafından başlatılan tercüme faaliyetlerine büyük oranda yardımda bulundular ve Maniheist metinlerin Arapçaya tercüme edilmesini sağladılar. Maniheist mütercimlerin başında Abdullah b. Mukaffa geliyordu. Burada şunuda ifade etmek yararlı olacaktır. **Bu devirde artık Mani dini mensupları İslâm literatüründe «Zındık» olarak anılmaya başlandılar.** Zındıklar hemen her tarafta mevcuttular, hatta Kureyş kabilesi içinde bile varlıklarını sürdürdüler ve onları etkileyerek zındıklaştırdılar.

İslâm ülkelerinde devam eden tercüme faaliyetleri başta olmak üzere, çeşitli ekonomik ve politik sebeplerle bu din Maverannehir'de de yayılmaya başladı. Daha önce de belirtildiği üzere Mani'nin I. Behram tarafından öldürülmesi üzerine takibata uğrayan **Maniheistler Sasanî devletinin Doğu sınır bölgelerine doğru göç ederek adı geçen bölgeye yerleştiler,** Özellikle Horasan bölgesinde aktif topluluklar oluşturdular.

Çin'e ticaret kervanları gelmeye başlamış, tüccarlar ticaret mallarının yanında kendi dini inançlarını da birlikte getirmişlerdir. Bu tacirler arasında şüphesiz Mani dini mensupları da vardı. Maniheizm, Çin'e asıl 694 yılında girdi. 732 yılında yayınlanan bir fermanla Çin'de bütün dinlerin yayılmasına izin verilmesi Maniheizmin de Çin'de kökleşmesini sağladı. Ama

Maniheizm burada kendisini «Budizm» adı altında (Çin yurttaşlarına) takdim etti.

Göktürkler özellikle Güney'den gelen dinlere karşı kendilerini korumuş, toplumun savaşçı ruhunu yok edebileceği düşüncesi ile bu dinleri kabul etmemişlerdir. Buna karşı, 744 yılında merkezi Orhon nehri kıyılarında bulunan Uygurlar, Göktürklerin uyguladığı siyaseti terk ettiler. 762 yılında Uygur hükümdarı Bilge Kağan (Böğü Kağan), bu ülkede Mani din adamlarıyla karşılaştı. Bunlardan dört tanesini beraberinde getirdi. Aynı zamanda kendisi Mani dinini kabul etti. Bu durum 815 yılın da dikilmiş olan kitabede şöyle anlatılmaktadır:

«Kağan dört rahibi kendi ülkesine gönderdi. O dört rahip iki ibadeti (kurbanı) geliştirip yücelttiler. Üç zamanı iyice öğretiler. Bu din bilginleri nura ait doktrin konusunda iyice eğitilmişlerdi. Bu sebeple yedi kitabı tam olarak biliyorlardı (anlıyorlardı). Onların bilgileri denizler kadar derin, konuşmaları da çağlayanlar kadar akıcı idi. Bu sebeple Uygurları bu hak dine sevkedebilirdi.

Kağan şöyle bir emir yayınladı: «Bu din muhteşem ve harikuladecedir. Bununla birlikte, onu kabul etmek ve ona riayet etmek güçtür. Onu iki üç defa dikkatle inceledim. Eskiden cahildim. Buda'ya şeytan diyordum. Şeytanı Buda olarak anıyordum. Şimdi gerçeği anladım. (Artık bundan böyle) sahte tanrılara hizmet etmeyeceğim.»

Uygurlarca kabul edilmiş olan bu Maniheizmi saf bir Maniheizm olarak kabul etmek doğru olmaz. Ancak buna Budizmo-maniheizm denilebilir.

Batıda Hristiyanlık sembollerini, doğuda da Budizm sembollerini kullanarak kısa sürede geniş topraklar üzerinde yayılan Maniheizm, Batıda St. Agustin (354-430) başta olmak üzere güçlü teolog ve filozofların hücumuna, İran'da da Mazdeist din adamlarının saldırısına uğradı. Hatta İran'da I. Keyhüsrev (531- 570) zamanında birçok Mani dini mensubu öldürüldü.

Emeviler devrinde rahat bir nefes alan Maniheistler, Abbasilerin iktidara geldikleri ilk devirlerde de bu durumlarını sürdürdüler. Ancak Mehdi zamanında bunlara karşı uygulanan baskı sonunda, «Padona Rabetta» adı verilen tapmakları yerle bir edildi. Mehdi'nin oğlu Musa el-Hadi (785-786) babasının «Bir gün hilafet sana gelirse, Maniheistleri uzaklaştı. Çünkü onlar insanları görünüşte zühd ve takvaya çağırır, etleri yemezler, hayvanları öldürmezler, iki ilâha ibadet ederler, temiz suya dokunmayı yasaklar, sonra kızkardeşi ve kızları ile nikahlanmayı mübah eder, sidikleri ile yıkanılır. Çocukları yoldan çıkarırlar bu konuda onlara savaş aç» diye vasiyetinden dolayı bunların büyük bir bölümünü katletti.

Orta Asya'daki duruma gelince, Maniheizm bu bölgede en önce Budizm'in hücumuna maruz kaldı. Hatta bu saldırıdan korunmak için Mani yerine Buda'yı ikame etti. Birçok dini terim ve terminoloji Budizm'den alınarak kullanılmaya başlandı. Ahalisinin çoğu Mani mezhebi üzerinedir diye nitelenen Türkistan'da Uygur devletinin Kırgızlar tarafından ortadan kaldırılması ile Mani dini mensupları başka bölgeye yerleştiler.

Mani dininde ahiret inancına gelince, insanların ölüm anında yanlarına melek ve şeytanlar gelir. Sıddıklann ruhunu melekler, günahkarların ruhunu ise şeytanlar alır. İyi insanların ruhu cennetlere, sıddıklara yardımcı olan ve dini koruyan insanların ruhları korkunç şeylere, günahkarların ruhu ise cehenneme gider ve orada ebediyen kalırlar.

Mani'nin tenasüh inancına sahiptir, bu inancı Hind ülkesinden nakletmiştir. «Havariler nefislerin ölmeyeceklerini, onların daima alemde dolaşmakta olup, benzer şekillere geçeceklerini hatta o yaratılıştaki bulunan herhangi bir hayvana ve içi boş surete geçeceklerini bildiler.

İnsanın şeytan tarafından yaratılması Mani dininin temel teorisidir.

Mani, kendisinin son peygamber olduğunu, kendisinden önce de Adem, Şit, Nuh'un bunları takiben de Zerdüşt'ün İran ve Babil ülkesine, Buda'nın Hind ve Çin'e, İsa'nın ise, Mısır, Yunan ve Roma'ya peygamber olarak geldiğini kabul etmektedir. Mani ise, kendisinin İncil'de sözü edilen Paraklet olduğunu, Babil ülkesine gönderildiğini iddia etmektedir. Bunun yanında o, Musa'nın peygamber olduğunu reddetmektedir.

...

Mani ismi Aramice “mana”, ışık, aydınlatan anlamlarında kullanılır.

Mani, Zerdüştlükten iyi ve kötü sorununun temeli olarak ruh ve madde arasındaki ana çatışma öğretisini; Buda öğretilerinden, her yerdeki insanlar tarafından benimsenmesi gereken yaşam yönetimi için ana mesajları almıştı. İsa’da ise “yaşamın doğrulanmış idealini” tanımlıyordu. Bunlara ilave olarak yaşayan eski Babil inançları ve Hinduizm kuramlarını birleştirerek öğretisini zenginleştirmiştir.

VII. Yüzyılın sonundan itibaren Mani’nin inançları, Orta Asya ve Çine taşınır, buralarda Maniheizm XIV. Yüzyıla kadar yaşayacaktır. Maniheizmin kozmolojik düşünceleri, Hindistan ve Tibet’e de etki etmiştir. Yüzyıllar boyunca, Batı’da İber Yanımadası’na, Doğuda ise Çin’e kadar yayılarak ilerlemesini sürdürmüştür. Bu düşüncelerin izlerini ortaçağdan Rönesans’a ve aydınlanma çağına kadar takip etmek mümkündür. Biruni (öl:453/1061), Semerkand hariç başka yerlerde dağınık bir şekilde bulunan Maniheistlerin Doğu Türkistan, Çin, Tibet, ve Hindistan’da azımsanmayacak seviyede yayıldığından bahseder. Hatta VIII. Yüzyılda Uygur devleti Bilge Kağan (Böğü Kağan) zamanında Maniheizm resmi din olarak kabul edilmiştir.

X. Yüzyılda Bulgaristanda bir köy papazı olan Bogomil tarafından kurulan düşünce akımına göre; dünya şeytan tarafından yaratıldığı için kötüdür. Sakramentler ve ikonalar şeytanın eseridir. Bunlar da Maniheistler gibi et yemiyor ve evlenmeye karşı çıkıyorlardı.

....

Mani, 14 Nisan 216’da Babil’de doğdu ve Behram b. Şapur tarafından öldürülmüştür. Mani’nin yaşadığı dönem İsa’dan sonradır. Mani, Mecusi ve Hristiyanlık karışımı bir din meydana getirmiş ve İsa Peygamber’in nübüvvetine inanırken Musa Peygamberin nübüvvetini inkâr etmiştir.

Mani, yazdıklarını Süryani ve İranlıların literatüründen aldığı için mezhebini Mecusilik, ve Hristiyanlıktan çıkardığı kanaati ön plana çıkarmaktadır.

Mani kendisini, şifa veren, yol gösteren, önder olarak göstermiş ve taraftarlarını bizzat Kutsal Ruh olduğuna inandırmaya çalışmıştır.

Mani, kendi dinini tesis ettiğinde Melik Behram b. Behram’ın huzurunda kendisi gibi bir din adamı olan Efrubaz ile aralarında şu tartışma geçer: Mobad Efrubaz, Mani’ye “Niçin sen neslin kesilmesini (evlenmenin yasaklanması) ve âlemin bir an önce yok olması ve her şeyin asli şekline dönmelerini istiyorsun” şeklinde bir soru sormuştur. Mani ona “neslin kendini meydana getiren şeylerden ayrılmak suretiyle uzaklaşması, nurun saf haliyle ortaya çıkmasına vesile olacağından dolayı bu vaciptir” şeklinde cevap vermiştir. Efrubaz, da “o zaman söylediğin şeylerin gerçekleşmesi için kurtuluşa senden başlayalım” deyince, Melik Behram b. Behram’ın emriyle Mani öldürülmüştür.

Augustinus (M. 354-430), gençliğinde Hristiyanlıktan önce yaklaşık dokuz yıl Maniheizm’in etkisinde kalmıştır; 388-399 arasında Maniheizme karşı kaleme aldığı beş eserinde; tanrının yarattığı her şeyin gerçek, varlığın parçası ve dolayısıyla iyi olduğunu ifade eder. Ona göre kötülük bir töz (varlık) değildir, çünkü içinde iyinin en küçük izi bile yoktur.

Augustinus, Maniheizm’e karşı insanın özgürlüğünü ve sorumluluğunu savunmuştur. O, Maniheistleri kötülüğün sorumluluğunu mitsel bir yaratılışın veya korucu ilkenin sırtına yüklemekle suçlamıştır.

....

İran dualizminin Zerdüş’ten Maniheizme kadar izlenen sertleşmesiyle karşılaştırılabilir. Zerdüş’ten dünyayı ruhsal ve maddesel olanın bir "karışımı" olarak kabul ediyordu. Mümin, kurban törenini doğru bir biçimde yerine getirerek, göksel özünü (minâk) maddi tezahüründen (gafili) ayırıyordu. Ama Zerdüş’ten ve Mazdeizm’e göre Evren, Ahura Mazda’nın eseri idi. Dünya ancak sonradan, Ehrimen (kötülüğün temsilcisi şeytan) tarafından bozulmuştu. Oysa Maniheizm ve birçok gnostik mezhep Yaratılış’ı şeytani güçlerin eseri olarak görür. Dünya, hayat ve insanın kendisi, bir dizi dramatik, uğursuz veya canice etkinliğin ürünüdür. Bu canavarca ve bir işe

yaramayan yaratılış sonunda yok olmaya mahkûmdur. Kurtuluş, ruhu maddeden, ışığı onu tutsak eden karanlıklardan ayırmak için sergilenen uzun ve zorlu bir uğraşın sonucudur.⁴²

Gnostik ve Maniheist kötümserlikle belirgin bir farklılık söz konusudur. Nitekim Ehrimen'in saldırısından önce, maddi yaratılış (getik) kendi içinde iyi ve mükemmeldi. Kötülüğü sokarak onu bozan Ehrimen'in saldırısı oldu. Bunun sonucunda, artık tüm yaratılış bir "karışım" hali (gumeaşn) içindedir ve bu hal ancak nihai temizlikten sonra ortadan kalkacaktır.

Mani, çok ateşli bir Yahudi-Hıristiyan çevrede büyüdü ve yetişti. Bu nedenle, Maniheist sentez içindeki Hıristiyan öğelerin önemini azımsamamak gerekir.

Hindistan'a yaptığı ve 240-241'den 242 veya 243'ün başına kadar süren ilk havarilik yolculuğuna çıkış nedenlerini de bilmiyoruz. Her ne olursa olsun, Hint maneviyatının bazı temsilcileriyle kurulan ilişkiler gerek Mani, gerekse Hindistan açısından bazı sonuçlara yol açtı.

Mani'nin, 242'den 273'e dek süren I. Şahpur devrindeki hayatını yeterince bilmiyoruz. Bu da, peygamberin yaşamı hakkında, başlangıcı (iki vahiy, Şahpur'un yeni dini kabul etmesi) ve sonu (gözden düşmesi, ölümü) dışında, neredeyse hiçbir şey bilmediğimiz anlamına geliyor. Kesin gözüken, kralla oldukça iyi ilişkiler sürdürdüğü ve tüm İran imparatorluğunda, en doğu ucuna kadar uzun vaaz yolculuklarına çıktığıdır. Ayrıca dinini yaymak için, imparatorluğun içlerine ve yabancı ülkelere (Mısır, Baktriana vb) çok sayıda heyet göndermiştir.

Nisan 272'de Şahpur ölür ve yerine oğlu Hürmüz tahta çıkar. Mani onunla hemen görüşmek ister. Yeni hükümdarın koruma mektuplarını yenilemesini sağlar ve Babil'e gitme izni alır. Ama en geç bir yıl sonra Hürmüz ölür ve tahta kardeşi I. Behram çıkar. Kralın huzuruna çağrılan Mani, "en büyük memleket gezisi," "Havari'nin gençliğinin geçtiği yerlere ve kendi yarattığı cemaatlere veda ziyareti" olarak nitelenebilecek bir yolculuğun ardından, Gundeşahpur'a gelir.

Nitekim gelir gelmez magusların başı, katı mobed Karter tarafından suçlanır: Mani'nin vaaz ettiği inançların uyrukları resmi dinden saptırdığını ileri sürer. Kralla görüşme fırtınalı bir havada geçer. Mani görevinin tanrısal niteliğini açıklayınca, Behram patlar: "Bu vahiy niye sana indi de, ülkenin efendileri olan Bize inmedi?" Mani, "Tanrının iradesi böyleymiş" diye yanıtlar. Mahkûm edilir ve zincirlenerek hapse atılır. Zincirler (üçü ellerinde, üçü ayaklarında, biri de boynundadır) nedeniyle hiç hareket edemez ve ağırlıklarından ölürü (yaklaşık yirmi kilo) çok büyük acılar çeker. Çile -Maniheistler bu çileyi Hıristiyanların "çarmıha gerilme" terimiyle niteler— 26 gün sürer. Mani 26 Şubat 277'de, 60 yaşındayken ölür. Cesedi parçalara ayrılır, başı kent kapısında teşhir edilir, geri kalanı ise köpeklerle atılır.

Maniheizm öncelikle bir gnosistir. Mani, İsa'ya önemli bir rol atfeder ve Paraklitos düşüncesini de sahiplenir; Hindistan'dan ruhgöçü kuramını alır; ama asıl Orta İran'ın düşüncelerini, öncelikle de Işık-Karanlık dualizminin ve eskatolojik miti yeniden işler. Bağdaştırmacılık, döneme özgü bir belirtiydi. Mani örneğinde bu bir taktik gereklilikti de.⁴³

Tüm gnosislerde, bu arada Sâmkhya-Yoga ve Budizmde de olduğu gibi, kurtuluşa giden yol insanlık halinin kesin bir çözümlemesiyle başlar, insan yalnızca bu dünyada yaşadığı, yani bedenlenmiş bir varoluşa sahip olduğu için acı çeker, başka bir deyişle, kötülüğün pençesinde yaşar. Kurtuluş tek gerçek bilim olan, kurtaran gnosisle sağlanabilir. Gnostik öğretiye uygun bir yaklaşımla, kötülüğün egemen olduğu bir kozmos, aşkın ve iyi Tanrının değil, ancak onun düşmanının eseri olabilir. O halde dünyanın varlığı, daha önceki, kozmos öncesi bir halin ön kabulünü beraberinde getirirken, insanın içinde bulunduğu dokunaklı, günahkâr durum da yüce bir mutluluk içindeki bir başlangıç halini gerektirir. Maniheist öğretinin özü iki formülle özetlenebilir: İki ilke ve üç an. Çeşitli kökenlerden (Hint, Yahudi-Hıristiyan, Gnostik) çok sayıda unsuru kendi sistemiyle bütünleştirmiştir.

Tanrı ile ruhlar arasında tözsel özdeşlik söz konusudur. Bilgisizlik ruhla beden, ruhla maddenin karışımının sonucudur. Mürit, evrenin kökenini, insanın yaratılış nedenini.

⁴² Mircea Eliade, Dinsel İnançlar Tarihi 2/283

⁴³ Mircea Eliade, Dinsel İnançlar Tarihi 2/435

Karanlıklar Prensi'nin kullandığı yöntemleri ve Işığın Babası'nın geliştirdiği karşı yöntemleri bildiği için selamete erebiliyordu. Bazı kozmik görüngülerin, öncelikle de ayın hallerinin "ilmi açıklaması" o çağda yaşayanları çok etkiliyordu. Nitekim Mani'nin geliştirdiği büyük kozmogoni ve eskatoloji mitinde, Doğa ve Hayat önemli bir rol oynar: Ruhun dramı, evrensel yaşamın morfolojisine ve kaderine yansıtılır.

Mani, hayvanları boğazlamayı yasaklamış, su, ateş ve bitkilere eziyeti men etmiş, bir kimsenin ömrünün 1/7 sinde oruç tutmakla, malının 1/10 nu sadaka olarak vermekle mükellef olduğunu ifade etmiştir.

Mani, 6 kitap, 76 altı risale yazmıştır.

Maniheizm'de dini teşkilatın başında İmam bulunur. İmam prensip itibarıyla Babil'de oturmak zorundadır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Mani dini mensupları çeşitli ülkelerde baskı altında kalmış, bu baskı neticesinde büyük bir Maniheist topluluk Horasan bölgesine göçünce, Semerkand şehrini dinî merkez olarak kabul etmişlerdir. Bu merkeze bağlı olan Mani dini mensupları «Dinaveriye» mezhebi mensupları olarak anılmışlardır. Mani dini teşkilatı beşli sistem üzerine kurulmuş olup aşağıda gösterildiği gibidir.

İMAM

Üst düzey (MUALLİMLER- MUSHAMMİSLER- YÖNETİCİLER)

Alt düzey (DİNDARLAR)

DİNLEYİCİLER

Maniheizm'de ibadet öncesi abdest alma adeti mevcuttu. Zeytinyağı ile yapılan bir nevi vaftizden söz etmek mümkünse de, yine de bu Hristiyanlıktaki vaftizle eş tutulamaz. Hristiyanlıkta olduğu gibi, bir komünyon ayini yoktur. Ancak dindarların iştirak ettiği ve yemeği takdis ettikleri bir masa varsa da bu da Hristiyanların anladığı manada bir evharistiya değildi.

Mani dini ibadetleri içinde namazlar büyük bir yer tutar. Ancak bütün din mensupları namazların hepsini yerine getirmekle mükellef değildir. Seçkinler günde yedi vakit, Dinleyiciler ise, günde dört vakit namaz kılmakla mükelleftirler.

Namazın kılınışına gelince, namaz kılacak kimse, önce abdest alır, ayakta durur. Gündüzleri güneşe, geceleri aya, ay ve güneş görünmüyorsa kutup yıldızına doğru yönelir. Maniheizm'de kutsal yön (kıble) kuzey olup, bunun karşıtı olan güney yön ise, onlarca uğursuz kabul edilir. ORUÇ: Mani dini mensupları ister Seçkinler sınıfında, ister Dinleyiciler sınıfında olsunlar hepsi oruç tutmakla mükelleftirler. 50 günlük orucun Bema bayramından önce tutulması gerekiyordu.

MANİHEİZM'İN AHLAKİ ESASLARI

AĞZIN MÜHRÜ: Maniheist bir mümin ağzını kirletecek her türlü kötü sözden, küfürden uzak durmalıdır. Bu mühür sözler için geçerli olduğu gibi, yiyecekler için de geçerlidir. Mani dini mensupları başta et olmak üzere hayvansal gıda maddelerini yemezler. Çünkü bunlar haramdır. Haram olmalarının sebebi ise, şeytan tarafından yaratılmış olmaları ve özlerinde kötülük taşımış bulunmalarındır. Her ne kadar hayvanlar içlerinde nurdan bir parça taşırlarsa da bu, onların temiz olmasını sağlamaz. Yumurta ve süt temiz olmalarına rağmen, süt pişirildiği, yumurta da kırıldığı zaman kirlenir ve haram sayılır. Temel beslenme maddelerinin et ve süt olmasına rağmen Uygurların bu dini kabul ettikten sonra sözü edilen besin maddelerini yemedikleri tesbit edilmiştir.

Maniheizmde sadece bitkisel gıdaların yenilip içilmesine izin verilmiştir. Bitkiler de orjinleri itibarıyla şeytanî yaratıklardır ama diğer yaratıklardan daha çok nur zerrecikleri ihtiva ederler. Onları yerken biz nur parçacıklarından çoğunu alırız. Mani, kendi müritlerine özellikle pırasa, soğan, yer mantarı ve kırmızı renkli meyvelerin yenilmesini tavsiye etmiştir.

İçeceklerden şarap tamamen yasaktır. Gerçek dindarlar çoğu zaman kendilerini bütün yiyeceklerden uzak tutmakla mükelleftirler.

ELİN MÜHRÜ: Maniheizm’de her türlü varlığı öldürmek haramdır. İnsan öldürmek, savaş yapmak, silah taşımak da aynı şekilde haramdır. Zira insan içinde en fazla nur zerreciklerini taşıyan tek varlıktır. Hayvanlar yaratılışları gereği pis olmalarına rağmen yine içlerinde nur zerrecikleri vardır. Bundan dolayı onları da öldürmek yasaktır. Bitkileri koparmak, ağaçları kesmek, meyveleri toplamak, taşlara vurmak, sulara çarpmak vs. yasaktır. Madenlerde içlerinde nur parçacıkları bulunduğundan parçalanmamalıdır. İnsanlar toprakta yürürken toprağı, yıkanırken suyu ve onun ruhunu incitir. Hırsızlık yapmak, kesin haramdır. Müritlerin mal biriktirip depo etmeleri, günlük yiyecek ve yıllık giyeceklerden başkaca mala sahip olmamaları gerekir. Birçok araştırmacı Uygurların yıkılış sebepleri arasında Mani dininin bu kurallarının etken olduğunu ifade etmişlerdir.

KALBİN MÜHRÜ: Mani, bütün cinsi ilişkilerin yasaklanmasını emretmiştir. Dinde bakirelik esas olup evlilik yasaktır. Çünkü birçok yeni bedenlerin yaratılması, nur zerreciklerinin yeni bedenlere hapsolmasına sebep olacak ve kurtuluşu geciktirecektir.

Maniheizm’de üç sınıf insan vardır: 1— Seçkinler, 2— Dinleyiciler, 3— Bu din mensubu olmayanlar. Seçkinler bekâr olup, elin mührü bölümünde anlattığımız kurallara sıkı sıkıya bağlıdır. Onlar, büyük bir arzu ile kendilerine verilecek sadakaları beklerler. Eğer sadaka gelmezse, ihtiyaçlarını gidermek için dilencilik yaparlar. Bunların dini yaymak için seyahat etmeleri gerekir

Köprülü, Maniheizm’in ahlâki anlayışının Türk düşünce sistemine girdiğini, onu etkilediğini hatta bu etkinin ehlişünnet akidesine aykırı kanaatlere sahip bazı tarikatlar yoluyla Anadolu’ya kadar ulaştığını Bektaşîlikteki “Eline, beline, diline sahip olunması” düsturunun Maniheizm’den mülhem olduğunu ifade etmektedir.⁴⁴

...

MANİHEİZM’DE İNANÇLAR

Maniheizm’de inanç esasları; Işık (iyilik) ve Karanlık (kötülük) olarak iki zıt ilke ile İsa’nın geleceğini müjdelediği “Faraklit”in Mani olduğu anlayışı temeline oturmaktadır.

Maniheizm’e göre yaratılıştan sonra insanın en önemli görevi, karanlıkta hapis kalan nur parçalarını esaretten kurtarmaktır. Bu işte bazı semavi kuvvetler de ona yardım eder. Çünkü insan, karanlık alemin hükümdarının (şeytanın) dünyaya getirdiği bir mahluktur ve Adem’deki nurani unsurların daha fazla parçalanarak zayıflaması için Havva’yı yaratmıştır.

Zındık, dualizmi benimseyen Maniheizme inanan kimse demektir. Zındık; zamanın ve dolayısıyla maddenin ölümsüzlüğüne inanan, kâinatın oluş ve işleyişini zamana bağlayan kimselerdir.

Maniheizm’in başlıca özelliği, Mani’nin bildirdiği hikmeti, gezdiği ülkelerde hakim olan dinlere uydurulmasıdır. Mani, o dönemde Budizmi benimseyen Türkistan’da Budizm’in sembollerini kullanmış, batıda ise Hristiyan inancına uygun fikirler geliştirmiştir. Hatta Hristiyanların yaşadığı bölgelerde kendisinin İsa’nın vaad ettiği “teselli verici” (Faraklit), Budist çevrelerde ise Budda’nın sözlerini kullanarak insanlığın kurtuluşu için gerekli olan gizli gerçekleri vahyetmek için gönderildiğini iddia etmiştir. Mani’nin bir İncil’e sahip olması ve kendisini Faraklit olarak nitelendirmesi, Hristiyanlıktan aldığı unsurlar olarak; insan ruhunun ölümden sonra bir hayvan veya boş bir surete geçeceği fikri Hint kökenli tenasüh düşüncesinden alınmış kabul edilir.

TANRI İNANCI

Maniheizm’de Tanrı inancının özünde dualizm yer alır. Bu dualizm, ezeli ve ebedi iki asli prensip (Işık ve Karanlık) ile üç zaman tasavvurundan oluşur. Kuzeyde ikamet eden ve Işık âleminin hakimi olan Işık tanrısı; “Yüceliğin Babası”, “en kutsal Baba” ve “Işık Aleminin/Cennetin Kralı” bir tanrıdır.

⁴⁴ Doç. Dr. Harun Güngör, s. 145-164, Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fak. Dergisi, Sayı: 5.

Karanlık Âlemi, Karanlık Tanrısıdır.

Maniheizm'in farzları arasında dört büyüğe iman etmek de yer alır. Dört büyükler: Allah, onun nuru, onun kuvveti ve onun hikmeti'dir.

Dinin beş anlamı vardır. Bunlar; rüya yorumunu yapanları dikkate almak, ilim erbabından faydalanmak, akıl erbabından dinlemek, gayb erbabını doğrulamak, zekâ erbabını (gelecek için öngörü sahiplerini) dinlemek şeklinde sıralanır.

AHİRET VE KURTULUŞ İNANCI

Maniheizm'de dualist anlayış, ahiret inancında kendini gösterir. Maniheizm'e göre, ruhların yeryüzünden ve bedenden kurtularak Işık Âlemine yükselmesi ile dünyada zulüm, şiddet ve kötülük artacaktır. Çünkü bedende esir olarak yaşayan ışık unsurları dünyayı terk ettikçe, yeryüzünde daha az ışık unsuru kalacak ve böylece iyilik de barış da azalacaktır. Böyle bir ortamda da yalancı peygamberler "Yalancı Mithra" (deccal) ortaya çıkacak ve insanları saptırmaya çalışacaktır. Bu süreçte dünyanın sonuna yaklaştığının habercisi olan büyük savaş ve neticede de dünyada günah ve kavga ortamı oluşacaktır.

İlahlar da onu şeytanlardan kurtarırlar. O, rüyasında korkunç şeyler gören bir insan gibi, âlemde (berzah alemi) kalır. Böylece bu âlemde ruhunu ve nurunu temizleyinceye kadar kalır. Sonra temizlenince Sıddıklara katılır ve onların elbiselerinden giyer.

Maniheistlere göre, bedenden ayrılan ruhlar; doğruların ruhları ve sapkınlığa düşenlerin ruhları diye ikiye ayrılır.

Hırs ve şeytanın istila ettiği günahkâr kişi öldüğü zaman, şeytanlar oraya gelir, onu alır ve ona azap eder ve korkunç azabı ona gösterirler. Sonra ilahlar gelir. Günahkâr insan, ilahların kendisini kurtarmaya geldiğini sanır. Hâlbuki ilahlar onu, fiilleri ve Sıddıklara yardımı kestiği için uyarmaya gelirler. O, âlemde bu şekilde son ana kadar kalır ve sonunda cehenneme atılır. İnsan öldüğü zaman ruhları üç gruba ayrılır:

Cennetlere gidenler; Sıddıklardır. Âlem ve Ehvala (Berzah alemi ve oradaki korkulara) gidenler; dini koruyan ve Sıddıklara yardımcı olanlardır. Cehenneme gidenler; bunlar da günahkârlardır.

Tüm gnosistlerde (gizli kutsal bilgi; tanrının gerçekliği, âlemin hakikati ve ruhun yapısıyla ilişkili esoterik bilgi) kurtuluşa giden yol insanlık halinin kesin bir çözümlemesiyle başlar. İnsan yalnızca bu dünyada yaşadığı, yani bedenlenmiş bir varoluşa sahip olduğu için acı çeker. Başka bir deyişle, insan kötülüğün pençesinde yaşar. Kurtuluş için tek çare gnosisle sağlanabilir. Gnostik öğretiyeye uygun bir yaklaşımla, kötülüğün egemen olduğu bir kozmos, aşkın ve iyi Tanrı'nın değil, ancak onun düşmanının eseri olabilir.

Dünyanın sürmesi tarihsel İsa'nın haça gerilmesinin ve can çekişmesinin uzamasına neden olmaktadır.

Ama diğer yandan, Mani'nin gösterdiği yolu izlemeyen, yani üremekten uzak durmayan herkes, nihai kurtuluşu geciktirmektedir. Çünkü ışık spermde yoğunlaşmıştır, o halde dünyaya gelen her çocuk bir tanrısal parçanın tutsaklığını uzatmaktan başka bir işe yaramaz.

Mani'ye göre nurun ayrışması ve kurtulmasına yardım eden şeyler, tesbih, takdis, güzel söz ve iyi işlerdir. Bunlar sayesinde nur parçaları ay feleğine doğru yükselir.

Kısa bir egemenliğin ardından, Mesih, seçilmişler ve iyiliğin tüm kişileşmiş halleri göğe yükselecektir. Tutuşan ve 1468 yıl sürecek bir yangınla arınan dünya yok olacaktır. Son ışık parçacıkları da bir "heykel"in içinde toplanıp göğe çıkacaktır.

MANİHEİZM'DE İBADET

Maniheizmde ibadetler; oruç tutmak, bize ışığı gösteren güneşle aya dua etmek, vaftiz ve bir arada yenen yemekler şeklinde sıralanır. Maniheistler, maddi doğumla gelen pislikleri

vaftiz ile temizlemeyi gerekli görmektedirler.

Maniheistlerin her bir mabedinde üç tane din adamı yer alır. Bunlardan bir grup, ilahlar ve adaklarla, ikinci grup; ödül ve teşvik işlerini yönetir. Üçüncü grup ise sadakalarla ilgilenir. Maniheizm'de mabet yeri Hristiyanlıktaki gibi kilisedir.

Maniheistler, namaz kılarken kişi; durgun veya akan suyla abdest alır veya mesh eder.

Maniheist bilginler, günde bir öğün yemek yemeyi, senede bir elbise ile yetinmeyi, namazı, zekâtı ve hakka çağırmayı farz kılmışlardır. Ayrıca adam öldürmek, yalan, cimrilik, zina, hırsızlık yasaklanmış ve sana yapılmasından hoşlanmadığın şeyi başkalarına yapmamayı emretmişlerdir. Maniheizme girmenin şartı, şehvet ve hırs duygularını kontrol altına almak, hayvan eti yememek, şarap ve evliliği terk etmek, su, ateş ve sihir gibi şeylerle eziyet etmemektir. Maniheistler, hayvan kesmeyi ve ona eziyet etmeyi uygun görmezler. Biruni, hayvan öldürmenin Hristiyanlık, Maniheizm ve Hinduizm de mutlak olarak yasak olduğunu, ancak insanlar, et yemeye hırslı olduklarından, bu husustaki yasağı dinlemediklerinden söz eder.

KOZMOGONİ VE KOZMOLOJİ

Dualistik bir din olan Maniheizm, ruhla aynı tutulan ışık, madde ile eşit tutulan karanlık arasındaki çatışmadan şeytanın meydana geldiğine inanır.

Maniheist mitolojide üç yaratmadan bahsedilir: Bunlardan ilki kozmosun yaratılması, ikincisi maddi âlem olan dünya ve kutsal varlıkların yaratılması ve üçüncüsünde ise insanoğlunun yaratılması gerçekleşmiştir.

Mani'ye göre insan bedensel olarak şeytan'a benzer olarak yaratılmasına rağmen içinde aydınlığı ve iyiliği taşıyan bir varlıktır. Âdem'e eş olan Havva'yı da şeytan vermiştir. Havva'daki iyilik ve aydınlık payı, Âdem'dekinden daha azdır.

DUALİZM ANLAYIŞI

Onlara göre, âlem, kadim olan iki asıldan yaratılmıştır. Bu iki asıldan biri nur, diğeri zulmettir. Her ikisi de ezelidir.

Makdisi (öl:355/965), Dualistlerin, sonsuz birer cisim olan nur ve zulmetin birleşmesi ile eşya ve âlemin meydana geldiği görüşünde olduklarını ifade eder.

Makdisi, dualizmin (Seneviye, Sümeniyye, Sabiiler, Berahime-Brahmanlar, Mecusiler), iki veya daha çok prensibe inanma, ya da tanrı ile birlikte başka ezeli varlıklar kabul etme şeklindeki bütün anlayışları kapsadığı düşüncesindedir.

Mani'ye göre nur, ilk büyüktür. O da nur cennetlerinin hükümdarı olan Tanrı'dır.

Sonuç olarak, Maniheizm, III. Yüzyılda Babil yöresinde ortaya çıkmış ve kısa sürede İran'ın resmi dini konumuna gelmiş bir öğretilerdir. Misyon anlayışına sahip olan Maniheizm, İran'ın yanı sıra Türkistan, Hindistan, Çin, Hicaz bölgesi, Mısır, Kuzey Afrika, Anadolu, Balkanlar, İspanya ve tüm Avrupa'da kısa sürede etkisini göstermiştir.

Maniheizmin dualist anlayışında evren ve evrendeki her şey ve insan, karanlık ruhun eseridir. İyilik ruhu bile bu âlemde onun esareti durumundadır. Hayvansal ürünlerden oluşan temel gıdalardan uzak durmak ve evlenmemek suretiyle ruhu dünyevi esaretten kurtaracağı düşüncesine sahiptirler. Maniheistlere göre karışmanın sona ermesiyle kötülük sona erecek iyilik bu esaretten kurtulup egemen olacaktır.⁴⁵

Bu inanç sisteminde Mani, 'şefaathçi' veya ruhu'l-kuds'; cemaat, aklın dünyadaki görünüşü rolündedir. 'Seçilmişler' yani rahip ve rahibeler inziva hayatıyla, ışık parçalarının maddeden kurtulmaları işine katılırlar. Bunun dışında kalan ve Mani Dinine gönülden bağlı olan halk da, yalnız

⁴⁵ Doç.Dr. İskender Oymak, İslam Kaynaklarına Göre Maniheizm, s.67-97

dinin gerektirdiklerini yerine getirmek ve ahlak kurallarına uymakla yetinebilir. Şinasi Tekin, 2 Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1962, TDK Yay. 217, Ankara, 1988

Mani, madde ve ruhu esas alan bir ikiliği savunur. Madde tamamıyla kötü, ruh ise tamamıyla iyidir. **Mani'nin bu ikiciliğinin Zerdüştlüğün ikiciliğinden farkı, Zerdüştlükte iyilik ve kötülük ikiliğinin esasının ruhanî âlemde bulunması ve maddî âlemin sırf bir kötülük ülkesi olarak görülmemesidir.** Mani'ye göre iyilik ve kötülük aslında birbirinden ayrı ve birbirine karşı olan ilkelerdir. Bu iki karşıt ilke, kötülük ilkesi aracılığı ile bu âlemde birbirine mezc olmuştur. Kurtuluş iyiliğin serbest bırakılmasında ve kötülükten ayrılmasında yatmaktadır. 103

Bu aydınlık unsur onların ruhlarını, yine şeytanlardan gelen karanlık unsur da bedenlerini meydana getirir. Beden şehvet, açgözlük, kin, v.b. gibi şeytanî unsurların kaynağıdır. Şehvet insanların çoğalmasını sağlar ve böylece Aydınlığın bir kısmı için sürekli bir hapishane meydana gelir.

Âlemin sonunda büyük bir savaş olacaktır. Bu savaştan sonra İsa ikinci kez gelecek, hüküm kürsüsünü kuracak ve iyileri kötülerden ayıracaktır. Daha sonra Yeni Cennete çekilecektir. Bundan sonra evrene destek olan ruhlar görevlerini terkedecekler; yerle gök Büyük Ateş'te yok olacaktır. Bu ateş 1468 yıl sürecek ve Aydınlığın son parçaları da maddeden kurtulacaktır.

Maniler için en katı erdem, âlemden el etek çekmiş bir hayatı gerektirmektedir. Çünkü insanın hapsedilmiş bulunan Aydınlığa zarar vermekten ne olursa olsun kaçınması gerekir.¹⁰⁵

Dinleyicilerin başta gelen ödevi seçkinlerin ihtiyaçlarını gidermektir. Onlar ayrıca dinî ibadetleri yerine getirirler. Bunun dışında kendi işlerine bakarlar; tek kadınla evlenip çocuk sahibi olurlar. Onlar şarap içip, et yiyebilirler.⁴⁶

Hint düşüncesinin temelini teşkil eden tenasuh inancı, Yunanlılarda, Fisagorcularda, Yeni Eflatunculara, Eski Mısır'da, Maniheizm'de, Orfizim'de ve Gnostisizm'de rastlanan bir düşüncedir. Bazı Hıristiyan mezheplerinde ve İhvanüs-Safa gibi tırkalarda da benzeri düşüncelere rastlanmaktadır. (Tenasuh inancına, ayrıca Harbiyye, Cenahiyye, Habıyye ve Hadesiyye, Hadbiyye, Muammeriyye, Nusayriyye gibi itikadi mezheplerde, Bektaşilikte, Yahudi Dönmelerinde de rastlanır) s.91-92

M.S. III. Yüzyılda Maniheizm, bütün insanlara hitap etmek iddiasıyla ortaya çıkmıştır, sinkretik (uzlaştırmacı, karma) bir dini harekettir. Yani Hıristiyan, MecOsî ve Hint inançlarının bir sentezi mahiyetindedir. Her yerin özelliklerine uygun olarak inançlarını (Maniheizm'i) yaymaya çalışmışlardır.⁴⁷

BÜYÜK MİT: TANRISAL RUHUN DÜŞÜŞÜ VE KURTULUŞU

Başlangıçta, "evvelki zaman"da, iki "yaradılış" veya "töz," Işık ve Karanlık, iyi ve kötü bir sınırla ayrılmış halde bir arada varolur. Kuzeyde "Yücelik Babası" (Hıristiyanların Tanrı Baha'sıyla ve İran'da da Zurvan'la özdeşleştirilir), güneyde ise "Karanlıklar Prensi" (Ehrimen veya Hıristiyanlara göre Şeytan) egemendir.

Mani'nin gösterdiği yolu izlemeyen, yani üremekten uzak durmayan herkes nihai kurtuluşu geciktirmektedir; çünkü, madem ki ışık spermde yoğunlaşmıştır, o halde dünyaya gelen her çocuk bir tanrısal parçanın tutsaklığını uzatmaktan başka bir işe yaramaz.

MYSTERIUM TREMENDUM OLARAK MUTLAK DUALİZM

234 Bu görkemli mitolojide, İran tinselliğinin ve Helenistik gnosisin ana izlekleri fark edilmektedir.

Maniheizm ile eski ve yeni bilimsel maddecilik arasında belli bir benzerlik vardır: Her ikisine göre de, dünya, hayat ve insan bir rastlantının sonuçlarıdır, iki ilke arasındaki çatışma

⁴⁶ Prof. Hüseyin G. Yurdaydın, Mehmet Dağ, Dinler Tarihi, 106

⁴⁷ Prof. Günay Tümer, Prof. Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, 384

bile bir kaza sonucunda patlak vermişti. İnsan, en tiksinti verici bedenler içindeki şeytani güçlerin eseridir.

Tanrı insan'la insan olduğu için değil, tanrısal kökenli olan ve insan türü ortaya çıkmadan önce de var olan ruhla ilgilidir. Kısacası Tanrı'nın hep kendini kurtarmak için gösterdiği bir çaba söz konusudur; bu durumda da bir "kurtarılmış Kurtarıcıdan söz edilebilir. Zaten tanrının etkin olduğu tek an da budur; çünkü genelde girişkenlik ve eylem Karanlıklar Prensi'nden gelmektedir.⁴⁸

Beden şeytani bir yaradılışa sahip olduğuna göre, Mani en azından "Seçilmişler"ın çok katı çile kurallarına uymasını buyurur, ama intiharı yasaklar. Öncüller -iki ilke ve Kötülüğün ezeli saldırısı- bir kez kabul edildikten sonra, tüm sistemin ayakları yere sağlamca basar. Tanrı'nın düşmanına ait olan şeylere, yani Doğa, Hayat ve insan varoluşuna dinsel değer yüklenemez, yüklenmemelidir. "Gerçek din, şeytani güçlerin yaptığı zindandan kaçmak ve dünyanın, hayatın, insanın nihai yok oluşuna hizmet etmek demektir. Gnosisle elde edilen "aydınlanma" selamet için yeterlidir; çünkü mümini dünyadan koparan belli bir davranış biçimi geliştirir. Bazı simgesel hareketler (barış öpücüğü, kardeşçe selamlaşma, tokalaşma), dualar ve ilahiler dışında, ritüeller gereksizdir.

Vaaz edilen inançların kazandığı tüm bu başarılar, Maniheizmin tam bir sapkın akım örneği olarak görüldüğü ve yalnızca Hristiyanlar, Maguslar, Yahudiler ve Müslümanlar değil, Sâbiiler gibi Gnostikler ve örneğin Plotinos gibi filozoflar tarafından da şiddetle eleştirildiği gerçeğini gözden kaçırmamıza neden olmamalıdır.⁴⁹

Gnostisizm, Hristiyanlık içinde köklü bir Helenleşmeyi temsil eder. Gnostisizmi, Yunan felsefesinin etkisiyle, Hristiyan öğretisinin bozulmasının bir ürünü olan şeytani bir sapkınlık diye gören Hristiyan teologların da -ilk sırada Lyon'lu İrenaeus ve Romalı Hippolytos- savı buydu.⁵⁰

Gnostik Sâbî mezhebi Irak'ın güneyindeki 13.000-14.000 müritlik bir cemaat içinde hâlâ yaşamaktadır. Mezhebin adı mandâye ("Gnostikler") teriminden türemiştir.⁵¹

MANİHEİZM'DE MEHDİ VE MESİH

Mani'ye göre, ruhların yeryüzü ve beden hapisanesinden kurtularak ışık alemine yükselmelerine paralel olarak dünyada zulüm ve şiddet artacak, kötülük çoğalacaktır. Zira, yeryüzünde tutsak olarak yaşayan ışık unsurları birer ikişer burayı terk ettikçe yeryüzünde daha az ışık unsuru kalacak, dolayısıyla onlardan kaynaklanan iyilik ve barış da azalacaktır. Mani'ye göre ahir zamanda yalancı peygamberler zuhur edecektir. Ayrıca "Yalancı Mithra" (deccal) ortaya çıkacak ve insanları saptırmaya çalışacaktır.

Hatta dindar bir Manihaist bir ota basmamalı, bir ekini çiğnememelidir. Sudaki ışık unsurlarını kirletebileceği endişesiyle yıkanma dahi hoş görülmez.⁵²

MECÛSİLİK

Zerdüştiliğin eski İran inanç ve gelenekleriyle karışmasından oluşan din.

Mecûsîlik, Zerdüş'tün tebliğ ettiği, monoteist bir teoloji içeren inanç ve düşüncelerin eski İran inanç ve gelenekleriyle mezc edilmesinden oluşan bir dindir. Bu din, Sâsânîler döneminde yönetici sınıfla da yakından irtibatlı olan rahip sınıfı Mecî'den (Mecûş) hareketle İslâm kaynaklarında Mecûsîlik, Batı kaynaklarında ise Zerdüş'tün isminden dolayı Zoroastrianism veya Ahura Mazda isminden hareketle Mazdeizm olarak adlandırılır. Kur'an'da bir yerde (el-Hac 22/17) "Mecûsîler" anlamına gelen mecûs (tekili mecûsî) kelimesi geçmektedir.

⁴⁸ Mircea Eliade, Dinsel İnançlar Tarihi 2/440

⁴⁹ Mircea Eliade, Dinsel İnançlar Tarihi 2/433-440

⁵⁰ Mircea Eliade, Dinsel İnançlar Tarihi 2/443

⁵¹ Mircea Eliade, Dinsel İnançlar Tarihi 2/448

⁵² Prof. Şinasi Gündüz, Yaşayan Dünya Dinleri, 503-504.

KURUCUSU

Mecûsîliğin kurucusu Zerdüşť Batı'da Zoroaster olarak bilinir. Zoroaster, Farsça'da "güzel develere sahip olan" anlamındaki Zarathushtra'nın Yunanca'ya geçmiş şeklidir.

Zerdüşť, milâttan önce VII-VI. yüzyıllarda yaşamış olmalıdır. Bunun en önemli desteği Zerdüşť'ün hayatına ilişkin yaygın İran geleneğidir. Buna göre Zerdüşť, Büyük İskender'in İran seferinden (m. ö. 330) 258 yıl önce yaşamıştır. Şu halde Zerdüşť milâttan önce 588 yıllarında hayatta olmalıdır. Bu tarih ise milâttan önce VI. yüzyıldaki Ahamenîler dönemine tekabül etmektedir. Avesta'ya ve Yunan kaynaklarına göre Zerdüşť Dođu İran'da yaşamıştır.

Gelenekte Zerdüşť'e atfedilen Gathalar'daki sınırlı bilgiler dışında Zerdüşť'ün hayatıyla ilgili fazla bilgi bulunmamaktadır.

Zerdüşť, Ahura Mazda'yı "bilge rab" olarak nitelemektedir. Bu vahiy tecrübesini sonraki yıllarda diğerleri izledi; böylece yaşadığı dönemin politeist kültürüne karşı monoteizmi temel alan yeni bir inancı telkin etmekle görevlendirilen Zerdüşť etrafına bu inancı yaymaya başladı.

İlk on yıl içerisinde yalnızca bir kişinin (kuzeni) kendisine inandığı söylenir. Savaşlardan birinde komşu Turanlılar karşısında Kral Viştaspa ve ordusu yenildi. Bazı kaynaklara göre Zerdüşť bu savaş esnasında öldü veya öldürüldü.

TARİHİ GELİŞİMİ

Mecûsîlik tarihî gelişimi açısından dört ana döneme ayrılır. 1. Zerdüşť'le başlayan ilk inanç dönemi; 2. Kabaca Dârâ (Darius) sonrasında başlayan ve milâttan sonra III. yüzyılın ilk yarısına kadar devam eden dönem; 3. Milâttan sonra VII. yüzyıla kadar süren Sâsânîler hânedanı dönemi; 4. Sâsânîler'in yıkılışı ile başlayan ve günümüze kadar devam eden dönem.

İlk dönemde Mecûsîlik -daha yerinde bir ifadeyle Zerdüşťilik-, Gathalar'da bulunan Zerdüşť'ün öğretilerine bağlı kalarak tanrı inancı açısından monoteist bir özellik göstermiştir. Bu dönemde çok tanrıcılığa ve paganist kült ve ritüellere karşı çıkılarak peygamber Zerdüşť'ün yüce tanrı Ahura Mazda'dan aldığı vahiyler doğrultusunda öğretiler savunulmuştur. Bu öğretilerin merkezinde, her şeyin yüce rabbi olan Mazda'ya imana dayalı bir inancı ifade eden Mazdeyasna inancı bulunmaktaydı.

Ahamenîler döneminde imparatorluğun batı bölgelerinde kurulan ve Hristiyanlığın başlangıcına kadar varlığını sürdüren çeşitli kolonilerin rahipleri olan Mecîler bunlar arasındadır. Mecîler, Yunan kaynaklarınca "Zerdüşťiliğin ortodoks olmayan taraftarları" diye adlandırılmıştır. İmparatorluğun batı bölgelerindeki kolonilerde yaşayan bu grup, Zerdüşť'ün öğretileriyle yaşadıkları bölgenin inanç ve gelenekleri arasında senkretik bir yapı oluşturmuşlardır. Ârâmîce konuşan Mecîler daha çok astrolojiyle uğraşmışlardır. Nitekim Yeni Ahid kaynakları da yeni doğan Hz. İsa'yı görmeye gelen doğulu bilge kişiler olarak bunlara işaret etmektedir (Matta, 2/1-12).

İkinci dönemde Persler'in zayıflayıp yıkılması ve İran dahil Zerdüşťîler'in yaşadığı bölgelerin büyük ölçüde Yunan hâkimiyeti altına girmesiyle gerek Zerdüşť öncesi İran dinî inançları gerekse İran civarındaki çeşitli dinsel geleneklerle Helenistik inanç ve ritüeller Zerdüşťîliği etkilemiş, böylece Zerdüşťîlik saf monoteist yapısından uzaklaşmaya ve senkretik bir yapı arzutmeye başlamıştır.

Mecûsîlik geleneksel düalist yapısına ise tam anlamıyla Sâsânîler döneminde kavuşmuştur. Mecûsîlik'teki düalist ortodoksinin özellikle milâttan sonra IV. yüzyılda II. Şâpûr devrinde tesis edildiği ve düalizmi konu alan Pehlevîce metinlerin bu dönemin teolojik anlayışının ürünü olduğu düşünölmektedir (Zeahner, The Teachings of the Magi, s. 11).

Milâttan sonra 226 yılında Sâsânîler hânedanının iş başına geçmesiyle Mecûsîlik yeniden toparlanmaya başlamış, 272'de imparatorluk başrahibi Kartir'in çabalarıyla imparatorluğun resmî dini ilân edilmiştir.

Hız. Peygamber'in, "Onlara Ehl-i kitap muamelesi yapın" şeklindeki hadisinden başka (el-Muvatta', "Zekât", 42) bizzat kendisinin Yemen ve Hecer Mecûsîleri'ne yönelik yaptığı uygulama dikkat çekicidir. Buna göre Resûl-i Ekrem, kadınlarını nikâhlanmamak ve kestiklerini yememek kaydıyla Mecûsîler'in cizyeye bağlanmasına izin vermiştir.

İslâmî dönemde Mecûsîler'in büyük kısmı Müslümanlığı veya Hıristiyanlığı kabul etmek suretiyle din değiştirmiştir. Din değiştirmede ve özellikle müslüman olmada gerek yerel yöneticilerin telkin ve teşviki gerekse cizyeden kurtulmaya veya İslâm imparatorluğunda siyasal ve sosyal açıdan bazı imkânlar elde etmeye yönelik amaçları etkili olmuştur. Emevîler'in son dönemlerinde ortaya çıkan Bihâferîd b. Mâhfervedîn örneğinde olduğu gibi bazı Mecûsî ileri gelenleri telkin üzerine müslüman olmuş, ancak eski inanç ve geleneklerini hâlâ devam ettirdikleri gerekçesiyle cezalandırılmıştır.

Alınan cizyenin korunması amacıyla onların müslümanlaşmasının yerel yöneticilerce engellenmeye çalışıldığı dönemler de olmuştur. Emevîler ve Abbâsîler devrinde zaman zaman Mecûsîler'e karşı takibat yapılmış, ateş tapınakları yıkılmış ya da mescide dönüştürülmüştür. Bu yüzden bazıları İran dışına (özellikle Hindistan) göç etmek zorunda kalmıştır.

İslâmî devirde Mecûsîliğe karşı birçok reddiye yazılmıştır. Ayrıca İslâmî devirde bazı Mecûsî ekoller ortaya çıkmıştır.

İsmâîlîlik ve Müslimiyye gibi mezheplerin taraftarları olan bazı kişiler Mecûsîlik'le ilişkili inanç ve beklentilerini sürdürmüşlerdir. Meselâ bir astrolog ve filozof olan Daydân lakaplı Muhammed b. Hüseyin, İslâmî dönemden sonra Mecûsîliğin yeniden yaygınlaşacağını ilân etmiş, Müslimiyye taraftarı olan İshak adında bir kişi de Zerdüş'tün ölmediğini ve kendisinin Zerdüş tarafından tayin edilen bir elçi olduğunu ileri sürmüştür (İbnü'n-Nedîm, I, 469-470; II, 823-824).

Kral Dârâ imparatorluk sınırlarını hızla genişletmeye koyuldu. Özellikle Asur ve Bâbil imparatorluklarının mirasına Persler'in hâkim olmasıyla Zerdüştilik bütün bu bölgelerde yayılma imkânı buldu. Daha sonraki dönemlerde Hindistan'dan Anadolu ve Avrupa'ya, Horasan bölgesinden Arap yarımadasına kadar oldukça geniş bir bölgede taraftar edinen yeni din, tabii olarak yavaş yavaş kendi özgün teolojik doktrinlerini kaybetmeye ve yayıldığı bölgelerin yerli inanç sistemleriyle karşılıklı bir etkileşim süreci yaşamaya başladı. Neticede bu süreç, Zerdüş'tün öğretilerinin irtibatta bulunan geleneksel dinler ve kültürler çerçevesinde yorumlanarak Zerdüştiliğin senkretik bir dinî gelenek şeklinde ortaya çıkmasını sağladı.

KUTSAL METİNLER

Mecûsîliğin kutsal metinleri iki grupta toplanmaktadır. İlk grup, Avesta ile Pehlevîce bazı dokümanlardan oluşan yazılı literatürdür; ikinci grup da Ahamenîler ve Sâsânîler dönemlerine ait yazıtlardan oluşan epigrafik dokümanlardır. Mecûsî kutsal kitabı Avesta birkaç ana bölümden oluşan bir metindir. Bu bölümler Yesna, Visperad, Yeşt, Videvdad (Vendidad) ve Hurde Avesta (küçük Avesta) olarak bilinir. En eski metinler yetmiş iki kısımdan meydana gelen Yesna'da bulunur. Yesna'nın on altı kısmı geleneksel olarak Zerdüş'te atfedilir ve Gatalar (ilâhîler) diye adlandırılır.

Mecûsî geleneği, orijinal Avesta'nın Viştaspa tarafından 12.000 öküz derisi üzerine altın mürekkeple yazıldığını (veya yazdırıldığını), bunun iki nüshasından birinin Şiz kraliyet hazinesine, diğerinin Stahr arşivine konulduğunu kabul eder. Bir inanışa göre Stahr nüshası, Büyük İskender'in İran'ı istilâsı esnasında (m.ö. IV. yüzyıl) çıkan yangında yok olmuş, Şiz nüshası ele geçirilerek Yunanca'ya çevrilmiştir. Bu orijinal Avesta metninden ancak üçte birlik bir kısım hâfızalarda kalarak sonraki dönemlere aktarılmıştır.

Mecûsî rahiplerince kaleme alınan ve âdeta Avesta'nın yorumu olan bu metinler genel olarak Zend diye adlandırılmaktadır ve daha çok Sâsânîler'in son yüzyılındaki teolojik görüşleri yansıtır.

İNANÇ ESASLARI

Zerdüşt'ten günümüze kadar Mecûsî inançlarında birçok değişiklik olmuştur. Mecûsî dinî metinlerinde tanrı inancı açısından monoteizmden politeizm ve düalizme kadar farklı inanç özellikleri yer almıştır. Gathalar'da gözlemlenen erken dönem Mecûsîliğinde evrensel bir monoteizm dikkati çekmektedir. Peygamber Zerdüşt başlangıçtan beri var olan bir tek üstün gücün, Ahura Mazda'nın varlığını savunmuştur. Ahura Mazda her şeyi bilen, mutlak iyi ve âdil olan tek tanrıydı. Bu düşüncesiyle Zerdüşt yaşadığı dönemde İran'da yaygın olan naturalistik politeizmi reddetmiş, politeist gelenek içinde oldukça önemli olan Mitra gibi tanrısal varlıklara inanç sisteminde yer vermemiştir.

Bütün varlıkların Ahura Mazda'dan zuhur ettiğine inanan Zerdüşt var oluşun başlangıcını, yüce tanrıdan zuhur eden ya da onun tarafından yaratılan yedi aslî ilâhî varlıkla açıklamıştır.

Âdeta bir sudûr süreciyle Ahura Mazda'dan tezahür eden bütün ilâhî varlıklar bir bakıma yüce tanrıyı çevreleyen melekler konumundadır.

Kötü ruhlar arasında en başta geleni Ehrimen'dir (Angra Meinyu). Kötü karakterli ruhlara genel bir isim olarak Devalar da (devler) denilmektedir.

Zerdüşt tarafından Ahura Mazda inancına dayalı olarak kurulan bu teolojik sistem Batılı ilim adamlarınca Mazdeizm şeklinde adlandırılmıştır. Zerdüşt'ün kurmaya çalıştığı bu tek tanrıci inanç sistemi fazla uzun ömürlü olmamış, doğa tapınmacılığına dayalı Mitracı politeist geleneği tamamiyle alt edememiştir. Ahamenîler döneminde Ahura Mazda ön plana çıkarılmakla birlikte sonradan Baga denilen diğer tanrısal varlıklardan da vazgeçilmemiştir.

Sonraki devirlerde bazı Zerdüştîler kötülük problemini, kaderin efendisi ve zamanın kaynağı olan ilâhî varlık olduğuna inanılan Zürvân'la ilişkili biçimde açıklamaya çalışmışlardır. Buna göre Ahura Mazda ile Ehrimen'in, iyi ve kötü talihin dağıtıcısı olan, ezeli ve ebedî bir güç olarak her şeyi var eden zamanın yani Zürvân'ın yarattığı iki kardeş olduğu ileri sürülmüştür.

Mecûsîliğin en çarpıcı özelliği olarak bilinen Ahura Mazda (Ohrmazd) - Ehrimen (Angra Mainyu) düalizmi Sâsânîler devri ve sonrasında ortaya çıkmıştır. Pehlevîce Mecûsî metni Bundehišn bu düalizme dayalı var oluşu oldukça açık bir şekilde anlatır. Buna göre başlangıçtan itibaren iki aslî tanrısal varlık mevcuttu. Bunlardan Ahura Mazda kudret ve iyiliklerle çevrili ışık dünyasında iken Ehrimen, karanlıklarla çevrili olan derin çukurlarda kana susamış bir halde yaşıyordu.

Ahura Mazda yaratmayı iki aşamada tamamlamıştır; önce her şeyi ruhî (menog), ardından maddî (getîk) olarak var etmiştir. Varlıkların maddî olarak ortaya çıkmasıyla iyi-kötü savaşı aktivite kazanmıştır.

Dünyanın gidişatı, var oluştan kıyamete kadar süre açısından birbirine eşit dört devre ayrılan 12.000 yıl olarak hesaplanır. Bu dört devirden sonuncusunda Zerdüşt peygamber olarak yeryüzüne gönderilmiştir. Zerdüşt, Gathalar'da kendisini "manthra" (peygamber) olarak adlandırmıştır. Dolayısıyla Mecûsîlik'te peygamberliğin Zerdüşt sonrası da devam edeceğine inanılmaktadır. Mecûsî inancına göre dördüncü dönem âhir zamana tekabül etmektedir. Bu zamanın sonlarına doğru kurtarıcı Saoşyant gelecektir. Zerdüşt'ün soyundan olan ve bir bâkireden doğacağına inanılan Saoşyant ile yeryüzünde iyiliğin hâkimiyeti tekrar tesis edilecektir.

Mecûsîlik'te ölüm sonrasında ruh sırasıyla yıldızları, ayı ve güneşi geçerek ilâhî âleme ulaşabilmektedir. Ruh dünyadaki inançları ve davranışları açısından sorgudan geçirilir. Sreoşa, Mitra ve Rašnû tarafından yapılan bu sorgulamada kişinin amelleri bir terazide tartılır. Bu terazi âdeta bir köprü gibidir. Eğer kişinin iyilikleri ağır basarsa Chinvat adı verilen bu ayrışma köprüsü genişleyeceği için oradan geçerek yukarıdaki cennete gider; günahları ağır basarsa o zaman da köprü âdeta bir bıçak ağzı gibi daralacağından aşağıdaki cehenneme düşer (ER, XV, 585). Bedeninden ayrılarak cennete giden ruhlar orada güzel bir kız sûretindeki kendi eşiyle buluşup birleşir. Zira Mecûsî düşüncesine göre yeryüzündeki her canlının ve hatta ruhanî varlıkların ilâhî âlemde bir sûreti ya da eşi vardır.

Ehrimen tarafından yönetildiğine inanılan cehennem ise bir arınma mekânıdır; burada arınan ruhlar da sonunda cennete girecektir. Bu ferdî yargılamadan başka toplu bir kıyamet, haşir ve hesaba da inanılır.

TEMEL İBADETLER

Özellikle Sâsânîler devrinde ortaya çıkan ikonaklazm hareketinde tapınaklardan temizlenen tanrı sûretlerinin yerini kutsal ateş almış, ateşin kullanımı yaygınlaşmıştır. Ateş motifi eski İran paralarında da kullanılmıştır. Yaygın olarak inanıldığına aksine Mecûsîlik'te ateş bir tapınma objesi yahut bir tanrı değil tanrısal saflığın, temizliğin ve iyiliğin sembolüdür.

Ateşte kullanılan yakıtlar temiz ve kuru olmalıdır.

Tapınaklarda değişik ateş türleri vardır. Meselâ Ateş Vahram (Behram) tapınakta yirmi dört saat yanan önemli ateştir; önem açısından daha alt derecede olan ateşler de vardır. Tapınakta kutsal ateş önünde yapılan dualar esnasında rahipler nefeslerinin ateşi kirletmemesi için yüzlerinde beyaz bir örtü kullanırlar.

Mecûsîlik'te on beş yaşına gelen her çocuk için dine giriş töreni (Nevzot) düzenlenir. Bu törende çocuklar dualarla dinî elbise (südre) giyip kutsal kuşak (kusti) takarlar. Her Mecûsî abdeste benzeyen bir temizlik işleminin ardından güneş doğarken, öğle vakti, öğleden sonra, güneş batarken ve gece olmak üzere beş vakitte çeşitli dualar (gâh) okur. Dualar arasında Ahûna Veirya ya da Ahunvâr denilen dua oldukça önemlidir. Bu dua her Mecûsî çocuğuna ilk öğretilen dualar arasındadır. Ayrıca her Mecûsî Frevarâne adı verilen iman formülünü (âmentü) günlük olarak tekrarlar. Mecûsîler'in bayramları arasında en önemlisi, yıllık olarak kutlanan yedi büyük bayramdan biri olan ve Nevruz (No Ruz) adı verilen yeni yıl bayramıdır. Tabiatın dirilişi anısına kutlanan Nevruz aynı zamanda dünyanın ve insanın yaratıldığı gün olarak kabul edilir

Zerdüş kanlı kurban törenlerine karşı çıkmış, politeist Mitra kültüyle özdeşleşen boğa kurbanlarını reddetmiştir. Zerdüş, kanlı kurbanın yerine Haoma içeceğini ve kişinin ibadetlerine bir şahit olarak da ateş sembolizmini kullanmıştır.

Çok eski dönemlerde ölü gömme âdetinin varlığını gösteren işaretler bulunmakla birlikte sonraları tıpkı Tibet Budistleri'nde olduğu gibi Mecûsîlik'te de cesetlerin açıkta bırakılarak etlerin vahşi hayvanlar ve kuşlar tarafından yenilmesi âdeti yaygınlaşmıştır. Ruh bedenden ayrıldıktan sonra ceset kirli sayılır ve onun toprağa gömmek, suya atmak ya da ateşte yakmak suretiyle temiz olan toprağı, suyu veya ateşi kirletmesine izin verilmez. Cesetler eski dönemlerde ıssız dağ başlarında, yakın zamanlarda ve günümüzde ise Dahma adı verilen özel binalarda çıplak şekilde açıkta bırakılır. Nihayet etten tamamıyla sıyrılıp kuruyan kemikler toplanarak haşir gününde yeniden dirilmesi inancıyla toprağa gömülür. Cesede yalnızca cenaze taşıyıcıları gibi bazı özel kişiler yaklaşabilir; bu kişilerin de özel bazı arınma âyinlerini yapmaları gerekir. Ölülerin arkasından dua edilir ve bu sayede ruhların cennete gireceğine inanılır.

Toprağa çöp gibi pis şeyleri gömmek hoş karşılanmaz. Bunun yerine çöplerin özel yerlerde yok edilmeye çalışılması öğütlenir. Mecûsîlik'te kan da bir kirlenme unsuru olarak kabul edilir ve bu bağlamda âdet gören kadınlar toplumdan tecrit edilir; hatta bazan bunların normal günlük işlerini yapmaları da yasaklanır.

RAHİPLİK SİSTEMİ VE MÂBED

Mecûsîlik'te toplumsal yapı çeşitli sınıflardan oluşur. Mecûsîliğin İran'da hâkim din olduğu eski dönemlerde toplumda kraliyet hânedanı, rahipler, askerler ve halk (çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşanlar) birbirinden ayrılmış vaziyetteydi.

Bir kral tahta çıktığında onun kutsal ateşi saltanatı boyunca sürekli yakılı tutulurdu.

Rahiplerin mensup olduğu sınıfların en önemlisi Mecî rahip grubudur. İran imparatorluklarının hâkimiyeti altındaki batı bölgelerinde yerleşik Mecûsî kolonilerinde etkin olan Mecîler, eski Yunan gibi Batı dünyasında Mecûsiliğin bu adla âdeta özdeşleşmesine sebep olmuştur. Erbâd (Herbad), Môbad (Magbad) ve Bagnepâd gibi rahip grupları da dikkati çekmektedir.

Rahiplik babadan oğula geçmektedir. Rahiplerin giysileri başa takılan külâh benzeri bir başlık, bir elbise, ağzı kapatacak şekilde yüze takılan bir peçe ve bir kuşaktan oluşmaktadır. Bu giysiler zorunlu olarak beyazdır. Temizlik ve saflığı simgeleyen beyaz rahip rengi olarak bilinir. Rahipler cenaze ve evlenme törenleri, inisiyasyon (dine giriş) âyinleri vb. törenleri idare ederken bunun karşılığında belirli bir ücret alarak geçimlerini sağlarlar.

Erken dönem Mecûsiliğinde tapınmak amacıyla kullanılan kutsal mekânlar ya da sunak yerleri (altarlar) fazlaca görülmemektedir. Ancak zamanla bilhassa Mecûsiliğin toplumda hâkim din haline gelmesiyle tapınaklar ve sunak yerleri oluşmaya başlamıştır.

Sâsânîler'in yıkılışından sonra âteşkedeler hızla yok olmuştur. Bugün İran, Azerbaycan ve Hindistan'da çeşitli âteşkedelerin var olduğu bilinmektedir.⁵³

SÂBÎİLİK

Güney Mezopotamya'da yaşayan ve ışık-karanlık düalizmine dayalı gnostik inançlarıyla tanınan topluluğun bağlı olduğu din.

Batılı araştırmacılar Sâbiîliği Mandeizm diye adlandırır. Sâmi dillerindeki nasara (Arapça nazara [korudu, gözettiler]) kökünden gelen nasaruta, Sâbiî literatüründe erken dönemlere ait metinlerde Sâbiîlik için kullanılan ve Nasuraizm anlamına gelen bir isimdir.

Sâbiîler kendi dinlerine mensup olan sıradan cemaat üyelerine Mandaye (Mandenler "bilenler, ârifler"), cemaat içerisinde ilmi ve otoritesiyle ayrıcalıklı yere sahip olan kimselerle atalarını da Nasuraye (Nasuralar "doğru inancı koruyup gözetkenler") ismini verirler. Batılılar, Sâbiîler'le ilk karşılaşmalarında onları Hristiyanlığın uzantısı bir mezhebin mensupları olarak değerlendirmiş ve Vaftizci Yahyâ hristiyanları diye anmıştır. Ancak Sâbiî inanç ve geleneği daha iyi tanındıkça onların farklı bir dinî cemaat olduğu anlaşılmıştır.

Her ne kadar Sâbiîler kendi dinlerinin Hz. Âdem'le birlikte başlayan ilk din olduğunu iddia etseler de gerçekte Sâbiîliğin tarihçesi günümüzden yaklaşık iki binyıl önce başlar. Sâbiîlik, milâttan önce son iki yüzyıl içinde Filistin-Ürdün bölgesinde mevcut olan heterodoks yahudi akımları arasında filizlenmiştir.

Sâbiîler tarafından büyük bir önder ve ışık peygamberi diye adlandırılan Hz. Yahyâ yahudi olarak doğmuş, ancak peygamber olunca Yahudiliğe karşı çıkıp Kudüs dışında kendi cemaatini kurmuştur. Hz. İsa'nın, risâleti öncesinde zaman zaman Yahyâ'nın vaazlarını dinlemeye gittiği, hatta bir defasında bizzat onun eliyle suya dalıp çıkmak suretiyle vaftiz edildiği bilinmektedir (Matta, 3/13-15).

Sâbiîliğin kutsal kitaplarından Ginza'ya göre (s. 341) yahudiler aralarında 365 ileri gelenin de bulunduğu binlerce nasurayı katlettiler. Katliamdan kurtulanlar Arsakid kralının himayesinde Kuzey Mezopotamya'ya doğru kaçtılar. Sâbiî kutsal kitapları bunların sayısının 60.000 civarında olduğunu kaydeder. Bir müddet sonra Nasuralar / Sâbiîler Güney Mezopotamya'ya göç edip buraya yerleştiler. Mecûsiliğin İran'da resmî din olarak kabul edildiği milâttan sonra III. yüzyılın ilk yarısına kadar Sâbiîler bu bölgede huzur içinde yaşadılar. VII. yüzyılda Irak'ın müslümanlarca fethedilmesi üzerine diğer yöre halkı gibi Sâbiîler de zimmî statüsüyle İslâm hâkimiyeti altına girdiler.

Sâbiîler'in kutsal kitapları yazılı metinler ve sır metinleri şeklinde iki grupta toplanabilir. Yazılı metinler de temel kutsal kitaplar, esoterik (gizli) özelliğe sahip metinler, divan, şerh ve tefsirler, astrolojik metinler, büyü ve sihir yazmaları diye ayrılabilir. Sâbiî kutsal kitapları arasında temel kitaplar Ginza, Draşya d Yahya ve Kolasta'dır. Ginza (hazine) yaklaşık 600

⁵³ DİA, Mecusilik, (Prof. Şinasi Gündüz)

sayfadan oluşur. Âdem'in kitabı şeklinde de adlandırılan bu kutsal kitap çeşitli dualar, teoloji, mitoloji, ölüm ve ölüm sonrası hayat vb. konuları ihtiva eder.

Kolasta (koleksiyon ya da övgü) gusül, âyin yemekleri vb. ibadetlerle ilgili dua ve uygulamaları içerir. Sâbiîler'in kutsal metinleri Mandence'dir. Günlük hayatta Arapça konuşan Sâbiîler, Mandence'yi genelde yalnız ibadet dili olarak kullanırlar. Bu dili okuyup yazabilme ayrıcalığı ise yalnızca rahiplere aittir. Bununla birlikte son zamanlarda Mandence'yi günlük dil olarak yeniden canlandırma yönünde bazı girişimler bulunmaktadır.

Baştan sona Sâbiî öğretilerine metafizik evrenle içinde yaşanılan evrenin oluşturduğu bir düalizm hâkimdir. Gnostik karakterli bu düalizme göre bir tarafta ışık ve nur âlemi, diğer tarafta karanlık âlemi bulunur. Işık âleminin başında "yüce hayat, kudretli ruh, yüceliğin efendisi" gibi isimler de verilen Malka d Nhura (ışık kralı) vardır.

Karanlık âleminin başında "ur" ya da "büyük canavar" diye de isimlendirilen Malka d Hşuka (karanlıklar kralı) bulunur. Malka d Hşuka karanlık âlemindeki sayısız kötü varlığın yaratıcısı ve yayıcısıdır. Sâbiî ilâhiyatına göre Malka d Nhura gibi Malka d Hşuka da ezeli ve ebedidir.

Sâbiîler'e göre beden bu süflî dünyaya ait olup kurtuluş yalnızca ruha mahsustur. Kurtuluş için ruhun doğru inanç ve ibadetlere bağlanması gerekir, asıl kurtuluş yolu ise kurtarıcı ilâhî bilgiye sahip olmaktır.

Sâbiîlik'te ibadetlerin en önemlisi boy abdestine benzer şekilde tüm vücudu suya sokup çıkarmak şeklinde yerine getirilen vaftizdir. "Masbuta, tamaşa, rişama" diye adlandırılan üç çeşit dinî yıkanma / temizlenme âyini vardır. Masbuta, rahip gözetiminde bir akarsuya her hafta pazar günü dalıp çıkma şeklinde yapılmaktadır. Tamaşa, dinî kirlenmeler sonrasında bir Sâbiî'nin nehre üç defa dalıp çıkmasıyla yaptığı bir tür gusüldür. Rişama ise İslâm'daki abdeste benzer.

İSLÂMÎ KAYNAKLARDA SÂBİİLER

Kur'an'da sâbiî kelimesi çoğul şekliyle (sâbiûn / sâbiîn) üç âyette geçmekte (el-Bakara 2/62; el-Mâide 5/69; el-Hac 22/17), bazı hadis metinlerinde de bu kelimeye rastlanmaktadır. Kur'an'daki Sâbiîler'le kimlerin kastedildiği konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bazı Batılı araştırmacılar bununla Güney Arabistan'daki Sebeli hristiyanların kastedildiğini, bazıları da bunun Suriye, Irak ve Kuzey Arabistan'da yaşayan bütün gnostik ve Helenistik gruplar için kullanılan genel bir isim olduğunu söylemiştir.

Mücâhid b. Cebr ise Sâbiîler'in dinlerinin Yahudilik ve Mecûsîlik arasında yer aldığını söylemiştir (Taberî, Câmi'ü'l-beyân, I, 319).

Atâ b. Ebû Rebâh, Sâbiîler'in Sevâd'da (Hz. Ömer döneminde fethedilen Irak toprakları) yaşadıklarını belirterek onların yahudi, hristiyan ve Mecûsî olmadıklarına dikkat çekmiştir. İbn Cüreyc'in de bu görüşe katıldığı rivayet edilmektedir. Ebû'z-Zinâd, Sâbiîler'in yaşadıkları yerin Kûsâ, Abdurrahman b. Zeyd ise Musul civarı olduğunu ifade eder. Sâbiîler'in dinleriyle ilgili olarak ilk dönem İslâm âlimlerinden Katâde b. Diâme onların meleklerle taptıklarını, Zebûr okuduklarını, beş vakit namaz kıldıklarını ve güneşe tâzimde bulunduklarını söyler.

Ebû Hanîfe de Sâbiîler'in Ehl-i kitaba mensup oldukları ve Zebûr okudukları görüşünü kabul etmektedir. Ona göre Sâbiîler'in kestiği hayvanların eti yenebilir ve kadınlarıyla evlenilebilir.

Evzâî ve İmam Mâlik, Sâbiîler'in müşrikler ve hristiyanlardan bir grup olduğunu, kutsal kitaplarının bulunmadığını söyler. İslâm âlimlerince yapılan Sâbiîler'le ilgili bu tanımlamaların hemen hepsinin günümüzde Güney Mezopotamya'da yaşayan Mandenler'le bir şekilde bağdaştığı görülür. Ancak Sâbiîler'in meleklerle taptıkları, Zebûr okudukları veya güneşe tâzimde bulundukları gibi iddiaların gerçeği yansıtmadığı söylenebilir. Sâbiîler'in kapalı bir toplum olması bu tür yanlış anlamalara yol açmış, muhtemelen bu yüzden onların kutsal metni, Zebûr'la karıştırılmıştır.

Halife Me'mûn'dan sonraki İslâm âlimleri Sâbiîler'le ilgili olarak değerlendirmelerde bulunmuştur. IV. (X.) yüzyılın ortalarında vefat eden Hamza el-İsfahânî, Keldânîler'in Harran ve Ruha'da (Urfa) yaşadıklarını, bunların Halife Me'mûn döneminde Keldânî ismini bırakarak Sâbiî ismini aldıklarını söyler.

Taberî ise Sâbiî terimini genel anlamda bütün putperestler için kullanmış, ona göre Buda ilk dönemlerde halkı Sâbiîliğe davet etmiştir; aynı âlim Zerdüş öncesi Persler'in de Sâbiî olduklarını söyler (Târîh, I, 176; II, 683).

İslâm âlimleri arasında Sâbiîler'le ilgili ilk sistematik bilgi Mes'ûdî tarafından verilmiştir. **Mes'ûdî de Taberî gibi Sâbiî terimini Çin'den Mısır'a, Suriye'den eski Yunan'a kadar bütün putperestler için kullanır ve özellikle Sâbiîler adı altında geniş bilgi verir.**

Öte yandan Bîrûnî, gerek Harrânîler'le gerekse gerçek Sâbiîler adını verdiği Güney Mezopotamya'da yaşayan Vâsıt bölgesi Sâbiîler'iyile ilgili oldukça tutarlı bilgiler verir. **Bîrûnî, çağının diğer yazarları gibi Sâbiî ismini genelde bütün sapkın inanç mensupları ve putperestler için kullanır.** Meselâ o da Buda'nın halkı Sâbiîliğe davet ettiğini söyler. Fakat özelde bu isim altında Harrânîler ve Vâsıt yöresi Sâbiîler'ini inceler. Ona göre Harrânîler gerçekte Sâbiî değildir, gerçek Sâbiîler Sevâd-ı Irak'ta Vâsıt civarında yaşayan halktır.

İbn Hazm, Sâbiîler'le ilgili tartışmalara yeni bir boyut kazandırmıştır. O da bütün putperestlerin Sâbiî olduğunu söyledikten sonra bu isim altında özellikle Harrânîler'i ele alarak inanç ve ibadet sistemleri hakkında bilgi verir. Kendisinden öncekilerden farklı olarak Sâbiîler'le Hz. İbrâhim ve Hanîflik arasında ilişki kurar. Buna göre Sâbiîler'in putlara ve yıldızlara tapmadan önceki dinleri yeryüzündeki en eski ve en yaygın dindi. **Sâbiîler dinlerini bozunca Allah onlara İslâm ve Hanîflik inancıyla Hz. İbrâhim'i göndermiş, Hz. İbrâhim'e uyanlar Hanîfler olarak adlandırılmıştır.**

Sâbiîliği genel anlamda puta tapıcılık olarak gören Şehristânî, Sâbiîler'i eski Sâbiîler (ilk Sâbiîler) ve Harranlılar diye ikiye ayırır. Ayrıca Hz. İbrâhim dönemindeki Sâbiîler'den bahseder. Şehristânî ilk Sâbiîler'le muhtemelen, Hz. İbrâhim dönemindeki Sâbiîler dediği ve hakkında geniş bilgi verdiği grubu kastetmiştir. Ona göre Hz. İbrâhim zamanında Sâbiîler'in yanı sıra Hanîfler denilen bir grup daha vardı. Şehristânî, Hz. İbrâhim'in Sâbiîler arasında yetiştiğini, önce onların yıldızlara tapan kolu olan Ashâbü'l-eşhâs'a tâbi olduğunu, sonra putperest kolu olan Ashâbü'l-heyâkil'e meylettiğini ve nihayet Sâbiîliğin zıddı olan Hanîfliği seçtiğini belirtir.

Nizâmeddin Hasan en-Nisâbü'rî, Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, İbn Haldûn ve Ebüssuûd Efendi de önceki İslâm âlimlerinin görüşlerini tekrar ederek Sâbiîler'in yıldızlara ve bunları temsil eden putlara tapıklarını, **Sâbiî teriminin "kendi dinini terkeden kimse" anlamına geldiğini ileri sürer.** Bütün bunlardan Harranlılar'ın Sâbiî ismini benimsemeleri sonrasında dikkatlerin onların üzerine çevrildiği ve Harrânîler'deki yıldız ve gezegen tapıcılığına dayalı paganizmin Sâbiîlik olarak tanımlandığı anlaşılmaktadır.

Günümüzde 80-100.000 civarında bir topluluk olan Sâbiîler gnostik öğretileri ve kendilerine has dilleriyle oldukça zengin bir dinî literatüre sahiptir. Genellikle Güney Irak'ta Fırat ile Dicle'nin birleştiği bataklık bölgelerde, Basra ile Bağdat gibi şehirlerde ve İran'da Kârûn nehri boyunca yer alan yerleşim birimlerinde yaşarlar. Ayrıca başta İsveç, Danimarka, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya ve Kanada olmak üzere birçok Batı ülkesinde yerleşmiş Sâbiî cemaatleri bulunmaktadır. (DİA, Sâbiilik Maddesi, Şinasi Gündüz)

Kur'an'da geçen Sâbiûn/Sâbiîn lafzı, sa-be-e/yas-be-u/subû' (- -) fiilinin ism-i fâil kalıbı olan sâbî lafzının çoğulu olduğudur. **Bu kavram, Taberî'nin işaret ettiği gibi bir kavmi veya dini göstermekten öte, Arap yarımadasında dinden çıkan veya din değiştirenleri ifade etmek için kullanılan mürted lafzı gibi bir sıfattır. Başka bir deyişle İslam'da dinden çıkanlar için mürted lafzı kullanılırken, İslam öncesi dönemde geçerli ve yaygın olan inancı terk eden kişiler için sâbî ifadesi bir sıfat olarak kullanılmaktaydı. Bu durum, Hz. Peygamber, Hz. Ömer ve diğerleri hakkındaki kullanımlardan anlaşılmaktadır. s.13**

Harizmî, Şehristânî, Fahreddin er-Razî ve Süryanî tarihçi Ebü'l-Ferec'in Sâbiîleri Hz. İbrahim'in peygamber olarak gönderildiği Keldânîler olarak vermelerinde onların inançları içinde yıldızları önemsemelerinin etkisi olmuş olabilir. s.16

“İnananlar, Yahudiler, Hristiyanlar ve sâbîler (**yerleşik inançlarını terk eden Araplar**) Allah’a ve ahiret gününe inanırlar ve bu inançları doğrultusunda işler yaparlarsa, onlara Allah katında mükâfat vardır, onlar için korku olmayacaktır ve üzülmeyeceklerdir.” (el-Bakara 2/62)

“İnananlar, Yahudiler, sâbîler (yerleşik inançlarını terk eden Araplar) ve Hristiyanlar Allah’a ve ahiret gününe inanırlar ve bu inançları doğrultusunda işler yaparlarsa, onlara Allah katında mükâfat vardır, onlar için korku olmayacaktır ve üzülmeyeceklerdir.” (el-Mâide 5/69)

“İnananlar, Yahudiler, sâbîler (yerleşik inançlarını terk eden Araplar), Hristiyanlar, Mecûsîler ve şirk koşanlar hakkında Allah kıyamet günü hükmünü verecektir. Kesinlikle Allah her şeye şâhittir.” (el-Hac 22/17)⁵⁴

RENKLERİN DİLİ VE HİNDİSTAN

Yeşil renk Müslümanları, sarı ve/ya mavi renk Sihleri, turuncu renk Hinduları, kırmızı renk Dalitlerce kurulan tapınakları gösterir.

Günümüzde de çok yaygın olduğu üzere Hindistan’da özellikle kadınlar başta olmak üzere hemen herkesin alnına **“tilaka” denilen kırmızı bir nokta koyma geleneği** vardır. Aslında bu renk sarı, kahverengi, siyah ve beyaz renklerden de olabilmekle birlikte, kırmızı rengin kurban ayinlerinden kalma bir önceliği ve özelliği vardır. Buna göre kurban ayinlerinden sonra kana batırılan parmak, tanrıçaların alnına bir işaret olarak konulurdu.

Tilaka, öncelikle kişinin Hinduizme mensup olduğunun göstergesidir, ancak farklı mekan ve konumlarda farklı anlamlara geldiği de gözlenmektedir. **Tilakanın rengi, yuvarlak, dikey veya yatay olması kişinin bireysel ve sosyal statüsüne, mezhebine göndermede bulunmaktadır.**

Amerika’da kırmızı renkli cübbe, üst sınıf dindar Hristiyanlarca İsa’nın kendini feda etmesinin, yani kanını dökmesinin sembolü olmasından dolayı tercih edilmekte ve bunun doğal sonucu olarak ilahiyat diploması alanlarca kırmızı renkli kostüm giyilmektedir. Mavi renk, hakikat ve bilgeliğin sembolü olarak felsefe diploması; beyaz renk, saflığın simgesi olarak sanat ve edebiyat diploması; yeşil renk, yeniden doğuş ve yenilenmenin remzi olarak tıp diploması; mor renk, şeref ve asaletin göstergesi olarak hukuk diploması; sarı renk ise aydınlığın, ışığın alameti olarak fen bilimleri diploması alanlar tarafından giyilir.

KAYNAKÇA

Dr. Ali İhsan YİTİK, Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul, 1996.
A.Ranjan Mohapatra, Hinduizm, Çeviren: Yrd. Doç. Dr. Hidayet Işık, Selçuk İlahiyat Fakültesi Dergisi, Konya, 2003/Güz, XVI, Sayı 16

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151127_hintli_lise_ogrencisine_toplu_tecavuz

<http://blog.milliyet.com.tr/hinduizm-de-kadinlara-zulmedildigini-biliyor-muydunuz-/Blog/?BlogNo=315046>

Bumairimu Abudukelimu, Çin Kaynaklarına Göre Taoizm, 82, 114-116, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fak, 2011
Prof Çağfer Karadaş, Sâbîler Meselesi, Kur’an’daki Sâbî Kavramının Sâbîi veya Sâbie Olup Olmadığı Problemi, AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bahar 2013, Cilt:1, Yıl:1, Sayı:1, 1:1-23

Cengiz Erengil, Budizm, 2004, İnsan Yayınları

<http://www.censusindia.gov.in/>

<http://www.censusindia.net/>

<http://www.cs.columbia.edu/~boyaci/mahmut/pages/Hindistan.html>

D. S. Sarma, Hint Dini Tarihine Giriş, Ataç Yay., 2005

Emine Ersöz, Manu Kanunnamesi’ne Göre Hinduizm, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2007

<http://www.globalaveryindex.org/>

DİA, Hinduizm, Brahmanizm, Budizm, Taoculuk, Hristiyanlık, Teslis, Hulul Maddeleri

Doç.Dr. İskender Oymak, İslam Kaynaklarına Göre Maniheizm, Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14:1 (2009), s.77-97

Dr. Hammet Arslan, Manu Kanunnamesine Evlilik, Mîlel ve Nihal Dergisi, cilt 10 sayı 1 Ocak – Nisan 2013

Gülsüm Ürdüç, Hinduizm’de Avatara ve Hristiyanlık’ta İnkarnasyon İnancı Üzerine Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ İlahiyat, Bursa, 2006

Prof. Günay Tümer, Prof. Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, Ocak Yay, Ankara, 1993

⁵⁴ Prof Çağfer Karadaş, Sâbîler Meselesi, Kur’an’daki Sâbî Kavramının Sâbîi veya Sâbie Olup Olmadığı Problemi, s.19.

Doç. Dr. Harun Güngör, s. 145-164, Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fak. Dergisi, Sayı: 5, Kayseri, 1988
<http://www.hazargrubu.org/etkinlikler/geziler/604-hindistan-notlar.html>
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=5612922&tarih=2006-12-14>
Prof. Hüseyin G. Yurdaydın, Mehmet Dağ, Dinler Tarihi, Gündüz Matbaacılık, Ankara, 1978
İbrahim Ethem KARATAŞ, Hint Dinlerinde Tanrı Anlayışı (Hinduizm Örneği), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 1999
<http://idsn.org/caste-discrimination/>
<http://idsn.org/india-official-dalit-population-exceeds-200-million/>
<http://idsn.org/unicef-dalit-girls-most-excluded-from-education-in-india/>
Jasmine Rao, The Caste System: Effects on Poverty in India, Nepal and Sri Lanka, Global Majority E-Journal, Vol. 1, No. 2
(December 2010), pp. 97-106
Doç. Dr. Kadir Albayrak, Milli Dinlerde Renk Fenomeni, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 8 (1), 1-41.
<http://www.law.harvard.edu/students/orgs/blj/vol24/Sitapati.pdf>
Mircea Eliade, Dinsel İnançlar Tarihi 2, Kabalcı, 2003, İstanbul
Prof. Şinasi Gündüz, Yaşayan Dünya Dinleri, 503-504; Ekrem Sarıkçıoğlu, Dinler Tarihi, Isparta, 2000
<http://timesofindia.indiatimes.com/india/Half-of-Indias-dalit-population-lives-in-4-states/articleshow/19827757.cms?referral=PM>
The Vedas, 1.1.89 Mantra s.89, Issue 1, Draft 2, Compiled by the Dharmic Scriptures Team November 24, 2002
<http://www.cakravartin.com/wordpress/wp-content/uploads/2008/08/vedas.pdf>
Walter Ruben, Eski Metinlere Göre Budizm, 2000, Okyanus Yay., İstanbul
Yahudi Mistisizmi: Kabala, Şule Burul, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, Kayseri

HİNDİSTAN HARİTASI: BAŞLICA KENTLERİ

HİNDİSTAN'IN EN GÖRKEMLİ VE İHTİŞAMLİ TAPINAKLARI

ANGKOR WAT TAPINAĞI: 820.000 m²

SRI RANGANATHASWAMY TAPINAĞI: 631.000 m²

VĪRUPAKSHA TAPINAGĪ: 336.000 m²

AKSHARDHAM TAPINAGĪ: 240.000 m²

TANGORE (THILLAI NATARAJA) TAPINAGI: 160.000 m2

RAMAKRISHNA BELUR MATH, HOWRAH TAPINAGI: 160.000 m2

BRIHADEESWARAR TAPINAGI: 102.000 m2

TIRUVANNAMALAI TAPINAGI: 101.000 m2

NELLAIAPPAR TAPINAGI: 71.000 m2

MEENAKSHI AMMAN TAPINAGI: 70.000 m2

GOLDEN (ALTIN) TAPINAK: 55.000 m²

KHAJURAHO TAPINAĞI

DHARMARAYA SWAMY TAPINAĞI

KANĪPAKAM TAPINAĞI

Hazırlayan: Turgut ÇİFTÇİ (12 Aralık 2015)